

T.C.
MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM/ANASANAT DALI
SANATTA YETERLİK TEZİ

YÜZEYLERİN DOKUSAL İFADELERİ İLE
MEKAN KİMLİĞİNİN OLUŞTURULMASINDA
YAPISAL ÇÖZÜMLEMEYE DAYANAN BİR YÖNTEM
ÖNERİSİ

105846

Didem BAŞ (YANARATEŞ)
DANIŞMAN: Prof. Nuran YENER

İSTANBUL-HAZİRAN 2001

T.C. MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

105846

Didem Baş (Yanarateş) tarafından hazırlanan ‘‘Yüzeylerin Dokusal İfadeleri İle Mekan Kimliğinin Oluşturulmasında Yapısal Çözümlemeye Dayanan Bir Yöntem Önerisi’’ adlı araştırmanın Sanatta Yeterlik Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım

N. Yener

Sanatta Yeterlik Tezi Danışmanı

Prof. Nuran YENER (M.S.Ü.)

Bu çalışma Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anasanat Dalı, İç Mimarlık Programında Sanatta Yeterlik Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Nuran Yener (M.S.Ü.)

N. Yener

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Onur Altan (M.S.Ü.)

Onur Altan

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Aydın Esen (Maltepe Ü.)

A. Esen

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ünal Demirarslan (Kocaeli Ü.)

Ünal Demirarslan

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Saadet Aytıs (M.S.Ü.)

Saadet Aytıs

ÖZET

Sosyal bir varlık olan insan, yaşantısının her anında bireysel kimliğinin gerektirdiği yaşam koşullarına uygun ortamların arayışı içindedir. Bu ortamların yaratıcısı olan tasarımcı, kullanıcıya arayışı içinde olduğu yaşam tarzını “mekan” olarak sunmalıdır. Mekan kimliği; kullanıcının, kendisine sunulan yaşama ortamını benimsemesini sağlayan, sosyo-kültürel yapısına uygun etkileşimlerin, tasarımcı tarafından mekan aracılığı ile ifade edildiği bir “bildiri”’dir.

Her biri farklı sosyo-kültürel yapıya sahip kullanıcı kitlesine cevap verebilen mekanlar yaratabilmek için tasarımcı, kullanıcının algılayabileceği evrensel bir tasarım dili kullanmalıdır. Kullanıcıya, arayışı içinde olduğu mekan kimliğini, tasarım olarak anlatabilmesi için tasarımcı, belirli ifadeler taşıyan mekansal öğelerin anlam karşılıklarını yorumlayabilmelidir. **Mekan dili** olarak tanımlayabileceğimiz, böyle bir anlatım mekanizmasının mantıksal bir düzen içinde kurulması anlamına gelen yapılandırma, ancak dilbilgisi kurallarının belirlendiği yapısal çözümlenmeye dayanan bir yöntem geliştirilmesi ile mümkün olmaktadır. Mekan kimliğinin anlatılabilmesini sağlayan yapısal çözümlenme; dilbilim başta olmak üzere, tüm sanat dallarının ve tasarım etkinliğine dayanan tüm disiplinlerin toplumların sosyo-kültürel kimliklerini anlatan, evrensel nitelikte birer iletişim aracı gibi ele alınmasını sağlayarak başlı başına bir yöntembilimi olan “göstergebilim”in kuramları içinde gerçekleştirilebilmektedir.

Tasarım etkinliğine dayanan diğer tüm disiplinlerde de olduğu gibi, iç mimarlık alanında da tasarımcıya, “**kullanıcının sosyal bir varlık olarak aradığı duygusal etkileşimleri mekanda özgün bir anlatım içinde ifade edebilme**” yetisinin kazandırılması; mekanların **yaşayan, kimlikli birer sanat tasarımları** olarak ortaya konulmasında mesleki eğitime bağlı önemli bir etkidir. Bu önem üzerine gerçekleştirilmesine gerek duyduğumuz çalışmamızda; “**kullanıcının, mekanı oluşturan yüzeyler ile karşılaştığı andan itibaren gerçekleşen görsel algı sonucunda fark ettiği dokusal ifadelerin, mekan kimliğinin oluşturulmasında tasarımcı tarafından yorumlanmasına dayanan bir anlatım, analiz yöntemi**” önerilmektedir.

SUMMARY

Every instant of his life human as a social living creature is in the search of suitable environments to his living conditions needed for his individual identity. Designer being the creator of these environments has to perform the life styles as "the space" that the user is in expected. The identity of the space that is expressed by the designer in the mean of space is a "proclamation" of the suitable effects to socio-cultural structure of the user that provide him to adjust the living environment which is being performed to himself.

A universal design language that the user can perceived has to be used by the designer for creating the spaces answering each of the users who has individual socio-cultural structure. For performing to the user the identity of the space as a design that he is in expected the designer should have to interpret the meaning of the spacial components carrying defined statements. The structuring means the setting of such an expression mechanism which we can define as the space language in a logical order is being possible by only suggesting a method based on the structural analysis in defining of the linguistic rules. The structural analysis providing the mean of the space can be expressed can be realized in the theories of "the semiotic" which is an individual methodical science providing to study all the art science, all the disciplines based on the design activity and before all else the linguistics as a communication canal in the mean of the universal expressing the socio-cultural identities.

The earning to the designer in interior architecture as in all other disciplines based on the design activity of the ability "performing the semimental influences which is expecting for the user as a social living in an original expression" is an important factor dependent on academical education for creating the spaces as a living, identical product of art. In our study that we needed to realized for this purpose "An expressing, analysis method based on, the statement of the textures noticed in the result of the visual sensation of the user occurred in the first contact with the surfaces of the space explained by the designer in forming space identity" is being suggested .

ŞEKİLLER

- 2.1. Tamamlanmamış resmin içindeki gizli şekillin algılanmasına ait bir örnek.
- 2.2. Gösterilen resmin içindeki gizli şekillin algılanmasını kolaylaştıran yorumu.
- 2.3. Görsel algılamayı güçleştiren kübik özel çerçeve tasarımı
- 2.4. Görme algımızı yoğunlaştırdığımız (foveal görme) sınırlı bir alan içindekileri detaylar ve renklerle net bir şekilde algılamak, görme sınırimızdaki diğer alanları (peripheral görme) giderek silikleşen, yanıltıcı bir görünüm içinde algılandığını açıklayan şema
- 2.5. Mekan içindeki aydınlatma tasarımında ışığın geliş yönünün değiştirilmesine bağlı olarak, nesne ve yüzeyin dokusal ifadelerinin farklı anlatımlarla vurgulanmakta olduğu görülmektedir
- 2.6. "Rubin Vazoları"; belirlediği şekiller ile renk ve doku olarak zıtlık oluşturan iki yüzeyin birbirlerinin taşıdıkları ifadeleri güçlendiren grafik anlatım görülmektedir
- 2.7. Dokusal ifadeleri birbirine zıt (çelişen) anlamlar taşıyan iki ahşap yüzeyin mekansal bir anlatım içinde kullanılması şematik olarak gösterilmektedir
- 2.8. İç içe geçen dairelerin oluşturduğu ifadenin sürekliliğinin, görme algısını grafiğin orta noktasına odakladığı bir anlatım görülmektedir
- 2.9. İç içe geçen daire ifadelerinin oluşturduğu süreklilik özelliği gösteren anlatım içinde görme algısının, en büyük alanı kaplayan ifade üzerinde yoğunlaştığı izlenmektedir
- 2.10. Belirli bir dokusal ifade taşıyan ahşap yüzeylerin, süreklilik özelliği ile mekansal bir anlatım içinde kullanılması şematik olarak gösterilmektedir
- 2.11. "M.C. Escher 'in Gece ve Gündüz" isimli tablosundan uyarlanan bu grafikte, kare biçiminden kuş biçimine doğru ritmik bir dizi oluşturan ifadelerin görme algısını yönlendirdiği bir anlatım görülmektedir
- 2.12. Dokusal ifadeleri ile birbirine yakın anlamlar taşıyan yüzey bileşenlerinin, ritim özelliği ile mekansal bir anlatım içinde kullanılması şematik olarak gösterilmektedir

- 3.1. Ruth Reeves 'e ait "New York City" adlı bir çalışma; insan uygarlığının yarattığı karmaşayı betimlemektedir
- 3.1-3.2. Ahşap malzemeden oluşan yüzeylerin "ağaç" ögesini çağrıştıran tüm tüm izleri doğal dokusal ifadeleri içinde yansıttıkları görülmektedir
- 3.3. Doğal tahribat izlerinin giderilmesi ile düzeltilmiş ahşap yüzey elemanında, malzemenin budak izleri, öz kaçmaları gibi tüm dokusal oluşumlarının ifadelendirilerek yansıtıldığı görülmektedir
- 3.4-3.5. Pişmiş toprak malzemeden oluşan yüzey elemanlarının "toprak" ögesini çağrıştıran tüm dokusal ifadeleri yansıtmak üzere biçimlendirildiği görülmektedir
- 3.6-3.7. Doğal taş malzemenin oluşum süreci içinde kazandığı tüm yapısal izlerin olduğu gibi korunarak dokusal ifadenin oluşturulduğu yüzey elemanları görülmektedir
- 3.8. Ahşabın yakılması yöntemi ile malzemenin doğal dokusal ifadesini oluşturan lifli yapının açığa çıkarılarak vurgulandığı yüzey elemanı görülmektedir
- 3.9. Yürüme güvenliği açısından kaba düzeltme işlemleri ile biçimlendirilmiş doğal taş malzemeden oluşan baskıç yüzeyleri görülmektedir
- 3.10. Ahşap heykel tasarımcısının ahşabın tüm doğal dokusal ifadesini koruyarak, ağaç kütüğünden biçimlendirdiği "salata kasesi"nde doğal olanın mükemmel olarak kabul edildiği güzellik anlayışı sunulmaktadır
- 3.11. Tasarımcısının Ruth Duckworth olduğu "Clouds Over Lake" Gölün Üstündeki Bulutlar adlı duvar mozaiğinde; pişmiş toprak malzeme, doğal özdeşi olan "toprak" ögesini çağrıştıran, dokusal özellikleri ile ifadelendirilerek etkileyici bir anlatım yaratılmıştır
- 3.12. Tasarımcısının Frank Lloyd Wright Olduğu "Falling Water" Şelale Evi'nin yaşama mekanına ait bir görünüm
- 3.13. Tasarımcısı Joseba Berunoaguime olan bir spor mağazasının mekan tasarımını oluşturan anlatım değeri taşıyan yüzeylerde; ahşap malzemenin dokusal özelliklerine yansıyan zamanın tüm tahrip edici izlerinin ifadelendirilerek kullanıldığı görülmektedir
- 3.14. Tasarımcısı Joseba Berunoaguime olan bir spor mağazasının ortasında yer alan teşhir elemanını oluşturan yüzeylerde; ahşap malzemenin dokusal özelliklerine

yansıyan zamanın tüm tahrip edici izlerinin ifadelendirilerek kullanıldığı görülmektedir

3. 15-3.16. Tasarımcısı Frank Lloyd Wright olan (Falling Water) “Şelale Evi”ne ait yaşama mekanında, doğal dokusunu düzelterek kullanıldığı yüzey öğelerinin oluşturduğu yer döşeme ve duvar elemanlarının detayları görülmektedir
- 3.17. Tasarımcısı Michael Reardon olan (Swantheatre) tiyatro yapısına ait, ahşap ve pişmiş toprak malzemelerin doğal dokusal ifadelerinin korunarak yansıtıldığı yüzey öğeleri ile oluşturulan sahne mekanı görülmektedir
- 3.18. Tasarımcısı Frank Lloyd Wright olan “Chalkhill Evi”ne ait, sedir ağacından yapılmış ahşap mozaik pano çalışmasının oluşturduğu yüzey örneği görülmektedir
- 3.19. Bir firma katalogunda yer alan, sıkıştırılmış yonga levhalardan oluşturulmuş yüzey örnekleri görülmektedir
- 3.20. Çengelköy’deki Uğur Reyhan Köşkünde bulunan alçı ve altın varak kalem işlemlerine ait kısmı detay görünümü
- 3.21. Tasarımcısı Hülya Vurnal İkizgül olan, doğal taş parçalarında oluşturulmuş bir duvar mozaiği görülmektedir
- 3.22. Meşe, kayın, çam, köknar gibi ahşap malzemelerden oluşan bir marküteri örneği görülmektedir
- 3.23. Atik Valide Camii’ne ait ahşap zemin üzerine uygulanmış kalem işi bir yüzey süslemesi görülmektedir
- 3.24. Baskı uygulama ve çekiçle dövme gibi yöntemlerle biçimlendirilmiş bakır yüzey elemanına ait kısmı bir detay görülmektedir
- 3.25 – 3.26. Sıkıştırılmış yonga levha ve laminant parke uygulamaları ile farklı dokusal ifadeler yansıtan ahşap yüzey elemanları görülmektedir
- 3.27. Tasarımcısı Holly Hulburd olan bir konut mekanına ait laminant ahşap malzemeden oluşan yüzey elemanları görülmektedir
- 3.28-3.29. Farklı anlatımları dokusal olarak yansıtabilen plastik esaslı malzemelerin oluşturduğu yüzey elemanları görülmektedir
- 3.30. Uygulamalı güzel sanatların heykel bölümünde gerçekleştirilen bir öğrenci çalışmasına ait ahşap oyma alçak rölyefin oluşturduğu yüzey elemanı görülmektedir

- 3.31. Tasarımcısının Paula Winokur olduğu (Aerial View, Winter Plowing) "Kuş Bakışı, Kış Süpürmesi" adlı özel koleksiyonuna ait seramik duvar panosu görülmektedir
- 3.32. Tasarımcısının Charles Garnier olduğu Paris opera binasının merdiven mahallini oluşturan yüzey elemanlarında doğal taş ve alçı malzemelerinin, belirli anlatımları yansıtacak şekilde dokusal olarak ifadelendirildikleri görülmektedir
- 3.33. Tasarımcısının Eero Saarinen olduğu TWA terminel binasına ait mekanı oluşturan yüzey öğelerinde insan doğasının farklı yansımaları dokusal olarak ifade edilmektedir.
- 3.34. Tasarımcılarının Archizoom Grubu olduğu (Naufragio di Rose, Dream Bed) "Rüya Yatağı" adlı mekan tasarımında yüzey öğeleri taşıdıkları dokusal ifadelerle kullanıcıya farklı algısal deneyimler yaşama imkanı sunmaktadır
- 3.35. Tasarımcıları Alisaon ve Peter Smithson olan (House of The Future) "Geleceğin evi"nde son derece pürüzsüz yüzeylerin yer aldığı mekan tasarımı görülmektedir
- 3.36. Tasarımcısının Stefano Giovannoni olan "Bar Maddalena" adlı mekanda, poliüretan malzemeden oluşturulmuş yüzey elemanları düzgün, parıldayan dokusal görünümüleri ile doğanın üstünde var olan bir uygarlığın izlerini yansıtmaktadır
- 3.37. Tasarımcısının Stefano Giovanni olan "Bar Maddalena" adlı mekanda poliüretan malzemeden oluşturulmuş biçimlerin meydana getirdiği, tek defada biten, kesintisiz algılanan yüzey elemanları pürüzsüz dokusal görünümüleri ile gelişmiş bir teknolojinin yansımalarını taşımaktadır
- 3.38. Tasarımcıları Norman Foster ve Sotsass Grubu olan "Esprit de Corp" adlı bir giyim mağazasında ahşap kaplama yüzeylerin pürüzsüz, parıldayan görünümüleri mekan kimliğine gelişmiş bir uygarlığın izlerini taşımaktadır
- 3.39. Bir firma kataloguna ait banyo mekanında pişmiş toprak malzemeden oluşan yüzeylerin, mermer ve granit malzemelerin yanıltıcı dokusal ifadelerini taşıdığı görülmektedir

- 3.40 –3.41. Bir firma kataloguna ait mekan görünümlerinde yer alan pişmiş toprak malzemeden oluşan yüzeyler, doğal taş ve ahşap malzemelerin dokusal görünümlerini yansıtmaktadır
- 3.42. Tasarımcıları Braun ve Breunese olan bir giyim mağazasında seramik görünümlü plastik esaslı yer döşeme malzemesi, özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzey elemanı oluşturmaktadır
- 3.43. Tasarımcıları Şebnem Keçeli ve Soli Atriş olan heykel çalışmasında, seramik malzemenin yüzeysel işlemlerle biçimlendirilmesi sonucunda kazandığı ağaç dokusu görülmektedir
- 3.44. Tasarımcıları Figen – Emre Öçgüder olan bir çocuk odasına ait mekan görünümünde, alçı malzemenin yüzeysel şekillendirme işlemler ile ağaç kabuğu biçimini oluşturduğu yüzey elemanı yer almaktadır
- 3.45. Bir tasarım dergisinde yer alan konut mekanına ait şömine elemanında, taş görünümü kazandırılmaya çalışılmış beton yüzey bileşenleri görülmektedir
- 3.46. Ahşap dokusu kazandırılmış plastik esaslı malzemeden oluşan yüzey kaplama elemanı görülmektedir
- 3.47. Tasarımcıları Trix ve Robert Haussman olan (Hotel Le Plaza) “Otel Plaza”nın lobi salonuna ait mekanda alçı kaplam üzerine boyama işlemleri ile uygulanmış mermer görünümleri taşıyan yüzey elemanları görülmektedir
- 3.48. Bir firma katalogunda yer alan ahşap görünümü kazandırılmış seramik malzemenin oluşturduğu yüzey örneği görülmektedir
- 3.49. Tasarımcısı Çiğdem Albayrak olan “Lara” adlı mağaza mekanında ahşap görünümü kazandırılmış plastik esaslı yer döşeme malzemesinin oluşturduğu yüzey elemanı görülmektedir
- 3.50. Mağazaya ait mekanda, ahşap ve doğal taş malzemelerin dokusal görünümlerini taşıyan plastik esaslı yer döşeme malzemelerinin bazı kısımlarının üst üste gelecek şekilde serildiği görülmektedir
- 3.51. Tasarımcısı De Martino olan “Chiat/Day Café” adlı mekanda plastik esaslı malzemelerin tabakalı uygulamaları ile oluşturulmuş, bakır görünümünü çağrıştıran dokusal ifadeler taşıyan yüzey elemanı görülmektedir

- 3.52. Tasarımcısı Shiro Kuramata olan “Issey Miyake” adlı mağaza mekanında; folt, ön gerilmeli ve buzlu cam tabakalarının oluşturduğu yüzey elemanı görülmektedir
- 3.53. Tasarımcıları Superpotato Design Studio olan “Set/off” adlı bar mekanına ait merdiven mahallini oluşturan, cam ve çelik yüzey elemanlarının optik özelliklerinin kullanılması sonucunda yaratılan ışık efektleri çarpıcı bir anlatım yaratmaktadır
- 3.54. Dokusal ifadesinde gün ışığının etkileyici bir anlatım kazandırdığı cam malzemeden oluşan yüzey elemanı görülmektedir
- 3.55. Bir firma katalogunda yer alan renkli kaynak camların oluşturduğu yüzey elemanı görülmektedir
- 3.56. Tasarımcısı Dale Chihuly olan “The Corning Wall” adlı kurşun vitray çalışmasından oluşan duvar panosu görülmektedir
- 3.57. Yüzeysel aşındırma işlemleri (taşlama) ile şekillendirilmiş çelik malzemeden oluşan şömine elemanı görülmektedir
- 3.58. Tasarımcısı Shin Takamatsu olan (Dance Hall) “Dans Salonu” adlı mekanda dövülmüş çelik malzemenin oluşturduğu yüzey elemanları, tasarımcının kullandığı ışık oyunları ile etkileyici bir anlatım kazanmaktadır
- 3.59. Pittsburgh Corning firmasına ait cam müzesinin giriş mekanı görülmektedir
- 3.60. Takenaka Corporation firmasına ait “Biwako Clup” adlı klüp binasında yer alan çay içme salonu görülmektedir
- 3.61. Bir kuaför salonuna ait mekanda renkli kaynak camların oluşturduğu yüzey elemanı görülmektedir
- 3.62 – 3.63. Tasarımcısı Miguel Chevallier olan “Escape Cardin” adlı mekanda Paris trafiğinin panoramik görüntülerini yansıtan yüzey elemanları görülmektedir

TABLolar

- 1.1. Dil ve mekan tasarımı dizgeleri içinde gösterge olarak belirlenen sözcük ve yüzey öğelerinin, gösteren ve gösterilen bileşenleri ile karşılaştırılması.
- 1.2. Dil dizgesinin yapısal çözümlemesinde sözcüklerin, Dizimsel ve Dizisel sınıflandırılması.
- 1.3. Mekan tasarımı ve dil dizgelerinin karşılaştırılması
- 1.4. Tasarım ve dil dizgelerinin gösteren ve gösterilen kavram karşılıkları içinde yapısal karşılaştırılması
- 1.5. Türkçe dil yapısını oluşturan dizimsel ve dizisel sınıflandırmalar ile mekan tasarımının yapısal çözümlemesi karşılaştırılması
- 1.6. Türkçe dil yapısı içinde bir sözcüğün kavram karşılığı ile taşıdığı anlatım değerini oluşturan düzenlem ve yananlam kavramlarının mekan tasarımı ile karşılaştırılması
- 2.1. Mekan tasarımında yüzeylerin dokusal ifadeleri ile vurgulanmasını sağlayan etkenlerin açıklanması
- 3.1. Mekan tasarımında kullanılan bazı seramik yüzey örneklerinin mekan kimliğini oluşturan dokusal ifadelerine göre değerlendirilmesi
- 4.1. Bildirişim dizgesi olan DİL ve bir anlam dizgesi olan MEKAN TASARIMININ karşılaştırılması ile dilbilgisine benzer olarak gerçekleştirilen mekan kimliğinin yapısal çözümleme modeli şematik olarak gösterilmektedir.
- 4.2. Ahşap, doğal taş ve seramik malzemelerden oluşan doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzey örneklerinin sınıflandırılması
- 4.3. Ahşap, doğal taş, seramik, metal, alçı ve plastik esaslı malzemelerden oluşan belirli düzenlemeler sonucunda oluşturulan dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzey örneklerinin sınıflandırılması
- 4.4. Ahşap, seramik, metal, alçı, cam ve plastik esaslı malzemelerden oluşan özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzey örneklerinin sınıflandırılması
- 4.5. Cam, metal, seramik ve plastik esaslı malzemelerden ve panoramik yansılardan oluşan optik özelliklerin kullanılması sonucunda oluşturulan dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzey örneklerinin sınıflandırılması

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
SUMMARY	IV
ŞEKİL LİSTESİ	V
TABLO LİSTESİ	XI
GİRİŞ	XII
BÖLÜM 1: TASARIMDA ORTAK DİL OLUŞTURMAK	1
1.1. DİLİN ANLATIM – İLETİM BİLDİREN YAPISININ MEKAN TASARIMI İLE KARŞILAŞTIRILMASI	4
1.1.1. Dil Ve Söz Kavram Karşılıkları	7
1.1.2. Gösteren Ve Gösterilen Kavram Karşılıkları	10
1.1.3. Dizim Ve Dizi Kavram Karşılıkları	12
1.1.4. Düzanlam Ve Yananlam Kavram Karşılıkları	14
1.2. BÖLÜMÜN DEĞERLENDİRİLMESİ	16
BÖLÜM 2: TASARIM ETKİNLİĞİNDE ALGI	21
(GÖSTERİLMEK İSTENENİ ANLATMAK)	
2.1. ALGIDA SEÇİÇİLİK	25
(GÖSTERİLENİ TANIMLAMAK)	
2.2. ALGIDA YÖNLENDİRİLMESİ	27
(GERÇEĞİ İSTENİLEN ŞEKİLDE GÖSTERMEK)	
2.3. BÖLÜMÜN DEĞERLENDİRİLMESİ	39
BÖLÜM 3: YÜZEYLERİN DOKUSAL İFADELERİ İLE MEKAN KİMLİĞİNİN OLUŞTURULMASINDA YAPISAL ÇÖZÜMLEME	41
3.1. DOĞAL DOKUSAL İFADELER İLE TANIMLANAN YÜZEYLER	48

3.1.1. Yüzeylerde Malzemeye Bağlı Doğal Dokusal İfadelerin Korunmasını Sağlayan Yöntemler	48
3.1.1.1. Malzemelerin Doğal Dokusunun Olduğu Gibi Korunması	51
3.1.1.2. Malzemelerin Doğal Dokusunun Düzeltilmesi	52
3.1.2. Doğal Dokusal İfadeler İle Tanımlanan Yüzeylerin Mekan Kimliğini Oluşturan Anlam Karşılıklarının Yorumlanması	54
3.2. BELİRLİ DÜZENLEMELER SONUCUNDA OLUŞTURULAN DOKUSAL İFADELER İLE TANIMLANAN YÜZEYLER	66
3.2.1. Yüzeylerde Malzemeye Bağlı Dokusal İfadelerin Düzenlenmesini Sağlayan Yöntemler	66
3.2.1.1. Malzemelerin Yüzeysel Şekillendirilmesi	70
3.2.1.1. Malzemelerin Yapısal Şekillendirilmesi:	73
3.2.2. Belirli Düzenlemeler Sonucunda Oluşturulan Dokusal İfadeler İle Tanımlanan Yüzeylerin Mekan Kimliğini Oluşturan Anlam Karşılıklarının Yorumlanması	76
3.3. ÖZÜNDEN FARKLI MALZEMELERİN DOKUSAL İFADELERİ İLE TANIMLANAN YÜZEYLER	89
3.3.1. Yüzeylerde Malzemeye Özünden Farklı Malzemelerin Dokusal İfadelerinin Kazandırılmasını Sağlayan Yöntemler	89
3.2.1.1. Malzemelerin Yüzeysel Şekillendirilmesi	93
3.3.1.2. Malzemelerin Yapısal Şekillendirilmesi	95
3.3.2. Özünden Farklı Malzemelerin Dokusal İfadeleri İle Tanımlanan Yüzeylerin Mekan Kimliğini Oluşturan Anlam Karşılıklarının Yorumlanması	97
3.4. OPTİK ÖZELLİKLERİN KULLANILMASI SONUCUNDA OLUŞTURULAN DOKUSAL İFADELERİ İLE TANIMLANAN YÜZEYLER	106
3.4.1. Yüzeylerde Malzemelerin Optik Özelliklerinin Kullanılarak Dokusal İfadelerin Oluşturulmasını Sağlayan Yöntemler	106
3.2.1.1. Malzemelerin Yüzeysel Şekillendirilmesi	109

3.3.1.2. Malzemelerin Yapısal Şekillendirilmesi	111
3.4.2. Optik Özelliklerin Kullanılması Sonucunda Oluşturulan Dokusal İfadeleri İle Tanımlanan Yüzeylerin Mekan Kimliğini Oluşturan Anlam Karşılıklarının Yorumlanması	112
BÖLÜM 4: SONUÇ	122
KAYNAKLAR	132
ÖZGEÇMİŞ	138

GİRİŞ

Doğduğu andan itibaren insan; bulunduğu çevrenin fiziksel ve sosyo-kültürel koşullarını belirleyen algı verilerini, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda yorumlayarak, kendi yaşam ortamını biçimlendiren yargılara varmaktadır. Toplumsal bir bilinçle farklı medeniyetler kuran insanoğlu, sosyal bir varlık olarak birbirleriyle de algı – yargı yolu ile gerçekleşen sürekli bir etkileşim içinde bulunmak zorundadır. Sanatı yaşamımızda vazgeçilmez kılan da, sanatın insanlar arasındaki bu etkileşimi sağlayan ortak bir iletişim kanalı kurmasıdır.

İnsanın kendi yaşam çevresini oluştururken ortaya koyduğu her tasarımda, bilim ve sanatın rolü araç-amaç arasındaki ilişkide kesinleşmektedir. Doğada varolanları inceleyerek edindiği deneyimlerle bilimi kullanan insan, sosyal bir varlık olarak diğer insanlarla etkileşim içinde bulunabileceği yaşam çevresini oluşturmayı amaçlamıştır. Zamanla oluşturulan bu yaşam çevresi, toplumsal yaşamın gerektirdiği evrenselleşme ihtiyacı ile bir uygarlığa dönüşmüştür. Mekan ise bu uygarlığın en küçük asal birimini, başka bir deyişle, çekirdeğini oluşturmaktadır.

Bilimle sanatın ayrılığını, bir insanın fotoğraf niteliğindeki betimlemesi ile yargılara vararak zihnimizde canlandırdığımız kişilik portresinin betimlemesi arasındaki farklılıkta açıkça görebiliriz. İnsan bedeninin ve kişilik özelliklerinin eş zamanlı etkilenmesinden yola çıkarak dış görünüm ve yüz hatlarından karakter analizi yapan *fizyonomi* çok eski zamanlara dayanmakla birlikte bir bilim olarak kabul edilmemiştir. Ancak hepimiz yeni tanıştığımız biri için, yüz ve vücut hatlarına göre sezgilerimize dayanarak, zihnimizde bir kişilik portresi oluştururuz. Böylece çocuksu bir yüzde masum, sevecen; sert hatlı, karizmatik bir yüzde güçlü, liderlik vasfı taşıyan; ya da kısık, küçük gözlü, çıkık çeneli, zayıf yapılı bir yüzde kurnaz, güvenilmez gibi kişilik özellikleri bekleriz.

Bilim ve sanatın tasarımdaki rolünü, daha da belirginleştirerek çalışmamızın amacını şu şekilde açıklayabiliriz:

Mekan tasarımı; bir veya pek çok yüzeyin, belirli bir alanı veya hacmi işlevsel kaygı ile sınırlandırmak üzere, kullanıcı olarak insan faktörünün belirlediği kurgu içinde örgütlenmesine dayanan bir sanattır. Bu yüzeyleri oluşturan donatı ve yapı bileşenlerinin malzeme, strüktür gibi özelliklerini inceleyen yapı fiziği, statik gibi mimarlık ve iç mimarlıkla ilgili bilim dalları; asıl amaç olan insanın bireysel kimliğine uygun yaşam ortamlarının biçimlendirilmesinde araç olarak kullanılmaktadır. Uygarlığın çekirdeği olarak kabul ettiğimiz mekanı oluşturan yüzeyler; kullanıcının bireysel kimliğine uygun bir kurgu içinde, tasarımcı tarafından, biçim kombinasyonları kurarak örgütlenmektedir. Bu kurgunun mekana yansıtılmasında da tasarımcı; kullanıcının görsel algısına dayanan dokusal ifadeleri ile mekanı oluşturan yüzeyleri, *fizyonomi* örneğine benzer olarak, mekanın kimlik portresini oluşturan birer anatomik birim gibi kullanabilmektedir. Buraya kadar belirlediğimiz özü içinde çalışmamızın amacı; *kullanıcının görsel algısına dayanan dokusal ifadeleri ile yüzeylerin oluşturduğu mekan kimliğinin, tasarımcı tarafından yorumlanabilmesini sağlayan bir analiz yöntemi önermektir.*

Müzik yapıtı, resim veya heykel, sanatçı tarafından yaratılan her eser karşısında insan, belirli duygularının anlam kazandığı bir etkileşim algılamaktadır. Çalışmamız kapsamında, *mekanın insan olarak kullanıcı için anlamını çözmeye yönelik* bir analiz yönteminin ortaya konulması; tasarımcının *sanatçı kimliği* altında, kullanıcının algılayabileceği *mekansal bir anlatım dili* geliştirmesini sağlayacaktır.

“Biçimlendirme ve Biçimlendirme Etkinliği” üzerine kapsamlı çalışmalar yapmış olan Özgönül Aksoy’a göre tasarımcı: “ürettiği biçimle kendi eylem ve deneyimlerini yansıtan, kendisi için anlam taşıyan ve anlamı açıklama amacına yönelik bir işaret oluşturan kişidir.” Bu tanımları yorumlarsak mekan tasarımcısı; sosyo-kültürel, toplumsal yargı ve deneyimlerini, bilimsel öğretiyi ve becerilerini kullanarak yaratıcılık yetisi çerçevesinde mekana yansıtan ve bu yola kullanıcı ile iletişime giren kişidir. Böylece tasarımcı tarafından ortaya konulan her mekan da, *kullanıcının beğenisine sunulmuş bir bildiri* niteliği taşımaktadır. Mekan kimliği de bu bildirinin mekan olarak ifadelendirilmiş halidir.

Toplum içinde istek, yargı ve düşüncelerimizi ifade edebilmemizi sağlayan “dil”, işitme algısına dayanan bildirişim amaçlı bir iletişim mekanizmasıdır. Tasarım üzerine yöntem önerileri getiren tüm çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da; dil de dahil olmak üzere, gösterge niteliği taşıyan tüm tasarımları birer bildirişim dizgesi olarak inceleyen ve anlam çözümlemesi için gerekli “dilbilgisi” kurallarını ortaya koyan göstergebilimin kuramları içinde gerçekleştirilmektedir. Böylece çalışmanın kapsamında; diğer duyumlarla birlikte görsel algının ağırlık kazandığı mekan tasarımı ile göstergebilim kuramlarının karşılaştırılması sonucunda geliştirilen yapısal model içinde gerekli görülen belirli mekansal ifadeler analiz edilmekte ve mekan kimliklerini oluşturan anlam çözümlemeleri gerçekleştirilmektedir.

Tasarımcı, kullanıcının algılayabileceği doğru ifadeleri kurabileceği tasarıma dayalı bir anlatım dili kazandığı zaman mekan sanatında yeterliliğe ulaşabilecektir. Böyle bir anlatım dili ile kullanıcıya mekanda hissettirmek istediklerini ifade edebilme yetkinliğini kazanan tasarımcı; özgün, kimlikli tasarımlar yaratabilecektir. Bu inanç ile gerçekleştirilen çalışmamızda; mekan tasarımcısına, akademik eğitimi sürecinde ve sonrasında bilimsel verileri ile tanımlanan iç yapı malzemelerini, mekanı oluşturan yüzeylerde kullanıcının algılayacağı ifadeleri ile görebilme yetkinliğini geliştirecek mesleki bir bakış açısının kazandırılması hedeflenmektedir. Tasarımcı kimliğinin, farklı meslek grupları tarafından bilinçli veya bilinçsiz olarak çoğunlukla reddedildiği ülkemizin günümüz koşullarında, anlaşılamayarak değerlendirilemeyen mekan sanatına yönelik tanıtıcı ve destekleyici akademik çalışmaların en kısa sürede yapılması zorunlu hale gelmiştir. Bizi böyle bir çalışmaya yönlendiren de, bu zorunluluk olmuştur.

Çalışmamızda geliştirilen bir anlatım yönteminin mantıksal bir düzen içinde kurulması (yapılandırılması) amacıyla belirlenen mekan örneklerinde, tasarımın bütününde anlatım değeri taşıyan yüzeyler ele alınarak dokusal ifadeleri ile oluşturdukları mekan kimlikleri analiz edilmiştir. Ancak kullanıcının malzemeyi tanımlamasını sağlayan doğal doku renkleri dışında yüzeylerin taşıdığı renk ifadeleri ve tekstil ürünü olan dokumalar, tasarım etkinliği içinde başlı başına farklı disiplinler

oluşturan aydınlatma , tekstil bilim ve sanat dallarını ilgilendiren çalışmaların konusu olduğundan kapsam dışı bırakılmıştır.

Önceki Çalışmalar:

1. AKSOY, ÖZGÖNÜL   **Biçimlendirme. K.T.Ü. Yayınları Trabzon 1977**

(Mekan sanatı olarak belirlenmiş bir alana girmemekle birlikte tasarım kavramına genel olarak evrensel bir “dil” niteliği kazandıran bakış açısı ile “Biçimlendirme Etkinliği” üzerine kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilmiştir.)

2. AKSOY, ERDEM   **Mimarlıkta Tasarım İletim Ve Denetim. K.T.Ü. Yayınları Trabzon 1975**

(Mimarlık eğitiminde, tasarımcının özgün ifadeler yaratabileceği tasarım mekanizmalarının kurularak aktarılmasına yönelik yöntem önerileri getirilmiştir.)

3.BAYRAKÇI, OĞUZ   **Tasarımda Yapısal Örgütlenme “Tasarım Eylemi ve Nesnelere Yapısal İlişkilerin Betimlenmesine Göstergebilimsel Bir Yaklaşım ve Yöntem Araştırması Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enst, M.S.Ü. İstanbul 1995.**

(Endüstri Tasarımında, “tasarım” kavramı, dilbilim ve göstergebilim kuramları içinde mantıksal bir düzen oluşturacak şekilde ele alınarak, analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda tasarım kuramı ve eğitimi olarak iki grupta toplanan öneriler getirilmiştir.)

4.ERŞİN, RECAİ   **Mimari – İletişim dil Bağlamında Mimarın İşine Bir Yaklaşım. Doktora tezi, Fen Bilimleri Enst. M.S.Ü. İstanbul 1995**

(Mimari anlatım dilinin göstergebilim kuramları ile karşılaştırılarak açıklanmasına dayanan bir analiz çalışması gerçekleştirilmiştir.)

5.KURTULUŞ, HÜSEYİN   **Endüstri Tasarımında Kimlik Sorunu ve Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enst. M.S.Ü. İstanbul 1999**

(Tasarım olarak ortaya konulan mamulün imalatçı ve tasarımcı açısından taşıdığı kimlik kavramları incelenmiş ve tasarım nesnesinin “kimlik çözümleme ve geliştirme sürecini” açıklayan bir şema geliştirilmiştir.)

6.ŞATIR, SEÇİL; Endüstri Ürünleri Tasarımında Özgünlük ve Bir Yöntem Önerisi. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enst. M.S.Ü. İstanbul 1997

(İnsanın yaratıcılık özelliğini algılama süreci içinde psikolojik, sosyal ve kültürel oluşumları ile irdeleyerek tasarımda özgünlük ifadesi kazandıran bir anlatım yöntemi önerilmiştir.)

1. TASARIMDA ORTAK DİL OLUŞTURMAK

Yaşamak için bulunduğu çevrenin doğal koşullarına uyum sağlamak zorunda olan insan, yaratılanların en üstünü olma özelliğini, tasarım yapabilmesine borçludur. Diğer varlıklar doğanın kendilerine verdikleri ile yaşamaya çalışırken; insanoğlu doğanın işleyiş biçimini, kendini yenileme süreçlerini incelemiş; elde ettiği sonuçları ihtiyaçları ile karşılaştırıp yorumlayarak kendi uygarlığını yaratmıştır. Bu uygarlığı, doğanın yaratıcı gücünü taklit ederek gerçekleştirdiği “tasarım” yapabilme yeteneği sayesinde kurmuş ve genişletmiştir. Böylece insanoğlu zamanla kendini doğduğu andan itibaren, doğanın biçimlendirdiği çevre içinde değil; mekandan kentlere kadar yarattığı uygarlığın izlerini taşıyan insan yapımı bir çevre içinde bulmuştur. Uzun çağına doğru uygarlığı geliştikçe doğal koşullara uyum sağlamak, yaşama çevresini biçimlendiren insanın birinci amacı olmaktan çıkarak yerini, yarattığı çevrenin toplumsal ve kültürel koşullarına birey olarak uyum sağlamaya bırakmıştır. Böylece mimari alanda da tasarımcı, toplumsal yaşayış içinde bireyin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına uygun ifadeler taşıyan ortamları yaratmaya yönelmiştir. Mimari tasarımlar içinde, kullanıcının bireysel kimliğine uygun ifadeleri yansıtan yaşama ortamlarına duyduğu ihtiyaç sonucunda ortaya çıkan arayışlar, **mekan sanatı** sıfatı ile iç mimarinin, tasarım etkinliğine dayanan başlı başına bir disiplin olarak gelişmesini sağlamıştır. Böylece çağdaş anlamda **mekan** da, bireysel ifadeler taşıyan bir **bildiri** niteliği kazanmıştır.

Toplum yaşayışı içinde insanın; kendini ifade edebilmek amacı ile kurduğu ve **bildirişim aracı** olarak en yaygın kullanıma sahip olan **dil** ile sanatsal bir anlatım içinde ifadeler yaratarak **bildirişim niteliği** kazandırdığı **tasarım etkinliğinin** yapıları benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik, dilbilgisini model alarak kurulan yapı içinde tasarımın, dil gibi öğretilbilir bir mekanizma haline getirilmesini mümkün kılmaktadır. Tasarım kavramını araştıran B.Kapucu da çalışmasında tasarımın, **belirli anlamların biçim ile ifade edildiği bir dil** olarak tanımlandığını ve böylece ortaya konulan her nesnenin yaratıldığı dönemin kültürel birikimlerini aktaran belirli bir anlatım değeri taşıdığını vurgulamaktadır: “*Biçim düzeyinde tasarım, nesnelere ve insanlar arasında anlam alışverişini, kuşaklar arasında ekinsele*

birikimi sağlayan bir dil olarak tanımlanmakta, tasarım süreci ise bilgi iletimi süreci olarak değerlendirilmektedir."¹ Tasarım ve dilin yapısal benzerliğine çok daha önce "Biçimlendirme" başlıklı çalışmasında dikkati çeken Ö.Aksoy da biçimlendirme etkinliğini "*insanların duygu, düşünce ve eğilimlerinin karşılıklı olarak iletilmesini ve bu yoldan toplumun yaşam deneyleri birikiminin aktarılmasını sağlayan bir anlatım – iletim aracı, bir dil*"² olarak tanımlamaktadır. Böyle bir genel yaklaşım sonucunda; Endüstri Ürünleri Tasarımı, Tekstil, Mimarlık, İç Mimarlık gibi tasarım etkinliğine dayanan tüm disiplinlerde ortaya konulan nesne, yapı, mekan gibi ürünler; biçim, renk veya doku gibi ifadeleri ile dil yapısı içinde çözümlenerek değerlendirilebilmektedir. Göstergibilim, tasarım etkinliği içinde gerçekleşme düzlemleri farklı tüm disiplinleri dil gibi birer anlam dizgesi (anlam bildiren ifadelerin oluşturduğu yapı) olarak ele almaktadır. Bu bilim dalı; gösterge olarak tanımladığı ifadeleri, (dilbilim gibi) mantıksal bir düzen içinde çözümlenecek (yapısal çözümleme) kuramları kapsamaktadır.

Yukarıda kısaca "göstergelerin mantıksal bir düzen için çözümlenmesi (yapısal çözümleme)" olarak tanımladığımız göstergibilimin kapsamını; bu bilim dalında uzun yıllar çalışmalar yapmış olan M.Rifat şu şekilde açıklamaktadır: "...gösterge dizgelerini betimlemek, göstergelerin birbirleriyle kurdukları bağıntıları saptamak, anlamların eklemlenerek oluşma biçimlerini bulmak, göstergeleri ve dizgelerini sınıflandırmak, ya da insanla insan, insanla doğa arasındaki etkileşimi açıklamak..."³. Böylece; "yüzeylerin dokusal ifadeleri ile mekan kimliğinin oluşturulması" amacı ile ortaya koyacağımız yapısal çözümlemeye dayanan yöntem çalışmasında; M.Rifat'ın "*insanla insan*" arasında tanımladığı etkileşim, **tasarımcı ile kullanıcı** ve "*insanla doğa*" arasında tanımladığı etkileşim de **kullanıcı ile mekan** arasında kurulmaktadır. Yüzeylerin taşıdıkları dokusal ifadeleri ile mekan içinde kazandıkları anlam karşılıkları ise sınıflandırılarak tanımlanacak **gösterge dizgelerini** oluşturmaktadır. **Tasarımcıya; yüzeylerin dokusal ifadelerini, bir dil**

¹ B. Kapucu, **Tasarım Kavram ve Tanımları Üzerine Düşünceler**, Yüksek Lisans Tezi M.S.Ü. Fen Bilimleri Enst. İstanbul 1999, 22

² Ö. Aksoy, **Biçimlendirme**, KTÜ Yayınları Trabzon 1977, 1

³ M. Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları, 1.Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, Yapı Kredi Yayınları İstanbul 1998, 111

işlerliği ile kullanarak, mekan kimliğini sanatsal bir metin gibi oluşturma yetkinliği kazandırmaya yönelik yapısal bir çözümleme; ancak göstergebilimin kuramları içinde gerçekleştirilebilmektedir.

M.Rifat'ın göstergebilimin kapsamı ile ilgili açıklamasının devamı şu şekildedir :
 "...bu amaçla da bilimkuramsal (epistemolojik), yöntembilimsel (metodolojik) ve betimsel (Deskriptif) açıdan tümükapsayıcı, tutarlı ve yalın bir kuram oluşturmak gibi bir birinden farklı bir çok araştırma Türkçe'de göstergebilim diye adlandırılan bir bilim dalının alanına girer."⁴ M.Rifat'ın bu açıklamasından; göstergebilim kapsamında (mekan tasarımında yüzeyle dokusal ifadesine dayanan bir anlatım yönteminin geliştirilmesi gibi) yapısal çözümleme çalışmalarının, gerçekleştirildiği ilgili bilim dallarına uygun (bilimkuramsal) , mantıksal bir düzen içeren (yöntembilimsel) ve insanın algılama süreci içinde tanımlanabilir (betimsel) özellikleri ile genel (tümükapsayıcı), anlaşılır (tutarlı) ve kolay uygulanabilir (yalın) olması gerektiği yorumu çıkarılmaktadır. Buna göre; göstergelerin sınıflandırılarak tanımlanmasından oluşan yöntem, ele alınan disiplini (iç mimarlık gibi) destekleyen bilim dallarının (yapı fiziği ve malzeme bilim dalları gibi) belirlediği genel (tümükapsayıcı) mantık çerçevesinde kurulmalı; anlaşılır (tutarlı) ve kolay uygulanabilir (yalın) olabilmesi için insanın (kullanıcı) algılama süreci içinde tanımlanmalıdır.

Göstergebilimin Türkçe bir terim olarak özellikle vurgulanması yaygın rastlanan bir kavram kargaşasını belirtmektedir. Bu kargaşa; doğrudan dili konu alarak göstergeleri (sözcük-kavram) işlevleri açısından ele alan semiyoloji bilimi ile göstergeleri (biçim-anlam gibi) karşıladıkları anlam, oluşum ve yapılanma süreçleri içinde ele alarak kuram geliştiren semiyotik biliminin batı dillerinde ayrı kavram olarak ifade edilmesine rağmen Türkçe'de göstergebilim olarak tek bir kavram altında ifade edilmesinden doğmaktadır. Kavram ile ilgili bir yanlışlığa düşmemek için çalışmamızda "göstergebilim" kavramının; insanın tasarım etkinliği içinde yarattığı ifadelerin anlamlarının çözümlenerek, yaratıcılık olgusuna dilbilgisel bir

⁴ M. Rifat, XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları, 1.Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler, Yapı Kredi Yayınları İstanbul 1998, 111

yapı kazandırılması amacı ile yöntem kuramları oluşturan **semiyotik** kavramına eş olarak kullanıldığını belirtmek yararlı olacaktır. Böylece çalışmamızda göstergebilim olarak ifade edilen kavramın anlamı da açıklık kazanmaktadır.

1.1. DİLİN ANLATIM – İLETİM BİLDİREN YAPISININ MEKAN TASARIMI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Dilbilimi çağdaş anlamda ele alarak, yapısal dilbilim akımının kurucusu ve öncüsü olan F.Saussure anlam dizgelerinden (biçim, doku gibi anlam bildiren ifadelerin kurdukları yapılar) bahseder ve dili de anlam belirten bir dizge olarak tanımlar. F.Saussure toplumdaki dil göstergelerini (sözcükler) inceleyerek toplumdaki tüm göstergelerin çözümlenmesini sağlayan yeni bir etkinlik alanının varlığını da işaret etmiştir. Göstergelerin iletişim mekanizması içinde işleyişlerini inceleyen bu genel bilim dalının ortaya koyacağı yasalar dilbilim için de geçerli olmalıdır. C.S. Peirce ise F.Saussure'un varlığını işaret ettiği göstergebilimi başlı başına bir bilim dalı olarak kurulmasını sağlamış ve dil dışında anlam dizgelerinin kurulması ile düşüncelerin iletilmesi (tasarımcının kendini tasarımları ile ifade etmesi gibi) üzerinde durmuştur. Böylece göstergelerin ifade ettikleri anlam karşılıklarına göre örgütlenmesini amaçlayan **semiyotik**, dil dizgesi içinde sözcüklerin kavram karşılıklarına göre örgütlenmelerini konu alan **semiyoloji**'den de ayrılmıştır. Bu yaklaşım içinde C.S.Peirce göstergeyi "*bir kişinin zihninde başka bir yansımanın yaratılmasını sağlayarak herhangi bir şeyin yerini, herhangi bir sıfatla tutan şey*"⁵ olarak tanımlamaktadır. C.S.Peirce'in tanımına göre bir anlam dizgesi olarak mekan tasarımında gösterge, kullanıcının algılama sürecinde zihninde belirli anlamları çağrıştıran mekansal öğelerden oluşmaktadır.

Anlam dizgelerinin mantıksal bir düzen içinde kurulmasını kapsayan yapısal çözümlene yaklaşımının dilbilim üzerinde kuran Hjelmslev, dilin kendini geliştiren matematiksel yapısını ortaya koymuştur. Hjelmslev, dilin yapısal çözümlenmesi sonucunda ortaya koyduğu kuramların geçerliliğini; genel kuralları içeren (**tümükapsayıcı**), çelişkiden uzak (**tutarlı**) ve kolaylıkla uygulanabilir (**yalın**) olma koşullarına dayanarak sağlamıştır. Buna göre; çalışmamızda anlam dizgesi olarak

ele alınan mekan tasarımı üzerinde gerçekleştirilmesi amaçlanan yapısal çözümleme daha önce de belirttiğimiz gibi **genel** (tümükapsayıcı), **anlaşılır** (tutarlı) ve **kolay uygulanabilir** (yalın) olma koşullarını sağlamalıdır.

Hjelmslev'in "düz anlam ve yan anlam" tanımlamaları ile göstergeleri anlam bildiren ifadeler olarak değerlendiren yaklaşımı, R.Barthes ve A.J. Greimas tarafından da geliştirilerek göstergebilimin genel kuramları oluşturulmuştur. Günümüze kadar gelen çağdaş göstergebilimcilerin çalışmaları ile insanlar arasında her türlü anlatım – iletişim mekanizmasını kuran bir **üst dilin** yapısal kuramlarının geliştirildiği göstergebilim bu özelliği ile, tasarımcı ve kullanıcı arasında tasarım etkinliğine dayanan anlatım yöntemlerinin araştırıldığı tüm çalışmaların da başlıca etkinlik alanını oluşturmaktadır.

İnsanın yarattığı uygarlığın çekirdeği olarak tanımladığımız mekanın tasarımında nesne veya bileşen boyutunda her öge, tasarımcı tarafından kullanıcıya aktarılmak istenen anlamların ifadelerini taşımaktadır. Her hangi bir nesne tek başına kendini biçimlendiren tasarımcının verdiği ürün kimliğini yansıtırken; aynı nesne mekan tasarımı içinde kullanıcıya, belirli bir kurgunun parçası olarak çok daha farklı anlamlar çağrıştırabilmektedir. Herhangi bir nesnenin kullanıcılarından farklı olarak mekan tasarımcısı; nesneyi mekansal bir anlatım içinde yarattığı kurguya uygun ifadeleri bulmak amacıyla değerlendirmektedir. Böylece tasarımcısı tarafından belirli bir ürün kimliğini yansıtmak amacıyla biçimlendirilmiş bir nesneye mekan tasarımcısı yarattığı mekan kurguları içinde farklı bir çok anlamlar kazandırabilmektedir. Ö. Aksoy "Biçimlendirme" başlıklı çalışmasında Afife Batur'un "*Biçim üretilenin algılanması ise, biçimler algılananın yeniden üretilmesidir*"⁶ yargısına yer vererek; nesne ve mekan boyutundaki tasarımların, yukarıda açıklamaya çalıştığımız farklılıklarını vurgulamaktadır. Buna göre biçim, nesnenin algılanan ürün kimliği ise; yapı bileşeni ve nesne olarak bir çok biçimden oluşan mekan kimliği, algılanan ifadelerin belirli bir kurgu içinde yeniden örgütlenmesidir. Mekan içinde yer alan bir nesnede kullanıcının algıladığı anlam,

⁵ C. S. Peirce, *Écrit sur le signe*. Fransızca Çev. Paris 1978, 121

⁶ Ö. Aksoy, *Biçimlendirme*, KTÜ Yayınları Trabzon 1977, 71

nesneyi biçimlendiren tasarımcının oluşturduğu değil, yarattığı mekan kimliğine uygun olarak mekân tasarımcısının nesneye yeniden kazandırdığı anlamdır.

Buraya kadar ortaya koyduğumuz düşüncelerin ışığı altında; bir mekan içinde tek başına bir nesnenin veya bir biçimin ifade ettiği ürün kimliğinin tüm bir mekanda tasarımcının oluşturmak istediği mekan kimliğine eş tutulmasının mümkün olmayacağını söyleyebiliriz. Mekan kimliği; tasarımcının anlatmak istediklerini kurgulanmış bir metin gibi mekan olarak ifade eden bir anlatımdır. Bu anlatımı oluşturan her bir ifade; kullanıcının algılama sürecinde belirli anlamları çağrıştıran mekansal öğeler tarafından taşınmaktadır. Sözcük ve kavram bileşenleri dışında yüzey gibi gösterge niteliğindeki mekansal öğeler ile tasarımcı ve kullanıcı arasında dil gibi bildirişim amacı taşıyan bir anlatım – iletişim mekanizması kurulmaktadır. Mekan kimliği olarak gerçekleştirilen böyle bir mekanizmanın yapısal çözümlenmesi göstergebilim kuramları ile mümkün olmaktadır.

Dili de kavramlar belirten bir göstergeler dizgesi olarak tanımlayan F.Saussure göstergebilimin temel kavramlarını da dilden yola çıkarak belirlemiştir. Dilbilime dayanarak F.Saussure'un ortaya koyduğu zıt anlamlar taşıyan, ikili temel kavramlar göstergebilimin yapısal çözümlenme yöntem kuramlarını oluşturur. Bu kuramlar, Hjelmslöv tarafından dil cebiri olarak tanımlanan matematiksel bir dil yapısı içinde ele alınır. Bu yapı içinde tasarım gibi insanın yaratıcılığına dayanan etkinlikleri bile birer anlam bildiren dizgeler olarak öğretilen matematiksel bir model oluşturabilmektedir. Belirli bir dilbilgisi yapısı içinde insanın kendini ifade edebilecek her türlü cümleyi rahatlıkla kurabilmesi ve anlayabilmesi; tasarım olarak yaratılabilme özelliğinin de öğretilen belirli bir yapı içinde rahatlıkla kazanılmasının mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır. Chomsky'nın Üretici – Dönüşümsel Dilbilgisi (Generative Transformational Structures) olarak tanımladığı yapısal model içinde yaratıcılık kavramını yorumlamaktadır. Aynı yapısal yaklaşım içinde C.S.Peirce, dil dışında da insanın yaratıcılık özelliği ile ortaya koyduğu nesne, işaret gibi her ifadenin belirli anlamları çağrıştıran göstergeler olarak değerlendirmektedir. Böylece R.Barthes'la birlikte belirli bir mantıksal sistematik

kazandırılan göstergebilim kuramları yapısal dilbilime dayandırılmaktadır. Bu kuramlar dört ana gruptan oluşan ikili kavram karşıtlıklarından oluşmaktadır:

1. Dil ve Söz Kavram Karşıtlıkları
2. Gösterilen ve Gösteren Kavram Karşıtlıkları
3. Dizim ve Dizi Kavram Karşıtlıkları
4. Düzenlem ve Yananlam Kavram Karşıtlıkları

Belirlenen bu kavram karşıtlıkları içinde mekan tasarımı ile dilin yapısı karşılaştırılması ile tasarımcının mekanı kullanarak oluşturduğu anlatım mekanizmasının mantıksal bir düzen içinde kurulması (yapısal çözümlemesi) gerçekleştirilmektedir. A.Greimas; mekan tasarımı için tüm anlam dizgelerinin yapısal çözümlemelerinin genel (**tümükapsayıcı**), tutarlı (**tutarlı**) ve kolay uygulanabilir (**yalın**) olabilmesinin belirlediği üç düzey içinde, mümkün olacağını ortaya koymuştur. Göstergebilimin kapsamında daha önce belirlediğimiz bu üç düzeyi; ilgili bilim dalları ile uyumun sağlandığı **bilimkuramsal** düzey, mantıksal bir düzenin kurulduğu **yöntembilimsel** düzey ve insanın algılama sürecinde gerekli tanımlamaların yapıldığı **betimsel** düzey olarak sıralayabiliriz. Böylece bu bölümde; yukarıda dört ana grupta topladığımız dilbilim kuramları ile karşılaştırılmasını yapacağımız mekan tasarımı etkinliğinin, çalışmamızın tümünü oluşturan yapısal çözümlemesi;

1. Mekan sanatını destekleyen bilim dallarına uyumun sağlanması (**bilimkuramsal düzey**),
2. Mantıksal bir düzenin kurulması (**yöntembilimsel düzey**)
3. Kullanıcının algılama süreci içinde tanımlanabilir olması (**betimsel düzey**) olarak yorumladığımız göstergebilim kuramlarına uygun olarak gerçekleştirilecektir.

1.1.1. DİL VE SÖZ KAVRAM KARŞITLIKLARI

Yapısalcı dilbilime dayandırılarak, R.Barthes tarafından dört grupta incelenen göstergebilim kuramlarının birincisini dil ve söz kavram karşıtlıkları oluşturmaktadır. F.Saussure'a kadar inilerek bu kavram karşıtlıkları incelendiğinde dilin, toplumsal bir kavram olarak bireylerin üstünde, genel bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte söz; dil olarak tanımlanan bu genel yapının bireylere bağlı olarak gerçekleştirilme biçimidir. Birey duygu ve düşüncelerini belirten ifadeleri ancak; toplum içinde öğrendiği genel dilbilgisi kurallarına göre oluşturduğu söz biçimi ile aktarabilmektedir. Toplum içinde her birey; diğerleri ile iletişim kurmasını sağlayan ortak dilbilgisi kurallarını çocukluğundan itibaren kendisine aktarılan söz biçimleri aracılığı ile sezgisel olarak öğrenmektedir. Dilbilimciler de soyut bir yapıya sahip olan dilbilgisini oluşturan kuralları, bireylerin somut ifadeler kullanarak gerçekleştirdikleri konuşma biçimlerini inceleyerek ortaya koymuşlardır. M.Rifat da aynı düşünceyi şu sözleri ile ifade etmektedir: “*Saussure bireysütü ortak bir dizge olan dilin işleyiş kurallarına ulaşmaya çalışır. Bu da ancak somut konuşma biçimlerini inceleyerek olanaklıdır, dilin dizgesi yine sözlerin incelenmesinden çıkartılır.*”⁷ Tasarımcı ve kullanıcı arasında bildiri niteliği taşıyan mekan da söz gibi, tasarımcının mekansal bir anlatım içinde belirli duygu ve düşünceleri aktardığı, somut bir ifade biçimidir. Böylece dilbilgisinin (dil işleyiş kurallarının) çözümlenmesinde olduğu gibi, mekan olarak ortaya koyulan bu somut ifadelerin incelenmesi ile tasarımcının sahip olduğu tasarım dilinin kurallar içeren soyut yapısı çözümlenebilir.

Chomsky, bireyin sahip olduğu sezgisel dilbilgisi kuralları ile sonsuz sayıda duygu ve düşünce ifadelerini aktarabilmesi üzerinde araştırmalar yapmış ve Üretici – Dönüşümsel Dilbilgisini (Generative Transformational Structures) ortaya koymuştur. Chomsky’ye göre bireyin duygu ve düşüncelerini aktaran sonsuz sayıda tümce kurabilmesi, insanın “yaratıcılık” özelliğinin bir sonucudur. Aynı anlayış içinde; insanın yaratıcılık özelliğinin başka bir sonucu olan tasarım etkinliği de dilin üretken yapısı ile benzerlik göstermesi kaçınılmazdır. Böylece tasarımcı sahip olduğu tasarım mekanizması içinde sonsuz sayıda duygu ve düşünce ifadelerini mekan olarak kullanıcıya aktarabilir. Tasarımcının herhangi bir mekan kurgusunu gerçekleştirebilmesi için, o mekanı daha önce tasarım olarak ortaya koymuş olması gerekmez. Çünkü tasarımcı yıllar boyunca edindiği mesleki bilgi ve deneyimler

⁷ M. Rifat, XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları, 1.Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler, Yapı Kredi Yayınları İstanbul 1998, 24

sonucunda geliştirdiği mekan dili ile her türlü mekansal anlatımı gerçekteştirebilecek yaratıcılık özelliğine sahiptir.

Dilbilim, bireylerin konuşma biçimleri olan sözleri analiz ederek dilin yapısını oluşturmaktadır. Ancak dilbilim kapsamında gerçekteştirilen çalışmalar içinde, bir dilin yapısı (dilbilgisi) kurulurken hiçbir zaman o dilde ifade edilebilecek tüm sözlerin incelenmesine veya tespitine gidilmemiştir. Çünkü insanın bir dilde kurabileceği tümce sayısı, onun yaratıcılık özelliği ile ancak sonsuz olarak ifade edilebilir. Aynı yaklaşım ile; bir anlam dizgesi olan mekan tasarımının, dilbilimsel yapısının çözümlenmesini konu alan çalışmamızda da, işlev ve kurgularına göre mekan tasarımlarının tespit edilerek analiz edilmesi sonsuz sayıda ifadenin incelenmesi anlamına gelmektedir.

Dil dizgesinin yapısal çözümlenmesi; sözü oluşturan kavram bildiren ifadelerin dil göstergeleri (sözcük) olarak tanımlanan birimler (öğeler) halinde tespiti ve bu öğelerin, tümce kurmak üzere birbirleri ile kurdukları bağıntılarının belirli bir sınıflandırma içinde analizini kapsamaktadır. Böylece çalışmamızda mekan kimliğinin oluşturulmasında yapısal çözümlenmeye dayanan yöntem önerisi de; anlam bildiren ifadeleri taşıyan mekan öğelerinin (göstergelerinin) tespiti ve bu öğelerin yapılan bir sınıflandırma içinde algıya dayanan yorumsal analizini kapsamaktadır. Bu amaçla çalışmamızda mekan kimliğinin yapısal çözümlenmesinde ele alınan mekan tasarımları, gösterge niteliği taşıyan mekan öğelerinin belirli bir sınıflandırma içinde tanımlanması ve mekan dili ile algıya dayanan yorumsal analizlerinin gerçekteştirilmesi için yeterli görülen uygun sayıdaki mekan örneklerinden oluşmaktadır.

Dil gibi bildirişim dizgelerinde ve mekan tasarımı gibi anlat dizgelerinde göstergelerin tanımlanması, gösteren ve gösterilen kavram karşılıklarından oluşan göstergebilimin ikinci kuramı içinde gerçekteştirilmektedir.

1.1.2. GÖSTEREN VE GÖSTERİLEN KAVRAM KARŞITLIKLARI

F.Saussure tarafından **gösteren** (signifiant) ve **gösterilen** (signifié) olarak tanımlanan kavram karşıtlıkları **gösterge** bütünü oluşturarak iki bileşendir. Böylece F.Saussure'ın dilin yapısı ile ilgili çalışmalarında dil dizgesinin göstergesi olan **sözcük**, **işitimsel imge** (gösteren) ve **kavram** (gösterilen) olarak belirlenen iki bileşenden oluşmaktadır. Sözcüğü oluşturan bu iki bileşen arasındaki ayrılmaz bağlar; neden ve sonuç ilişkisi üzerine değil, toplumsal uzlaşmalar üzerine kurulmuştur. Türkçe'de "*odunsu bir bitki*" kavram karşılığına sahip olan "*ağaç*" **işitimsel imgesi**, İngilizce'de "*tree*", Almanca'da "*baum*" olmak üzere bir çok yabancı dilde farklı ifadelerden oluşmaktadır. Bu durum dilin toplumsal bir olgu olmasının sonucu doğan *anlaşmalar* gereğidir. Böylece dildeki göstergelerin yani sözcüklerin öğrenilmesi mantıksal bir analiz sürecine değil, ezbere dayanmaktadır. Ancak sözcüklerin (göstergelerin) birbirleri ile olan ilişkileri ve kuruluş şekilleri açısından "*dilbilgisi*" olarak tanımladığımız mantığa dayalı matematiksel bir düzenin kurulması mümkün olmaktadır. Böylece bu düzeni öğrenen bireyin, duygu ve düşüncelerini ifade eden sözcükleri tümce biçimi ile tanımlanabilir, anlamlı bir yapı içinde kullanması mümkün olmaktadır.

Bildirişim kuramı içinde R.Jakobson, dil dizgesini açıkladığı modelde; tümceler kuran kişi (*verici*), çözümleyen kişiye (*alıcıya*) belirli bir kodlama sisteminden yararlanarak bildiriler (*iletiler*) göndermektedir. Bir anlam dizgesi olan mekan tasarımı da tasarımcı, kullanıcıya mekan biçiminde oluşturduğu şifreler aracılığı ile belirli anlamların yer aldığı iletiler sunmaktadır. Tasarımcının mekan biçimi ile sunduğu bildiriye (mekan kimliğini) oluşturan şifreler de, kullanıcının algılama sürecinde anlam karşılıkları (**gösterilen**) ile tanımladığı ifadeleri (**gösteren**) taşıyan mekan öğeleridir. Böylece tasarımcı, kullanıcı için mekanın anlamını bilen ve uygun mekan kimliği ile kullanıcıya ulaşabilen kişi niteliği kazanmaktadır. Mekan tasarımı olduğu gibi, tasarım etkinliğine dayanan tüm disiplinlerin yapısal çözümlemelerinde de; **gösteren** ve **gösterilen** olarak ele alınacak **gösterge** bileşenleri; tasarımda anlatım değeri taşıyan ifade ve bu ifadeden kullanıcının algılama süreci içinde çıkardığı **anlam** bileşenlerinden oluşmaktadır.

Nesne boyutunda tasarımların kullanıcı için anlamlarının çözümlenmesine yönelik çalışmalarda, daha önce de belirttiğimiz gibi; **biçim** tasarım dilinin gösterge bütünü oluşturulmaktadır. Ancak mekan tasarımcısı, tasarımı içinde yer alan her nesneyi; kullanıcının algılamasını istediği mekan kimliğini oluşturan anlam ifadelerine göre değerlendirerek tüm mekan öğeleri ile ilişkilendirdiği bir kurgu içinde kullanmaktadır. Başka bir deyişle; mekan kimliğini tasarımcı tarafından kurgulanmış bir **metin** gibi düşünürsek, her bir biçim tek başına bir anlam taşımamakta ancak diğer mekan öğeleri ile birlikte **tümce** gibi kurallı bir yapı oluşturduğu zaman algılanabilir bir anlam ifade etmektedir. O halde; dil üstü bir tasarım dizgesi olan mekan dilinin göstergesi; tasarımcının belirlediği anlam ifadelerini taşıyabilen, kullanıcı tarafından mekan bütününde tanımlanabilir en küçük mekan ögesi olarak belirlenmelidir. Böyle bir **genel** yaklaşım ile, biçimsel ifadelerin oluşturulmasında da birim eleman (tanımlanabilir en küçük eleman) olan “**yüzeylerin**” mekan kimliğinin yapısal çözümlenmesinde anlam bildiren ifadeleri taşıyan en küçük ortak mekan ögesi (**gösterge**) olarak belirlenmesi doğru olacaktır.

Üç boyutlu sanal koordinatlar sistemi içinde matematiksel bir ifade olan yüzey; tasarımcı tarafından, insanın tüm duyuları ile algılayabileceği ifadeleri ile mekanı oluşturan somut bir öge olarak kullanılmaktadır. Nesne veya mekan boyutunda herhangi bir tasarımın tanımlanmasında **kullanıcının en güvenilir algılama sürecini oluşturan görme algısını etkileyen başlıca ifadeleri ile yüzeyler**, mekan kimliğini oluşturan **göstergelerdir**. Mekan kimliğinin tanımlanmasında, kullanıcının görme algısını etkileyen başlıca ifadeler; mekanı oluşturan yüzeylerin renk ve doku olarak algılanmalarını sağlayan fiziksel özelliklerdir. Böylece bir “**anlam dizgesi**”⁸ olan mekan tasarımının yapısal çözümlenmesinde gösterge olarak tanımlanan yüzeyler; **dokusal ifadeleri (gösteren)** ve bu ifadelerin kullanıcının algılama süreci içinde karşılığını oluşturan **anlamları (gösterilen)** olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Dil ve mekan tasarımı dizgeleri içinde gösterge olarak belirlenen **sözcük ve yüzey** öğelerinin, **gösteren ve gösterilen** bileşenleri ile karşılaştırılması aşağıda **tablo 1.1**'de yapılmaktadır.

⁸ yaratılan eserlerden insanların belirli anlamlar çıkardığı, sanat, tasarım gibi anlam bildiren ortak iletişim mekanizması

Tablo 1.1: Dil ve mekan tasarımı dizgeleri içinde gösterge olarak belirlenen **sözcük** ve **yüzey** öğelerinin, **gösteren** ve **gösterilen** bileşenleri ile karşılaştırılması.

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
SÖZCÜK	İŞİTİMSEL İMGE	KAVRAM
YÜZEY	DOKUSAL İFADE	ANLAM

Dil dizgesinde işitimsel imge ve kavram bileşenleri ile **sözcüklerin dil göstergeleri** olarak belirlenmesinden sonra dilin yapısal çözümlenmesinde; sözcüklerin (belirli duygu ve düşünceleri kurallı bir bütün içinde) **tümce** yapısını oluşturacak şekilde birbirleri ile **kurdukları bağıntılara göre sınıflandırılmaları** gerçekleştirilmektedir. Bu sınıflandırmalar göstergebilimin üçüncü kuramını oluşturan **dizim** ve **dizi** kavram karşıtlıkları içinde açıklanmaktadır.

1.1.3. DİZİM VE DİZİ KAVRAM KARŞITLIKLARI

F.Saussure; sözcüklerin ögeler halinde tümce yapısını oluşturmak üzere birbirleri ile kurdukları bağıntıları **dizimsel bağıntılar** (*rappports syntagmatique*) olarak tanımlarken; tümcenin her bir ögesini oluşturan gruplara ait sözcüklerin çağrışım yolu ile kurdukları bağıntıları ise **çağrışımsal (dizisel) bağıntılar** (*rappports associatifs*) olarak tanımlamaktadır. Ayrıca F.Saussure'a göre bir dil göstergesinin **değeri (valeur)** bütün içinde diğerleri ile kurduğu yukarıda tanımlanan iki bağıntıya göre belirlenmektedir. Bir gösterge tanımlanan bağıntıları içeriyorsa dizge içindeki **değerinden** söz edilebilir.

F.Saussure'ın ortaya koyduğu bağıntıları Türkçe dilini örnek göstererek açıklarsak; sözcüklerin **özne + tümleç + yüklem** olarak belirlenen ögeler halinde, kurallı bir tümce yapısının oluşturulmak üzere birbirleri ile kurdukları bağıntılar **dizimsel bağıntılar** olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca çağrışım yolu ile her bir öge grubu altında yer alan sözcüklerin birbirleri ile kurdukları bağıntılar da **çağrışımsal (dizisel) bağıntılar** olarak tanımlanabilmektedir. Buna göre; aşağıdaki şema içinde sözcüklerin, yatay doğrultuda oluşturdukları sınıflandırmayı **dizim**, düşey doğrultuda oluşturdukları sınıflandırmayı ise **dizi** olarak tanımlamak mümkündür:

Tablo 1.2: Dil dizgesinin yapısal çözümlemesinde sözcüklerin, **Dizimsel** ve **Dizisel** sınıflandırılması.

	DİZİMSEL SINIFLANDIRMA		
	ÖZNE	+ TÜRMEÇ	+ YÜKLEM
DİZİSEL SINIFLANDIRMA	AYŞE	OKULA	GİTTİ
	KEDİ	SÜTÜ	İÇTİ
	BEN	SENİ	ARARIM
	HAVA	BUGÜN GÜZEL	OLACAK

Dil dizgesinin yapısal çözümlemesinin ortaya konulduğu bu sınıflandırma içinde Türkçe olarak kurulan her tümcenin çözümü yapılabilmektedir. Bir sözcük ancak tümce yapısını oluşturan dizimsel ve dizisel sınıflandırmalar içinde yer alıyorsa dilsel bir anlatım veya **değer** (*valuer*) taşımaktadır.

Mekan tasarımının, (dilbilgisi gibi) yapısal çözümlemesine dayanan yöntem çalışmamızda da; gösterge olarak belirlenen **yüzeylerin**, kurallı bir anlatım biçimi olan (tümce yapısı gibi) mekan kimliğini oluşturmak üzere mekan bütününde birbirleri ile kurdukları **dizimsel bağıntılar** tanımlanmalıdır. Daha sonra mekan örnekleri incelendikçe ögesel nitelik taşıyan yüzeylerin çağrışım yolu ile birbirleri ile kurdukları **dizisel bağıntılar** da çözümlenmelidir. Böylece dokusal ifadeleri ile yüzeylerin mekan kimliğini oluşturmak üzere tanımlanan bağıntılara göre değerlendirilerek **dizimsel** ve **dizisel** olarak sınıflandırılmaları ile yapısal çözümlmeye dayanan yöntem önerimiz oluşturulmuş olacaktır. Yukarıdaki şema içinde çözümlenen “*Ayşe okula gitti*” gibi tümcelere benzer olarak çalışmamızda oluşturulacak dizimsel ve dizisel sınıflandırmalar içinde ele alınan mekan örnekleri; gösterge olarak **değer** taşıyan yüzeylerin dokusal ifadeleri ile **mekan kimliği** içindeki anlamlarının çözümlenmesi amacı ile analiz edilecektir.

Mekan kimliğinin oluşturulmasında (sözcük gibi) gösterge niteliği taşıyan yüzeylerin, dokusal ifadeleri ile kullanıcının algılama süreci içinde tanımladıkları

anlam karşılıklarının değerlendirilmesi göstergebilimin dördüncü kuramını oluşturan **düzanlam** ve **yananlam** kavram karşılıkları içinde gerçekleştirilmektedir.

1.1.4. DÜZANLAM VE YANANLAM KAVRAM KARŞITLIKLARI

L.Hjelmslev , dizge içinde ele alınan bir göstergenin taşıdığı anlatım değerini (*vaer*) **düzanlam** ve **yananlam** olarak tanımladığı kavram karşılıkları ile açıklamaktadır. Buna göre, dil göstergesi olarak sözcüğün ifade ettiği kavram bileşeninin (gösterilen) anlatım değerini oluşturan **öncelikli anlamını düzanlam** ve bu anlam üzerine yapılan yorumları ise **yananlam** olarak tanımlamaktadır.

Dil dizgesinde; konuşma biçimi (söz) içinde kullanılan sözcüklerin (**dil göstergesi**) kavram olarak taşıdıkları öncelikli anlamlar (**düzanlam**); bireyin o anki duygu ve düşünceleri ifade eden anlamlar olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamın yorumlanması (**yananlam**) ise; konuşma biçimi içinde kullanılan sözcüklerden bireyin toplum içindeki sosyo – kültürel yapısının saptanması olarak tanımlanmaktadır. Dil göstergesinin yanamları üzerine çalışmalar yapan Sapir, dili insanlar arasında bildirişimi sağlayan toplumsal etkinlik olarak görmektedir ve kişinin düşünce yapısını yansıtan dilsel davranış şekillerini tanımlamaktadır. Dilbilimde Sapir-Whorf varsayımı olarak bilinen kurama göre; “*belli bir topluluğun konuştuğu dile bakarak, o toplumdaki bireylerin düşünce yapısı saptanabilmelidir.*”⁹

Tasarım dili ile belirli bir anlatım kazanmış olan bir nesnenin kullanıcıma biçim olarak ifade ettiği öncelikli anlam (**düzanlam**); nesnenin karşıladığı işlevi olarak belirlenmektedir. Böylece tasarım nesnelerinin ifade ettikleri işlev anlamlarının yorumlanması sonucunda ortaya çıkan ürün kimliği ise **yananlam** olarak tanımlanmaktadır. Buna göre bir mobilya tasarımının kullanıcıya ifade ettiği **düzanlamını** (öncelikli anlamı) ürünün koltuk, masa, sehpa v.b. olarak tanımlanmasını sağlayan işlevi; **yananlamını** ise “barok salon koltuğu; geçmiş dönemlerin ifadeleri ile taklit edilmiş bir seçkinlik arayışı” gibi işlev üzerine yapılan tanımların yorumlanması olan **kimlik özellikleri** oluşturmaktadır.

⁹ M. Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları, 1.Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, Yapı Kredi Yayınları İstanbul 1998, 51

Mekan sanatı içinde günümüz tasarımcısı, yapı teknolojisi ile ilgili disiplinlerin ulaştığı çağdaş seviyede, doğal çevre şartlarına karşı insanın yaşam koşullarını oluşturma gibi işlevsel kaygıların ötesinde bir mekan anlayışına sahip olmaktadır. Bu anlayış içinde iç mimar; mekan tasarımlarında işlevsel kaygıların ötesinde, öncelikle kullanıcının beğenisini kazanarak yarattığı yaşam ortamının benimsenmesi kaygısını taşımaktadır. Endüstriyel ürün olarak gerçekleştirilen tasarımların aksine mekan tasarımında, iç mimar ile kullanıcı doğrudan bir etkileşim içinde bulunmak zorundadır. İç mimar kullanıcının, mekan olarak algılamak istediği yaşam tarzını anlamalı ve tasarımı ile anlatabilmelidir. Böylece mekan tasarımında anlatım değeri taşıyan ifadelerin öncelikli anlamı işlev değil, mekan kimliğidir.

Mekan kimliğinin yapısal çözümlenmesine (dilbilgisi gibi) dayanan yöntem çalışmamızda; göstergebilimin **düzanlam** ve **yananlam** kavram karşıtlıkları içinde mekan tasarımı ve dilin birer dizge olarak karşılaştırmasını basit bir örnek yardımı ile açıklayabiliriz: Buna göre “**Hava güzel**” gibi basit bir söz yapısı içinde dil göstergesi olan “**güzel**” sözcüğünün kavram¹⁰ ifadesinin öncelikli anlamı (**düzanlamı**); bireyin o anki havanın durumu ile ilgili düşüncesini belirtmektir. Bireyin hava ile ilgili bu düşüncesinin “Olumlu düşünce yapısına sahip bir insan” olarak yorumlanması ise “**güzel**” sözcüğünün kavram ifadesinin **yananlamını** oluşturmaktadır. Bir mekan tasarımında da “**Doğa huzur vericidir, insanı olumlu düşündürür**” olarak yorumlanan mekan kimliği; dokusal ifadeleri ile yüzeylerin öncelikli anlamı(**düzanlamı**) oluşturmaktadır. Böyle bir mekan kimliğini yüzeylerin dokusal ifadeleri ile oluşturan tasarımcının öncelikli kaygısı; ortamın uygun konfor şartlarını sağlamanın ötesinde, “doğal ortamları seven, olumlu düşünce yapısına sahip” kullanıcının benimseyerek yaşamak isteyeceği mekanı yaratmaktır.

İç mimarın tasarımını mekan olarak hayata geçirebilmesi, kullanıcının yaratılan mekan kimliğini algılaması ve benimsemesine bağlıdır. Aksi takdirde, yapı fiziki açısından tüm konfor şartlarını sağlasa bile, kullanıcının yaşamak istemediği bir

---

¹⁰ Sözcük bir dil göstergesidir. Göstergenin bileşenleri olan gösteren **işitimsel imge**, gösterilen ise **kavram** olarak tanımlanmaktadır. **GÖSTEREN VE GÖSTERİLEN KAVRAM KARŞITLIKLARI**, 10

ortamın mekan olarak tanımlanması mümkün değildir. Böylece; tasarımcının vermek istediği mekan kimliğini oluşturan yüzeylere anlam verecek olan kişi öncelikle kullanıcının kendisidir. O halde; mekan kimliğinin yapısal çözümlemesinde yüzeylerin dokusal ifadelerinin anlam karşılıkları ancak kullanıcının algılama süreci içinde tanımlanmalıdır.

1.2.BÖLÜMÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bir dizge olarak en iyi bilinen ve en yaygın kullanım alanına sahip dilin yapısal çözümlemesini (dilbilgisi) model alan göstergebilim kuramları içinde; mekan tasarımının yapısal çözümlemesini dayanan bir yöntem önerisi oluşturulabilmektedir. Buna göre **1.Dil ve Söz, 2.Gösteren ve Gösterilen, 3.Dizim ve Dizi, 4.Düzanlam ve Yananlam** olmak üzere belirlen ikili kavram karşıtlıklarından oluşan göstergebilim kuramları içinde dil ve mekan tasarımı karşılaştırılarak yapısal çözümlemeye gidilmiştir. Böylece yöntem önerimizi oluşturan bulgular şu şekilde sıralanmaktadır:

- Dilbilim de; dilbilgisi olarak tanımlanan dilin yapısal çözümlemesi, bireylerin konuşma biçimleri olan sözlerin incelenmesi ile yapılan çalışmalar sonucunda ortaya konulmaktadır. Böylece birer dizge olarak dil ve mekan tasarımı, aşağıda görülen tablo ile, göstergebilimin birinci kuramını oluşturan **dil ve söz kavram karşıtlıkları** içinde karşılaştırılmaktadır.

Tablo 1.3: Mekan tasarımı ve dil dizgelerinin karşılaştırılması.

	Bireyüstü, Toplumsal Kavram	Bireysel Kavram
Bildirişim Dizgesi	DİL	SÖZ
Anlam Dizgesi	MEKAN TASARIMI	MEKAN

- Bu karşılaştırmaya göre; **bir anlam dizgesi olan mekan tasarımının yapısal çözümlemesinin; belirli bir tasarım sonucu ortaya konulmuş mekan örneklerinin incelenmesi ile yapılan bir analiz çalışması ile gerçekleştirilmesi mümkündür.**

- Bir dilin yapısını (dilbilgisini) oluşturmak için; o dilde söylenebilecek tüm sözlerin incelenmesi gereksiz ve aynı zamanda imkansız bir çalışmadır. Ancak bir dilde kavram bildiren ifadelerin, **dil göstergeleri** (sözcük) olarak birimler (öğeler) halinde tespitinin ve bu öğelerin, tümce kurmak üzere birbirleri ile kurdukları bağıntılarının belirli bir sınıflandırma içinde analizinin gerçekleştirilmesini sağlayacak, belirli söz örneklerinin incelenmesi yeterli olmaktadır.
- **Mekan kimliğinin oluşturulmasında yapısal çözülemeye dayanan bir yöntem önerisi; anlam bildiren ifadeleri taşıyan mekan öğelerinin (göstergelerinin) tespiti ve bu öğelerin yapılan bir sınıflandırma içinde algıya dayanan yorumsal analizini kapsamaktadır. Bu amaçla, işlev ve kurgularına göre tüm mekan tasarımlarının değil, uygun görülen sınıflandırma içinde sadece belirli bir kısmının incelenmesi yeterli olmaktadır.**
- Göstergebilimin ikinci kuramını oluşturan **gösteren ve gösterilen kavram karşıtıkları** içinde, birer dizge olarak mekan tasarımı ve dillin yapısal karşılaştırılması tablo 1.4’de gerçekleştirilmektedir.

Tablo 1.4: Tasarım ve dil dizgelerinin gösteren ve gösterilen kavram karşıtıkları içinde yapısal karşılaştırılması.

Dizge Türü	Yapısal Olarak Çözömlenen Dizge	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Bildirişim Dizgesi	Dil	Sözcük	İşitimsel İmge	Kavram
Anlam Dizgesi	Tasarım Nesnesi	Biçim	İfade	Anlam
Anlam Dizgesi	Mekan Tasarımı	Yüzey	Dokusal İfade	Kullanıcının Algısında Tanımladığı Anlam

- Bir “anlam dizgesi” olan mekan tasarımının yapısal çözümlemesinde gösterge olarak tanımlanan yüzeyler; **dokusal ifadeleri (gösteren)** ve bu ifadelerin kullanıcının algılama süreci içinde karşılığını oluşturan **anlamı (gösterilen)** olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır.

- Dil dizgesinde işitimsel imge ve kavram bileşenleri ile sözcüklerin dil göstergeleri olarak belirlenmesinden sonra dilin yapısal çözümlenmesinde; sözcüklerin tümce yapısını oluşturacak şekilde birbirleri ile kurdukları bağıntılara göre sınıflandırılmaları gerçekleştirilmektedir. Aşağıda görülen tablo içinde Türkçe dil yapısını oluşturan dizimsel ve dizisel sınıflandırmalarına yer verilerek mekan tasarımının, çalışmamızın ileri bölümlerinde gerçekleştirilecek olan, benzer sınıflandırmalar ile yapısal çözümlenmesi karşılaştırılmaktadır. Bu sınıflandırmalar, göstergebilimin üçüncü kuramını oluşturan dizim ve dizi kavram karşılıkları içinde açıklanmaktadır.

Tablo 1.5: Türkçe dil yapısını oluşturan dizimsel ve dizisel sınıflandırmalar ile mekan tasarımının yapısal çözümlenmesi karşılaştırılması.

Bildirişim		Anlam	DİZİMSEL
Dizgesi	DİZİMSEL SINIFLANDIRMA	Dizgesi	SINIFLANDIRMA
Türkçe		Mekan	Dokusal İfadeleri İle
Örneği	ÖZNE TÛMLEÇ YÛKLEM	Tasarımı	Kullanıcının Görsel
	AYŞE OKULA GİTTİ		Algılama Süreci İçinde
	KEDİ SÛTÛ İÇTİ		Tanımlanan Yüzeylerin
	BEN SENİ ARARIM		Mekan Kimliğini
	HAVA GÜZEL OLACAK		Oluşturan Ögeler Olarak
	(Bu grup içinde sayısız söz örnekleri tümceler halinde çözümlenebilmektedir.)		Sınıflandırılması
DİZİSEL SINIFLANDIRMA		DİZİSEL SINIFLANDIRMA	Mekan kimliklerini oluşturulan ögelerin çözümlenmesi sonucunda yüzey örneklerinin sınıflandırılması

- Yukarıdaki şema içinde de görüldüğü gibi; mekan tasarımının, (dilbilgisine benzer olarak) yapısal çözümlenmesinde de; gösterge olarak belirlenen yüzeylerin, kurallı bir anlatım biçimi olan mekan kimliğini oluşturmak üzere mekan bütününde birbirleri ile kurdukları dizimsel bağıntılar

tanımlanmalıdır. Daha sonra mekan örnekleri incelendikçe ögesel nitelik taşıyan yüzeylerin çağrışım yolu ile birbirleri ile kurdukları dizisel bağıntılar da çözümlenmelidir. Böylece çalışmamızın ileri bölümlerinde yöntem önerimizi oluşturmak üzere; dokusal ifadeleri ile mekan kimliğini oluşturan yüzeylerin tanımlanan bağıntılara göre dizimsel ve dizisel olarak sınıflandırılmaları gerçekleştirilmelidir.

- Dizimsel ve dizisel sınıflandırma içinde yer alan bir sözcüğün gösterge olarak taşıdığı anlatım değeri, göstergebilimin dördüncü ve son kuramını oluşturan **düzanlam** ve **yananlam kavram karşıtlıkları** içinde tanımlanmaktadır. Aşağıda verilen tablo içinde Türkçe dil yapısı içinde basit bir tümce ele alınarak, belirli bir sözcüğün kavram karşılığı ile taşıdığı anlatım değeri, **düzanlam** ve **yananlam** olarak açıklanmakta ve aynı şekilde, mekan kimliğini oluşturan yüzeyin dokusal ifadesinin anlam karşılıklarını oluşturan anlatım değerleri tanımlanmaktadır.

Tablo 1.6: Türkçe dil yapısı içinde bir sözcüğün kavram karşılığı ile taşıdığı anlatım değerini oluşturan **düzanlam** ve **yananlam** kavramlarının mekan tasarımı ile karşılaştırılması.

Örnek Tümce	Örnek Sözcük	Kavram Karşılığı İle Taşıdığı Anlatım Değeri	
		Düzanlam	Yananlam
BUGÜN HAVA GÜZEL	GÜZEL	Havanın O Anki Durumunun Bildirilmesi	Bildiren Kişinin Olumlu Düşünce Yapısına Sahip Bir İnsan Olarak Yorumlanması
Örnek Mekan	Örnek Yüzey	Anlam Karşılığı İle Taşıdığı Anlatım Değeri	
		Düzanlam	Yananlam
Mekan Kimliği	Dokusal İfadesi İle Mekan Kimliğini Oluşturan Yüzey	Kullanıcının Mekan Olarak Algılamak İstedığı Kimlik Özelliklerinin Yorumlanması	Mekan Kurgusunun Taşıdığı İşlev Özelliklerinin Bildirilmesi

- Mekan tasarımında dokusal ifadeleri ile gösterge niteliği taşıyan yüzeylerin anlatım değerini oluşturan öncelikli anlamı (düzanlam), kullanıcının

algılama süreci içinde tanımladığı mekan kimliğini oluşturan özelliklerin yorumlanmasıdır. Böylece çalışmamızın ileri bölümlerinde, mekan kimliğini oluşturan yüzeylerin, dokusal olarak ifade ettikleri öncelikle anlam karşılıklarının çözümlenmesi amacı ile yöntem önerimizi oluşturan sınıflandırmalar içinde, ele alınan mekan örneklerin kimlik özellikleri üzerine yorumsal analizler yapılmalıdır.

Tüm bu bulguların ışığı altında çalışmamızın bundan sonraki bölümünde; öncelikle algılama sürecinin incelenmesi; mekan tasarımında kullanıcının dokusal ifadeleri ile yüzeyleri tanımlama biçimlerinin ortaya konulmasını sağlamaktadır. Böylece çalışmamızın daha sonraki aşamalarında; mekan kimliğinin oluşturulmasında kullanıcının algılama süreci içinde anlatım değerlerinin tanımlandığı yüzeylerin dokusal ifadeleri ile sınıflandırılmaları ve bu sınıflandırma içinde ele alınan mekan örneklerinin değerlendirilmesi ile anlam karşılıklarını oluşturan yorumsal analizlerin yapılması mümkün olmaktadır.

2.TASARIM ETKİNLİĞİNDE ALGI (GÖSTERİLMEK İSTENENİ ANLATMAK)

Doğal ortama uyum sağlayarak yaşamlarını devam ettirmek için tüm varlıklar vücutlarının kendilerine tanıdığı imkanları kullanırken insanoğlu, ihtiyaçlarını ve isteklerini doğanın kendisini kullanarak elde ettiği araçlar sayesinde karşılamayı başarmıştır. Fisher'in yorumu ile "*insan araçlar yolu ile insan olmuş, araçlar yapıp yaratarak kendini yapmış, yaratmıştır*"¹¹ doğanın üretken gücünü taklit eden insanoğlu, bu gücü, çevresini gözlemleyerek tanıması sonucunda elde edebilmiştir. Duyu organları ile çevresinden topladığı tüm verileri analiz ederek, istekleri doğrultusunda yargılara varan insanın algılama özelliği, tasarım etkinliğinin temelini oluşturmuştur.

Araçlar yaparak varlığını sürdürebilmesi için gerekli fiziksel koşullara uygun şekilde doğal çevreyi biçimlendiren insan, tasarımcı tarafından kendine yaşam ortamı olarak sunulan mekanı, fiziksel koşullara olduğu kadar toplumsal yaşantısı için gerekli sosyal koşullara uygunluğuna göre de değerlendirmektedir. Tasarımcı bu değerlendirmeyi, daha önceden yaparak, kullanıcı olarak belirlenen bireyin sosyal yapısına uygun mekan kimliğini algılanabilir bir tasarım olarak sunabilmelidir. Böylece tasarımcı, kullanıcıya mekan kanalı ile ulaşabilmek için, öncelikle onun algılama sürecini etkileyecek yeterli bilgiye sahip olmalıdır.

Bulduğumuz çevreyi kendi yaşam koşullarımıza göre değerlendirmemiz için gerekli algı verilerini sağlayan en önemli iletişim kanallarımızdan birisi hiç şüphesiz görme duyumuzdur. "*Görsel algılama; ışınların nesneden yansımından başlayıp, gözümüzü etkilemesi ile süren ve bu etkilerin beyne iletilmesinden sonra zihnimizde görsel imgelerin oluşmasıyla sona eren süreçtir.*"¹² Gördüğümüzü yorumlamak ve ihtiyaçlarımız doğrultusunda çözümler getirecek şekilde yargılamak ise görüntünün algılanması ile mümkündür.

¹¹ E. Fisher, *Sanatın Gerekliliği*, Çev.Cevat Çapan, Payel Yayınları, İstanbul 1995, 20

¹² R.G. Hopkinson, "Vision and Intelligence", *Lighting and Seeing*, Chpt4, London 1969, 17

Görme duyumu alıcısının göz olmasına karşı görüntünün algılanması beyinde gerçekleşmektedir. Gözün beyinin görme korteksine gönderdiği mesajlar hafızamızda bulunan görüntü verileri ile karşılaştırılarak, çağrışım yolu ile tanımlanır. Böylece görüntü anlam kazanır ya da algılanır. Algı bu özelliği ile zekanın bir fonksiyonudur. İnsanın bulunduğu ortam içinde edindiği tüm görme duyularını daha önce edindiği görüntü verileri ile bağlantı kurarak değerlendirmesi, onun gördüğü hakkında geçmiş deneyimlerine dayanan yorumlar getirebilmesini sağlar. Yarattığı ortam içinde görüntü mizansenleri sunan tasarımcının amacı kullanıcının görme ile ilgili hafızasında geçen tüm bu zihinsel işlemleri yönlendirebilmektir.

Şekil 2.1: Tamamlanmamış resmin içindeki gizli şeklin algılanmasına ait bir örnek.¹³

Şekil 2.1’de beyaz bir zemin üzerinde geliş güzel yerleştirilmiş gibi görünen siyah lekeler aslında belirli bir resmin tamamlanmamış halini oluşturmaktadır. Ancak bu hali ile gizlenmiş olan resmin algılanması oldukça uzun sürecektir. Hatta belki de hiç gerçekleşmeyecektir. Gizlenmiş olan resmin ata binen bir insan olduğu belirtildiğinde, hafızamız, daha önce görmüş olduğumuz tüm at ve ata binen insan görüntülerini çağırarak resimdeki boşlukları dolduracak bir eşleştirme yapacaktır. *“Derin bir iz bırakarak algılamayı güçlendiren idrak bir kereye mahsusdur. Buna karşılık algılanmış ve idrak edilmiş görüntüler hatırdadır ve hatırlama yolu ile çağrılabilir.”*¹⁴ Aynı resmi daha sonra tekrar gördüğümüzde gizli resmi algılamamız çok daha kısa sürede gerçekleşecektir. Beynimiz bize ne görmemiz gerektiğini

¹³ R. G. Hopkinson, *Lighting and Seeing*, William Heinemann Medical Books London 1969, 21.

¹⁴ S. Şatır, *Endüstri Ürünleri Tasarımında özgünlük ve Bir Yöntem Önerisi*, Doktora Tezi M.S.Ü. Fen Bilimleri Enst. İstanbul 1997, 57

geçmiş deneyimlerimize dayanarak iletmektedir. “Duyu organlarındaki uyarım, özel algısal deneyimlerle karşılıklı ilişkidir. Deneyimler öğrenilerek biriktirilir.”¹⁵ Sonuç olarak diyebiliriz ki algı; sadece genel kavrama zekasına değil, aynı zamanda bireyin kültürel alt yapısına, birikimine, geçmiş deneyimlerine de bağlıdır.

Tasarımcının görevi ise tasarımında anlattığı mekan kimliğinin kullanıcı tarafından rahatlıkla algılanabilmesini sağlamaktır. Bu bakış açısı ile aynı resmi tekrar ele alırsak, siyah lekelerin arkasındaki gizli resmi **şekil 2.2**'de verilen yorumu ile göstermek daha doğru olacaktır. Böylece şekilde, tasarımcı bakış açısı ile anlatılmak istenilen resim, her hangi bir yanılgıya yer vermeyecek şekilde idrak edilebilecek bir ifade kazanmış olmaktadır.

Şekil 2.2: Gösterilen resmin içindeki gizli şeklin algılanmasını kolaylaştıran yorumu.

Yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü üzere nesnelerin tanımlanmasında “**biçim**” algıyı etkileyen önemli bir faktördür. Böylece bir nesnenin doğru olarak tanımlanabilmesi, o nesnenin farklı kültürel alt yapı ve deneyimlere sahip bireylerin ortak algısına dayanan bir biçim ile ifade edilmesine bağlıdır. Balkır, “biçimleri” nesnelere tanımlamamız için gerekli ipuçları olarak yorumlamakta ve en doğru tanıma ulaşabilmek için değişik koşullar altında farklı kültürel birikime sahip bireylerin “biçimi” nasıl algıladıklarının göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır: “görünüş biçimleri varolanın doğasına götüren ipuçlarıdır. Mesela bir nesnenin var olup olmadığını ya da biçiminin nasıl olduğu araştırılırken, onun değişik koşullar altında değişik kimselere nasıl görüldüğü hesaba katılmalıdır.

¹⁵ R. Erşin, *Mimarlık – İletişim Dil Bağlamında Mimarın İşine Bir Yaklaşım*, Doktora Tezi M.S.Ü. Fen Bilimleri Enst. İstanbul 1995, 11

Görünüş biçimlerinin varolanlar olmalarına karşın, onlar düşüncenin, varolan şeylerin doğasını bulmak üzere işleyebileceği gereçlerdir.”¹⁶

Tasarımcı, zengin deneyim ve kültürel alt yapısı ile farklı birikimlere sahip bireylere kullanıcı sıfatı ile anlatılmak isteneni, en doğru şekilde tasarım olarak ifade edebilen kimsedir. Böyle bir sanatsal ifade yetkinliğine ulaşabilmek için, tasarım olarak yaratılan mekanın kullanıcı için anlamını çözümleyebilecek kadar insanı tanımak gerekir. Fisher’ da tasarımcının mekan ya da nesne her tasarımında, insanları tanıyarak onlara uygun anlatımları, ifade edebilme zorunluluğunu şu sözleri ile yorumlamıştır: *“yaşantıyı yakalayıp tutmak, onu belleğe, belleği anlatıma, gereçleri biçime dönüştürmek gerekir.”¹⁷* Bu bilinçle; iç mimarlık eğitimi alan tasarımcı adaylarına da, ortaya konulmuş bir mekan tasarımının, kullanıcı için anlamını çözümleyebilecek bir bakış açısının kazandırılması, mesleki uygulamalarda **tasarımcı** kimliği ile görsel algıya dayanan bir **tasarım dilinin** kullanılmasını sağlayacaktır.

Ö.Aksoy; tasarım etkinliği içinde nesneden kentsel ölçeğe biçimlendirilen çevreyi, *“insan yapısı çevre”* olarak tanımlamakta ve bu çevre içinde tüm tasarımları; toplumsal değerleri, insanların yaşam biçimlerini, düşünce ve duygularını aktaran birer kültürel olgu olarak görmektedir: *“İnsan yapısı tüm nesnelere; toplumun düşün ve değer dizgelerinin, deney ve eylemlerinin bir göstergesidir denilebilir. Bir başka deyişle, insan yapısı çevrenin tümü ve ögeleri, insanların yaşam biçimlerini belirleyen ilgi ve etkinliklerin, toplumun edindiği ve geliştirdiği değerlerin, kişilerin duygu, deney ve eylem birikiminin yansıdığı birer kültür olgusudur.”¹⁸* Nesneden kentsel ölçeğe varana kadar **“mekanı”**, bu bakış açısı içinde değerlendiren bir anlayışın tasarımcılara kazandırılması; mesleki alanda birer kültür olgusu niteliğinde, kimlikli ve özgün mimari uygulamaların ortaya konulmasını sağlayacaktır.

¹⁶ S. Balkır, *Yanılsamaların Algılamaya ve Plastik Dile Etkisi*, Sanatta Yeterlik Tezi M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enst. İstanbul 1995, 1

¹⁷ E. Fisher, *Sanatın Gerekliliği*, Çev. Cevat Çapan. Payel Yayınları İstanbul 1995, 11

¹⁸ Ö. Aksoy, *Biçimlendirme*, K.T.Ü. Yayınları Trabzon 1977, 7

2.1. ALGIDA SEÇİÇİLİK (GÖSTERİLENİ TANIMLAMAK)

Karşılaştığımız bir nesnenin tanımlanması amacıyla öncelikle, nesnenin oluşturduğu biçim belleğimizde benzer biçimleri taşıyan tüm görüntü verileri ile karşılaştırılarak eşleştirilmektedir. Bu eşleştirme işlemi tamamlandıktan sonra dikkatimiz, nesne ile tanımlanan veriler arasındaki farklılıklara yönelmektedir. Böylece tanımlanan nesne; belleğimizde ilgili veriler ile nesne arasındaki farklılık ve benzerlikleri belirleyen **anlamli parçalarına** ayrılarak yorumlanmaktadır. Bu anlamli parçaların karşılıklı değerlendirilmesi üzerine, nesne hakkında yargılara varılmaktadır. Basit bir örnekle açıklarsak; bir taşıt ile karşılaştığımızda ilk olarak onun biçiminden, bir taşıt ve otomobil olduğunu tanımlar, hemen sonrasında ise benzerlerinden farklı olarak markasını, modelini yorumlamamızı sağlayan **anlamli parçalarını** algılarız. Bir otomobili benzerlerinden farklı kılan anlamli parçaları; kaportası, farları, lastikleri, tamponları vb. olarak belirleyebiliriz. Böylece algılama seçimimiz bizi şu yorumlara götürecektir: “Taşıt – Otomobil – Spor Araba – Mclaren F1”. Nesne hakkında yaptığımız bu yorumlar ile bizi şu yargılara vardırabilir: “Lastikleri geniş, yere yakın ve yassı olduğu için hızlıdır - Hızlı olan dinamiktir – Dinamik olan gençtir – Gençlik heyecan vericidir”... Bu örnekleri istediğimiz kadar çoğaltabilir ve bir nesne hakkında sayısız yargılara varabiliriz.

Gördüğümüz nesnelerin ezberlediğimiz biçimleri; nesnelere anında tanımlamamızı sağlarken, nesnenin görünümünü baskın olarak etkileyen anlamli parçaları ise benzer görüntüler arasında tanımlanan farklı kılan özellikleri yorumlamamızı sağlamaktadır. **Tümden Gelimci** bu yaklaşım; ezberlediğimiz biçimleri ile yaşamımız boyunca oldukça sık karşılaştığımız görüntü verilerini yorumlamak üzere seçtiğimiz bir algılama şeklidir.

Biçimi ile belleğimizde yer etmemiş bir nesne ile karşılaştığımızda ise, nesneyi tanımlayabildiğimiz parçalarına ayrılarak algılamaya çalışırız. Böylece belleğimizde biçimsel bir ifade taşımayan bir nesne hakkında **tanımlanabilen parçalarından** yola çıkarak çeşitli yargılar üretebiliriz. Örneğin, tekerlek olarak tanımladığımız silindirik parçalar, nesnenin hareket edebileceği yargısına sahip olmamızı sağlayacaktır. **Tüme Varımcı** bu yaklaşım; tanımlanabilen parçalarından yola çıkarak elde edilen

yorumlarla nesnenin geneli hakkında yargılara varmak üzere seçtiğimiz bir algılama şeklidir.

Tümden gelimci veya tüme varımcı yaklaşımlar içinde **nesne** olarak bir tasarımın algılanmasında, biçimsel ifade etken rol oynamaktadır. Kullanıcı karşılaştığı nesnenin belirlediği **biçim** üzerine tanım ve yorumlarını yaparken, biçimi belirleyen **anlamlı** veya **tanımlanabilen parçalar** üzerinde de nesne hakkında yargılara varmaktadır. İnsanın algılama sürecini belirleyen bu yaklaşımlar “Endüstri Ürünleri Tasarımı” gibi **nesne** boyutunda tasarıma yönelik disiplinlerde “**biçimin**”; ürün kimliğinin belirlenmesinde **ifade taşıyan** (anlam veya tanım bildiren) bir **etken** olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Bu disiplinler içinde, çalışmamıza benzer olarak gerçekleştirilen ürün kimliğinin oluşturulmasına yönelik akademik çalışmalarda da, “**biçimlendirme etkinliği**” olarak tanımlanan bir tasarım dilinin yapısal çözümlenmesi ortaya konulmaktadır.

Mekan sanatında ise kullanılan her bir mekan donatısı ve tüm tasarım ürünleri; tek başlarına taşıdıkları ürün kimliklerinin dışında tasarımcının belirlediği bir kurgu içinde yeniden örgütlenecek kullanıcıya bir yaşama çevresi sunmaktadır. Bu kurgu içinde, tasarımcının yer verdiği her ürün artık belirlenen mekan kimliğini oluşturmak üzere yaratılan görüntü mizanseninin, mozağının bir parçası konumundadır. Böylece kullanıcı karşılaştığı nesneyi tek başına taşıdığı ürün kimliği ile değil ancak mekan içindeki anlamı ile yorumlayacaktır. Diğer mekan donatı ve yapı bileşenlerinin yarattığı etkileri düşünmeden mekan içinde bir nesnenin sadece biçiminden yola çıkarak yorumlanan bir ürün kimliği de gerçeği yansıtmayacaktır. Kısaca diyebiliriz ki; **tasarımcısının biçim olarak nesneye verdiği ifade, mekan tasarımcısının yarattığı anlatım içinde farklı yorumlanabilir.** O halde; tümden gelimci veya tüme varımcı yaklaşımlar içinde **mekan kimliğinin** algılanmasında, her bir mekan donatı ve yapı bileşeninin belirlediği **biçim, anlamlı veya tanımlanabilen parçalar** olarak **ifade taşıyan bir etken** gibi değerlendirilemez.

Buraya kadar ileri sürdüğümüz düşüncelerimizi özetlersek; tümden gelimci veya tüme varımcı algılama sürecinde tanımlanan bir tasarımı diğerlerinden farklı kılan **kimlik özellikleri, ortaya konulan ürünün anlamlı veya tanımlanabilen**

parçalarının yorumlanması sonucunda algılanmaktadır. Nesne boyutunda bir tasarımın ürün kimliğinin algılanmasında, biçim ifade taşıyan (kullanıcının anlam verebileceği veya tanımlayabileceği) bir etken olarak değerlendirilmektedir. Ancak bir mekan kimliğinin oluşturulmasında, tasarımcının mekansal bir anlatım içinde yorumlayabileceği biçim kombinasyonları üzerine genel bir ifade yönteminin ortaya konulması, mekan içindeki sayısız bileşenin değerlendirilmesini gerektirir. Böylece mekan tasarımının, kimlik özellikleri ile kullanıcının kolaylıkla algılayabileceği genel bir anlatım dili içinde ifadelendirilmesini amaçlayan yöntem önerimizde; mekanı oluşturan yüzey elemanları, kullanıcının anlam verebileceği veya tanımlayabileceği en basit ve en genel ifade taşıyıcı etken olarak değerlendirilmektedir.

Kullanıcının ihtiyacına göre işlevsel olarak (yatma mekanı, çalışma mekanı gibi) tanımlanan bir mekanın, tasarım olarak benzerlerinden farklı kılan (şaşırtıcı, seçkin, güvenilir gibi) kimlik özellikleri, mekanın anlamlı veya tanımlanabilen en küçük parçaları olarak yüzey bileşenlerinin yorumlanması sonucunda algılanabilir. Yüzeyler ise ancak taşıdıkları dokusal ifadeler ile görsel olarak algılanabilirler. Mekan kimliğinin algılanması üzerine buraya kadar kurduğumuz mantık içinde diyebiliriz ki; yüzeylerin dokusal ifadeleri mekanın anlamlı veya tanımlanabilen parçaları olarak yorumlanabilmektedir.

2.2. ALGININ YÖNLENDİRİLMESİ (GERÇEĞİ İSTENİLEN ŞEKİLDE GÖSTERMEK)

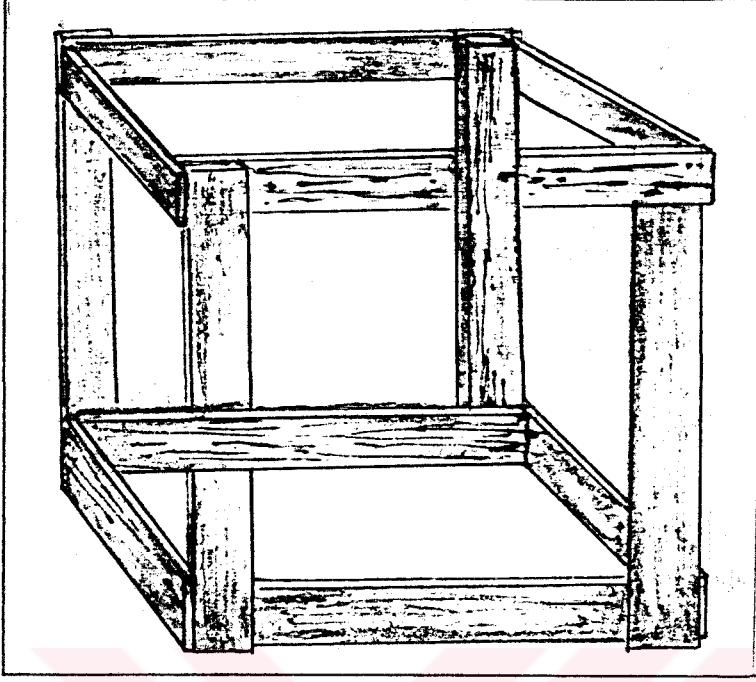
Görsel algı; görünenin belleğimizde var olan deneyim ve birikimlerimiz ile karşılaştırılmasına dayanan bir tanımlama, yorumlama süreci ise; gerçeğin farklı gösterilerek algının yanıltılması da mümkündür. Görme duyumuzla edindiğimiz veriler ne olursa olsun, gördüğümüz nesneyi tanımlamamızı sağlayan yorumu yapacak olan zihnimizdir. Algı, görsel algılamanın görme duyusu ile ilgili fizyolojik sürecin etkilenmesi ve zihin etkinliği ile ilgili beleksel sürecin kontrol edilmesi sonucunda yönlendirilebilmektedir. Tasarımcının, tasarımını gerçekte taşıdığı biçimin ötesinde, aslında var olmayan bir biçim içinde ifade edilebilmesi kullanıcının görsel algısının yönlendirilmesi ile mümkün olmaktadır. Görme duyumu başta

olmak üzere kullanıcının duyularının istenilen doğrultuda etkilenecek yönlendirilmesini sağlayan bilimsel disiplinlere sahip olan tasarımcı, mekanda kullanıcıya hissettirmek istediği anlama uygun ifadeler yaratabilmektedir.

Bir nesnenin tanımlanmasında; nesnenin daha önce gördüğümüz yani ezberlediğimiz biçimi ile gösterilmesinin tümden gelimci algı şeklini etkileyen önemli bir faktör olduğunu belirtmiştik. Görünen hakkında bilgi, belleğimizde daha önceden edindiğimiz görsel deneyimler olarak yer etmiştir ve bu bilgiye ulaşmak için **tanımlanan en kısa yol**; görsel deneyimlerimizi kullanma sayısına bağlı olarak hız kazanan **çağrışım yoludur**. Bilgisayar programlarının çalışma prensiplerini de oluşturan bu sistem içinde her bilgiye tanımlanan en kısa yoldan ulaşılır. Kısaca gördüğümüz bir nesneyi ilk anda tanımlamamızı sağlayan, o nesnenin geçmiş deneyimlerimizde belleğimizde yer etmiş görüntüsüne dayayan algı alışkanlığımızdır. Ö. Aksoy'da aynı düşüncüyü şu şekilde yorumlamıştır: "*Tüm nesnelere bizim onları tanıdığımız biçimleri ile varolmaktadır.*"¹⁹ Kullanıcı; nesne veya mekan olarak herhangi bir tasarımı, hafızasında yer etmiş geçmiş deneyimlerinin nicelik ve niteliğine bağlı olarak algısını yönlendiren "**görsel ipuçları**" ile yorumlamaktadır. İsteddiği anlamı mekan kimliği olarak kullanıcının yorumlamasını sağlamak üzere tasarımcı, mekanı oluşturan yüzeyleri birer görsel ipucu (**mekanın anlamlı veya tanımlanabilen parçaları**) olarak kullanabilmektedir.

Şekil 2.3'de görülen özel bir kutu tasarımı, görsel algılamayı güçleştiren bir göz yanılması oluşturmaktadır. Kağıt üzerinde üç boyutlu cisimlerin gösterimi, belli kurallar ve ezberlediğimiz görüntüler ile çocukluğumuzdan beri aldığımız eğitimimiz sırasında belleğimize yerleşmiştir. Bu kutu tasarımını bu kadar şaşırtıcı kılan da, hepimizin sahip olduğu ortak görsel deneyimler sonucu nesnenin alışkanlık yaratan iki boyutlu görüntüsünün farklı gösterilmesidir.

¹⁹ Ö. Aksoy, *Biçimlendirme*, K.T.Ü. Yayınları Trabzon 1977, 55

Şekil 2.3: Görsel algılamayı güçleştiren kübik özel çerçeve tasarımı.²⁰

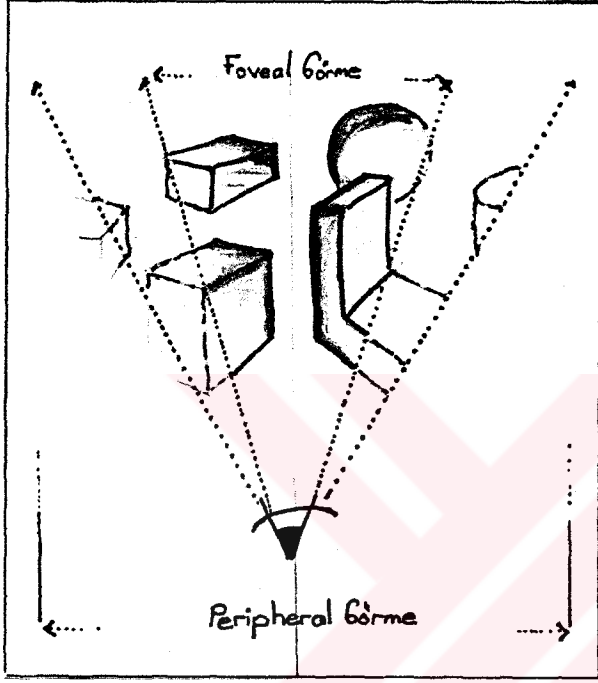
Bir nesneyi, diğer benzerlerinden ayırt ederek gerçekte olduğu gibi tanımlamamız, geçmiş deneyimlerimizde o nesneyle ilgili edindiğimiz duyuların niteliğine bağlıdır. Şekil 2.3’de görülen nesnenin tanımlanmasında bizi yanıltan, üç boyutlu prizmatik çerçevelere ait belleğimizde yer etmiş bulunan görüntü verilerinin niteliği olmuştur. Gerçekliğine inandığımız veya tam tersine imkansız olarak kabul ettiğimiz bazı görüntü mizansenleri aslında görsel olarak koşullandırıldığımız algı yanılgılarından başka bir şey değildir. Başka bir deyişle, neyi görmeye alıştırmışsak veya geçmiş deneyimlerimiz bizi neyi görmeye yönlendirirse göz ve beyin birlikte onu gördüğüne inanacaktır. Yaşamımız boyunca edindiğimiz görsel deneyimler bize baktığımız bir nesnede neyi görmemiz gerektiğini öğretmektedir. Böyle bir sonuç, baktığımız bir nesnenin aslında gördüğümüz gibi olmama olasılığını da beraberinde getirmektedir. Çünkü baktığımızı değil, hafızamızda var olan yansımayı görmekteyiz. Bu özelliği vurgulamak üzere Ö.Aksoy algıyı; “nesnel gerçekliğin insan bilincindeki yansıması”²¹ olarak tanımlamaktadır.

²⁰ R. G. Hopkinson, *Lighting and Seeing*, William Heinemann Medical Books London 1969, 26

²¹ Ö. Aksoy, *Biçimlendirme*, K.T.Ü. Yayınları Trabzon 1977, 54

Tasarım olarak ortaya konulan mekan ile kullanıcının belleğinde yer alan yansımalarının yarattığı anlam arasındaki bağlantı algıya dayanmaktadır. **Mekan;** kullanıcının görsel algıya dayanan deneyim ve birikimlerinin tasarımcının anlatmak istediği mekan kimliğine doğru yönlendiren “mekansal öge niteliğindeki yüzeylerle” oluşturulmalıdır.

Şekil 2.4: Görme algımızı yoğunlaştırdığımız (foveal görme) sınırlı bir alan içindekileri detaylar ve renklerle net bir şekilde algılarken, görme sınırlımızdaki diğer alanları (peripheral görme) giderek silikleşen, yanıltıcı bir görünüm içinde algılandığını açıklayan şema.

Görme çevresinde, algının odaklandığı bölge dışındaki alanlardan, görme duyuları alınmakta ancak net algılanamamaktadır. Görme algımızın odaklandığı nokta içindeki belirli bir alan netleşirken, dışında kalan bölge silik ve renk tonlarının derecelerine göre yer yer algılanmaktadır. Şekil 2.4’de görülen şema üzerinde görme algımızın odaklandığı net algılanan alan “foveal görme alanı”²² olarak tanımlanırken, görme açısının içinde kalan diğer yerler ise “peripheral görme alanı” olarak tanımlanmıştır.

Buna göre mekan içinde kullanıcının görme algısının yoğunlaştığı “foveal görme alanlarını” oluşturan yüzeyler; tasarımcının anlatmak istediği mekan kimliğini oluşturan mekansal öge niteliğindeki yüzeylerdir.

Mekanın oluşturduğu görsel çevre içinde ilk anda kullanıcının algısı; **vurgulanarak mekan bütününde baskın hale getirilmiş yüzeyler üzerinde yoğunlaşmakta, daha**

sonra ise mekanın karşıladığı işleve göre kullanım alanına giren yüzeyler üzerine yönelmektedir. Böylece mekanı oluşturan yüzeyler içinden ancak, **kullanıcının algısını etkin bir şekilde yönlendirerek anlatım değeri taşıyan yüzeyler** üzerinde yapılacak bir analiz, mekan kimliğinin doğru olarak yorumlanmasını sağlayacaktır. Tasarım olarak anlatım değeri taşıyan bu yüzeyler yukarıda “**mekansal öge niteliğindeki yüzeyler**” olarak tanımlanmıştır.

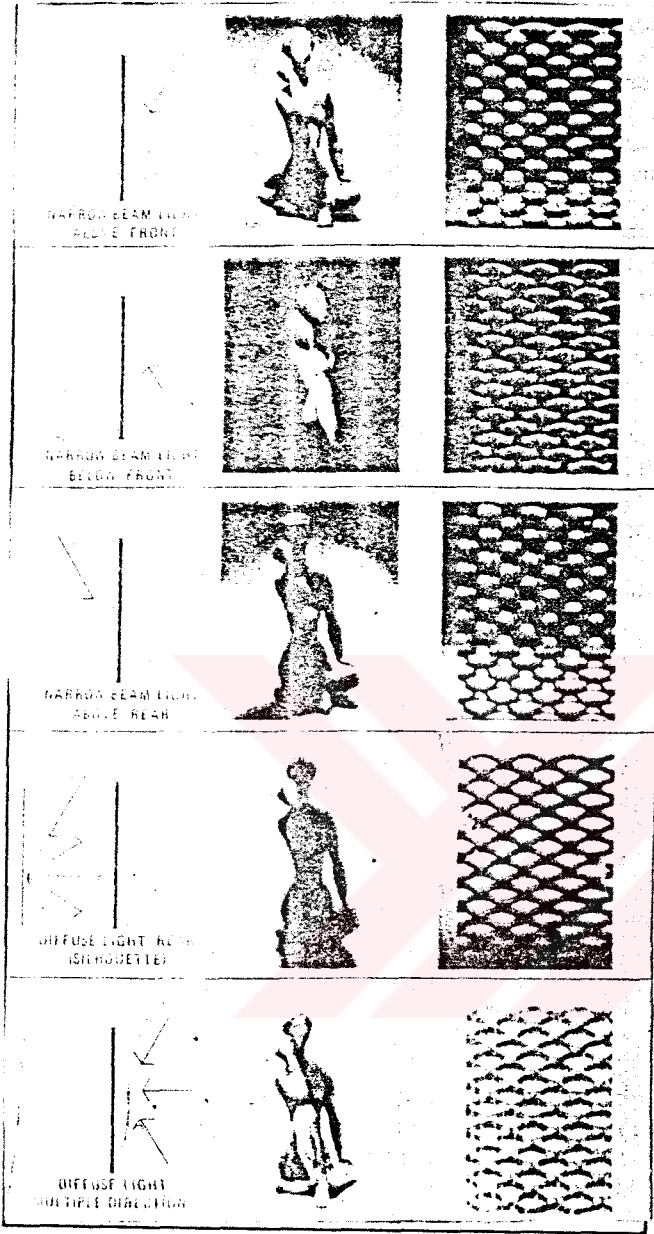
Çalışmamızda şu ana kadar mekan kimliğinin yorumlanması amacı ile kurulan ve temeli algıya dayanan mantıksal düzen (yapısal çözümleme) içinde **mekansal bir anlatım dili** oluşturan yüzeyler; dokusal ifadeleri ile;

1. Mekan bütününde vurgulanmış olan,
2. Mekanın karşıladığı işleve göre kullanım alanına giren yüzeylerdir.

Mekan bütününde yüzeylerin dokusal ifadeleri ile vurgulu bir hale getirilmesi görmenin fizyolojik sürecini yönlendiren **aydınlatma tasarımı** ile ve/veya algısal dikkati yönlendiren **kurgu özellikleri** ile gerçekleştirilmektedir. Mekanda dokusal ifadeleri ile kullanım alanındaki yüzeyler ise; tasarımın işlevi belirleyen kurgusunun uygulanması sırasında tanımlanmaktadır.

Mekan kimliğinin oluşturulmasında anlatım değeri (gösterge/bileşen niteliği) taşıyan yüzeyler dokusal ifadeleri ile **ışığın nicelik ve niteliğine bağlı olarak aydınlatma tasarımı** içinde mekan bütününde vurgulanabilmektedir. **Şekil 2.4**'de görüldüğü üzere mekanda genel ve lokal aydınlatmalarda kullanılan ışığın yönü, kullanıcının görme algısını etkilemektedir. Böylece aydınlatma tasarımı ile anlatım değeri kazandırılan yüzeyler; mekan kimliğinin algılanmasında baskın olarak mekansal öge niteliği taşımaktadır. Tasarımcı istediği mekan kimliğini ifade eden yüzeyleri; kullanıcının yanılığa düşmeden, rahatlıkla algılayabilmesi için mekandaki ışığı vurgulayıcı bir etki olarak kullanabilmektedir. O halde, **bir mekan tasarımının kimlik analizinin ortaya konulmasında, aydınlatma tasarımı içinde vurgulanmış yüzeylerin dokusal ifadeleri ile ele alınması doğru bir yaklaşım oluşturmaktadır.**

²² E. J. Flynn, W.A. Segil, R.G. Steffy, *Achirectural Interior Systems*, Von Nostrand Reinhold New York 1988, 10.

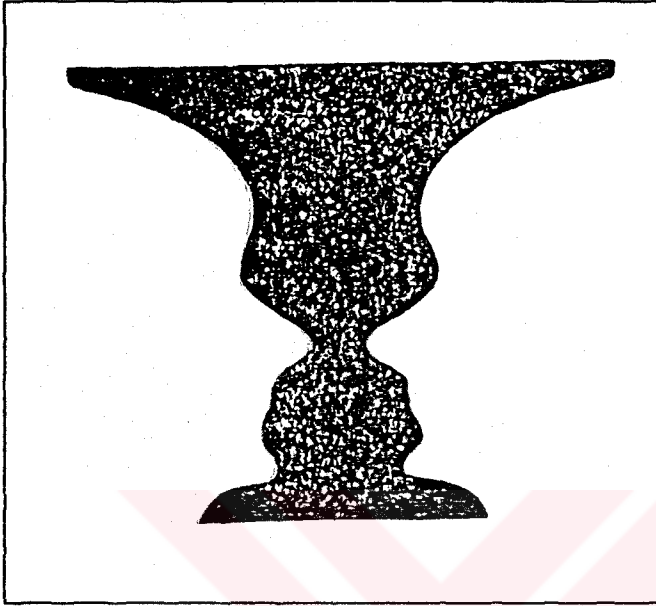

Şekil 2.5: Mekan içindeki aydınlatma tasarımında ışığın geliş yönünün değiştirilmesine bağlı olarak, nesne ve yüzeyin dokusal ifadelerinin farklı anlatımlarla vurgulanmakta olduğu görülmektedir.²³

Ortamdaki ışığın nicelik ve niteliğine bağlı olarak yönlendirilebilen görme algısı; daha önce de belirttiğimiz gibi, görülen çevrenin belirli anlatım tekniklerine bağlı olarak taşıdığı **kurgu özelliklerine** göre de yönlendirilebilmektedir. Görülen çevrenin, tasarımcı tarafından anlatım teknikleri ile belirli bir kurguya göre düzenlenmesini sağlayan özellikleri; **zıtlık(kontrast), süreklilik ve ritim** olarak tanımlayabiliriz. Böylece tasarımcının istediği mekan kimliğine uygun dokusal

²³ E. J. Flynn, W.A. Segil, R.G. Steffy, *Architectural Interior Systems*, Von Nostrand Reinhold New York 1988, 51.

ifadeler taşıyan yüzeyleri, mekanın oluşturduğu görme çevresi içinde **zıtlık(kontrast)**, **süreklilik** ve **ritim** özellikleri ile de vurgulayarak kullanıcının algısını yönlendirilmesi mümkün olmaktadır.

Şekil 2.6: "Rubin Vazoları"; belirdiği şekiller ile renk ve doku olarak zıtlık oluşturan iki yüzeyin birbirlerinin taşıdıkları ifadeleri güçlendiren grafik anlatım görülmektedir.²⁴

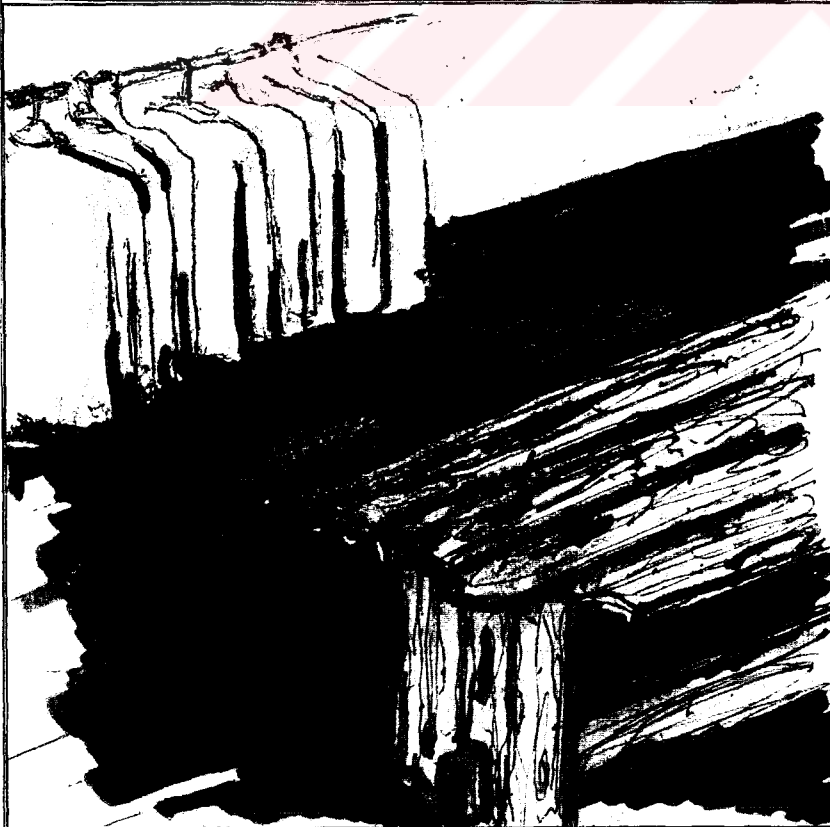
Birbirleri ile çelişen (zıt) anlamların; biçim, renk, doku gibi ifadelerden en az ikisinin görsel anlatım içinde kullanılması ile oluşturulan **zıtlık (kontrast)** kurgu özelliği, görme algısının çelişen bu ifadeleri taşıyan yüzeyler üzerinde yoğunlaşmasını sağlamaktadır. Zıt anlamlar taşıyan ifadelerden genel görünüm içinde bütüne göre daha küçük alanı kaplayan ifade daha baskın algılanmaktadır. Şekil 2.6'da belirledikleri şekiller ile siyah ve beyaz olarak çelişen anlamları ifade eden iki yüzeyin; zıtlık kurgu özelliğini yansıtan, güçlü bir anlatım oluşturduğu görülmektedir. Görülen şekilde; zıt anlam oluşturan yüzeylerin bütüne göre alan oranlarının birbirine yakın olması, her iki ifadenin de baskın olarak algılanmasından doğan bir yanılgı yaratmaktadır. Böylece grafiğe bakan kişi, anlatılmak istenilenin siyah yüzeyin belirlediği vazo şekli mi yoksa beyaz yüzeylerin belirlediği karşılıklı duran iki insan yüzünün yandan görülen silüetleri mi olduğuna karar verememektedir.

Mekan kimliğinin oluşturulmasında da vurgulanmak istenilen anlamları dokusal olarak ifade eden yüzeyler, kurgu içinde zıtlık (kontrast) yaratacak şekilde

²⁴ S. Şatır, *Endüstri Ürünleri Tasarımında Özgünlük ve Bir Yöntem Önerisi*, Doktora Tezi M.S.Ü. Fen Bilimleri Enst. İstanbul 1997, 57

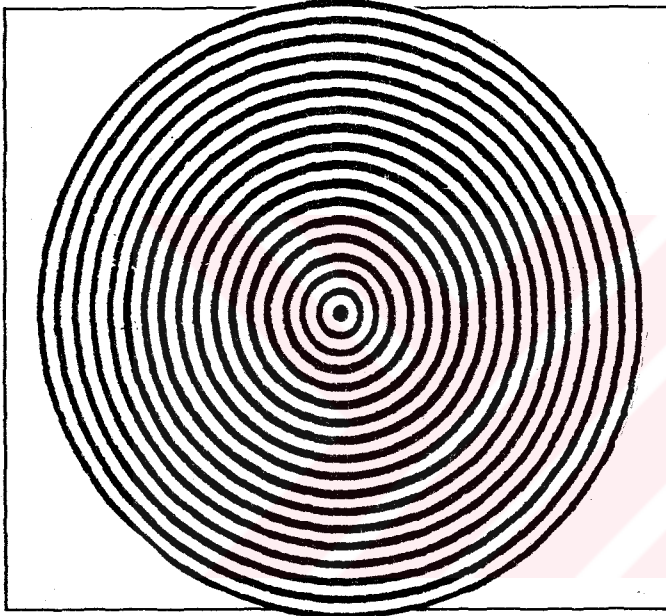
düzenlenebilmektedir. Böylece bir arada kullanılan yüzeylerin dokusal olarak ifade ettikleri anlamlar, birbirleri ile ne kadar güçlü çelişirse, mekansal anlatım içinde zıtlık özellikleri de o ölçüde artacak ve yüzeyler daha çok vurgu kazanabilecektir. Zıt anlamlı yüzeylerin zıtlık derecesi kadar, mekanın bütününe olan alan oranları da vurguyu arttıran önemli bir faktördür. Buna göre; mekanda farklı büyüklükteki zıt anlamlı iki yüzey üzerinde vurgu, diğerine göre daha az alan kaplayan yüzeyde yoğunlaşmaktadır.

Şekil 2.7'de görülen mekansal anlatım içinde, birbirleri ile çelişen anlamlar ifade eden iki farklı yüzeyin, yer döşemesi ve teşhir elemanı olarak bir arada kullanıldığı görülmektedir. Anlamları birbirlerine zıt farklı dokusal ifade taşıyan iki ahşap yüzeyden, mekan bütünü ile alan oranı en küçük olan teşhir elemanını oluşturan yüzey diğerine göre daha vurgulu bir anlatım kazanmaktadır. Zıt anlam ifadeleri taşıyan yüzeylerden en az birinin, yer döşemesi gibi mekan bütünü ile alan oranı büyük mekan elemanlarından birisi olarak kullanılması, alan oranı daha küçük olan teşhir elemanı gibi döşeme üzerindeki mekan donatısını oluşturan diğer yüzeylerin kolay fark edilmesini ve dikkatin bu nokta üzerinde yoğunlaşmasını sağlamaktadır.

Şekil 2.7:
Dokusal ifadeleri birbirine zıt (çelişen) anlamlar taşıyan iki ahşap yüzeyin mekansal bir anlatım içinde kullanılması şematik olarak gösterilmektedir.

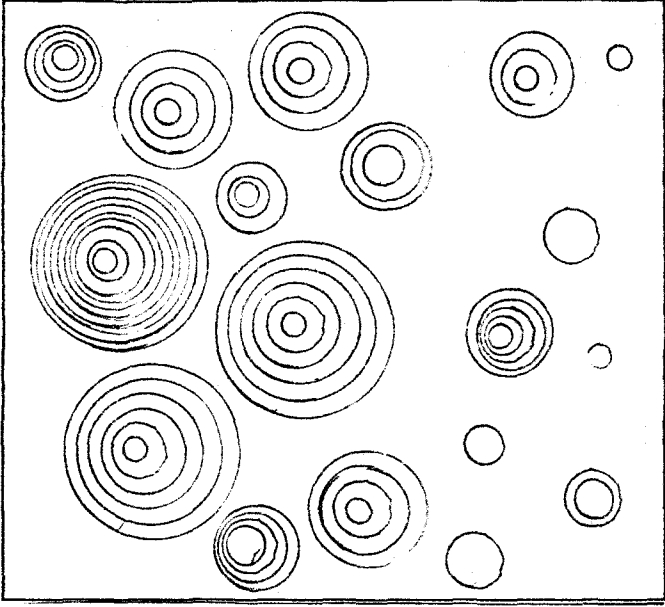
Belirli bir anlamın; biçim, renk, doku gibi ifadeler olarak görsel anlatım içinde tekrar edilerek devamlı kullanılması ile oluşturulan **süreklilik** kurgu özelliği, görme algısının bu ifadeleri taşıyan yüzeyler üzerinde yoğunlaşmasını sağlamaktadır. **Şekil 2.8'** da iç içe geçerek bir dizi oluşturacak şekilde süreklilik gösteren dairelerin; görme algısını ortadaki daireye doğru yoğunlaştıran, güçlü bir anlatım oluşturduğu görülmektedir. Dairelerin sürekliliği görme algısını o kadar güçlü odaklamaktadır ki, uzun süre bakıldığında, grafikteki dairelerin dönerek hareket ettiği yanılgısı doğmaktadır.

Şekil 2.8: İç içe geçen dairelerin oluşturduğu ifadenin sürekliliğinin, görme algısını grafiğin orta noktasına odakladığı bir anlatım görülmektedir.²⁵

Süreklilik kurgu özelliğini taşıyan bir anlatım içinde; belirli bir anlam taşıyan tekrar edilen ifadelerden, bütüne göre en büyük alanı kaplayan ifade, diğerlerinden baskın olarak algılanmaktadır. Buna göre iç içe geçmiş dairelerden oluşan yukarıdaki ifadenin farklı büyüklüklerde beyaz bir zemin üzerinde tekrar edilmesi ile oluşturulan anlatımda görme algısı, en büyük alanı kaplayan ifade üzerinde yoğunlaşacaktır (şekil 2.9).

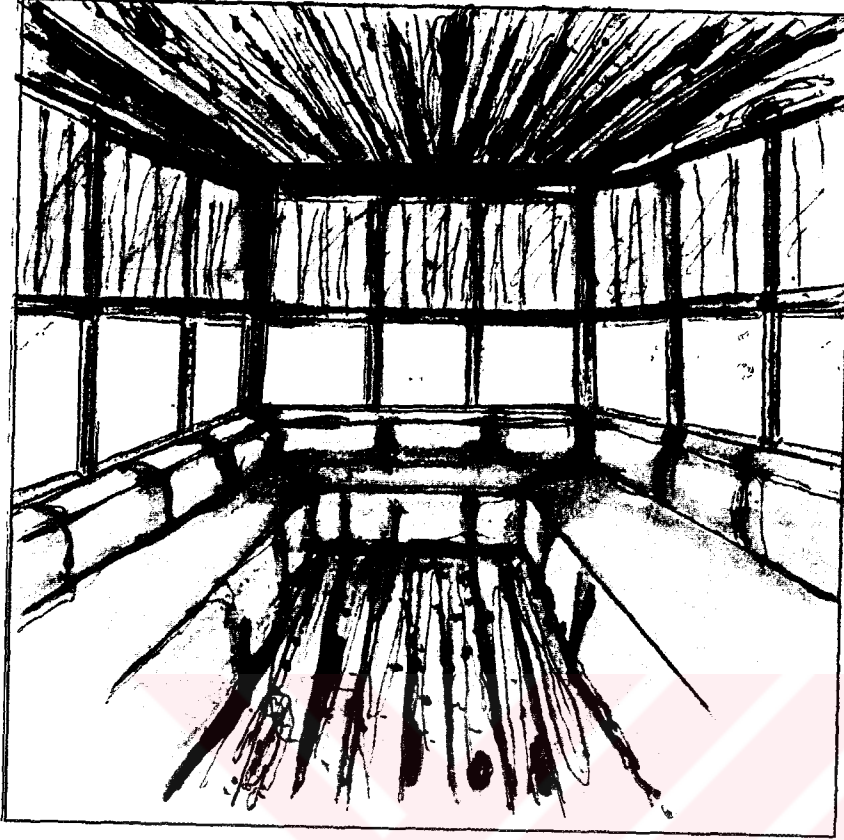
²⁵ S. Şatır, Endüstri Ürünleri Tasarımında Özgünlük ve Bir Yöntem Önerisi, Doktora Tezi M.S.Ü. Fen Bilimleri Enst. İstanbul 1997, 59

Şekil 2.9: İç içe geçen daire ifadelerinin oluşturduğu süreklilik özelliği gösteren anlatım içinde görme algısının, en büyük alanı kaplayan ifade üzerinde yoğunlaştığı izlenmektedir.

Mekan kimliğinin oluşturulmasında da vurgulanmak istenilen anlamı dokusal olarak ifade eden yüzey bileşeni belirlenerek, kurgu içinde süreklilik yaratacak şekilde devamlı kullanılması mümkündür. Böylece belirli bir dokusal ifadeyi taşıyan yüzeyin, mekan bileşen ve donatısında sürekli olarak kullanılması ile tekrarlanan anlam, mekan kimliğinde güçlü bir şekilde vurgulanmış olmaktadır. Mekanın genel görünümüne hakim yüzeylerde belirli bir dokusal ifadenin sürekli olarak algılanması; tekdüze bir anlatım şekli yaratmakla birlikte, tasarımcının oluşturmak istediği mekan kimliğinin, doğru ve kesin olarak kullanıcı tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Şekil 2.10'da görülen mekansal anlatım içinde, belirli bir yüzey bileşeni süreklilik yaratacak şekilde tekrarlanarak kullanılmaktadır. Genel görünüme hakim olan ahşap yüzey dokusal ifadesi ile mekan kimliğinde vurgulu bir anlatım kazanmaktadır. Kurguda süreklilik özelliğinde kullanıcının dikkati zıtlık özelliğinin aksine, mekan bütünü ile alan oranı daha küçük olan teşhir elemanı gibi mekan donatısını oluşturan yüzeylerde değil, alan oranı büyük olan ve tek defada biten yer döşemesi, duvar kaplaması gibi mekan elemanlarını oluşturan yüzeyler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

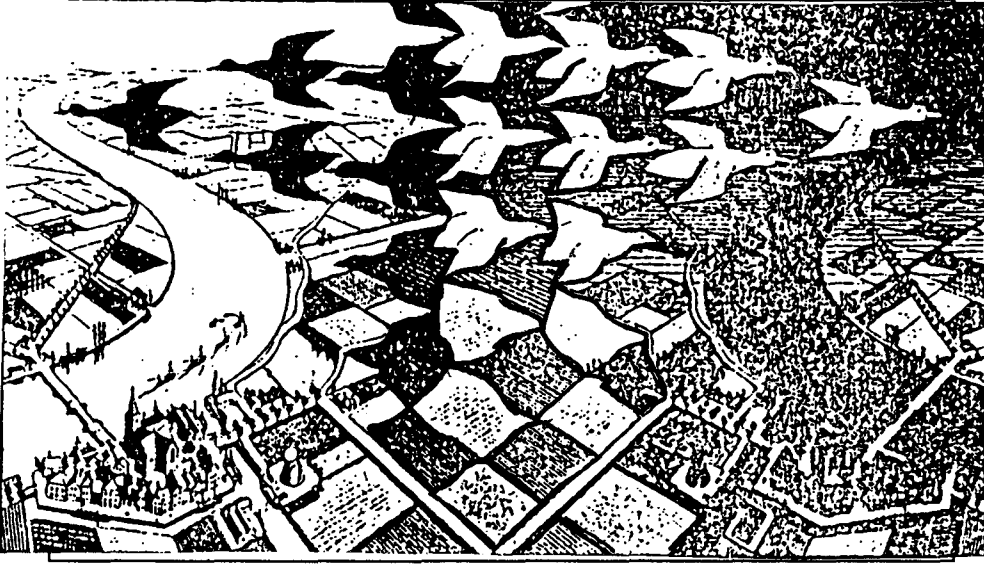

Şekil 2.10: Belirli bir dokusal ifade taşıyan ahşap yüzeylerin, süreklilik özelliği ile mekansal bir anlatım içinde kullanılması şematik olarak gösterilmektedir.

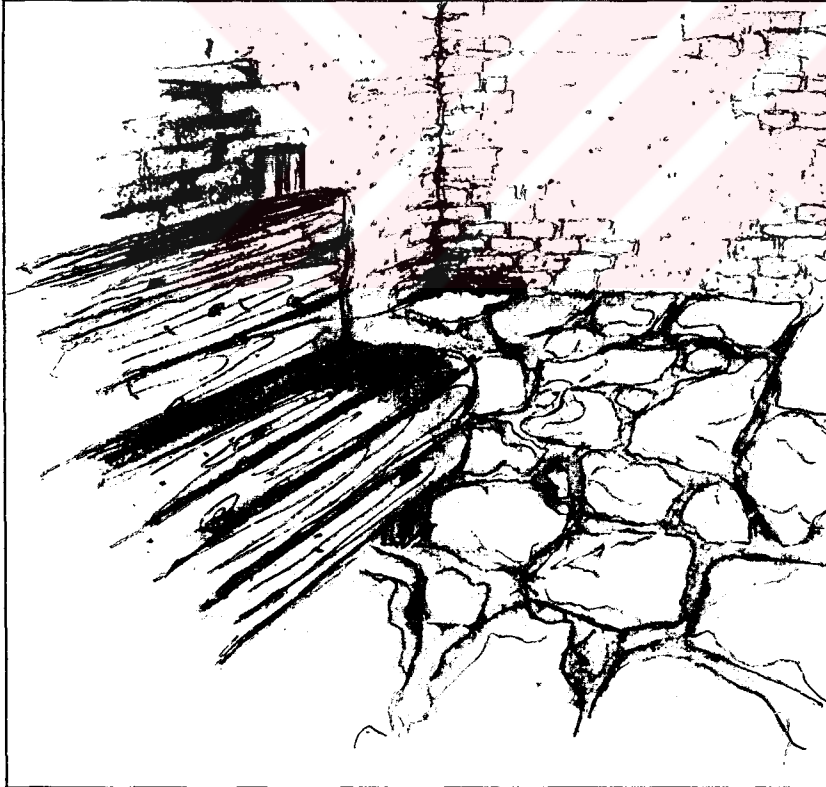
Birbirine yakın, benzer anlamların ritmik bir dizi içinde birbirlerini izleyen biçim, renk, doku gibi ifadeler olarak görsel anlatımda kullanılması ile oluşturulan ritim kurgu özelliği, görme algısının bu ifadeleri taşıyan yüzeyler üzerinde yoğunlaşmasını sağlamaktadır. Şekil 2.11’de diyagonal karelasyondan ritmik bir dizi içinde kuş biçimlerine dönüşen şekillerin; görme algısını sürükleyen, güçlü bir anlatım oluşturduğu görülmektedir.

Mekan kimliğinin oluşturulmasında da, kullanıcının algısını belirli bir anlama doğru yöneltmek üzere; dokusal olarak benzer ifadeleri taşıyan yüzeylerin ritmik bir dizi yaratacak şekilde bir arada kullanılması mümkündür. Böylece mekan bileşen ve donatısını oluşturan yüzeylerin dokusal ifadelerini izleyen kullanıcının algısını, mekan kimliğinde tasarımcının istediği anlama sürükleyen vurgulu bir anlatım oluşturulmaktadır.

Şekil 2.11: “M.C. Escher ‘in Gece ve Gündüz” isimli tablosundan uyarlanan bu grafikte, kare biçiminden kuş biçimine doğru ritmik bir dizi oluşturan ifadelerin görme algısını yönlendirdiği bir anlatım görülmektedir.

Şekil 2.12: Dokusal ifadeleri ile birbirine yakın anlamlar taşıyan yüzey bileşenlerinin, ritim özelliği ile mekansal bir anlatım içinde kullanılması şematik olarak gösterilmektedir.

Şekil 2.12’de görülen mekansal anlatım içinde ahşap, pişmiş toprak ve doğal taş yüzeylerin dokusal olarak birbirine yakın anlamlar taşıyan ifadeleri ile kullanılması görme algısını bu yüzeyler üzerinden yönlendiren bir ritim duygusu uyandırmaktadır.

2.3. BÖLÜMÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tasarım etkinliğinde algı; kullanıcı tarafından tasarımın tanımlanmasında ve ürün kimliği ile anlaşılmasında önemli bir süreç olarak değerlendirilmelidir. İç mimar olarak bir tasarımcı mekana kazandırmak istediği anlamı, tasarımı aracılığı ile oluşturduğu anlatım içinde kullanıcının algılayabileceği bir şekilde ifade edebilmelidir. Böylece tasarımcının kimlikli, özgün bir mekan tasarımı gerçekleştirebilmesi için algıya dayanan iki temel adım belirlenmektedir:

1.Adım : Fiziksel ve işlevsel koşullarla birlikte yaratılan mekanın öncelikle, bir birey olarak kullanıcısı için anamı çözümlenmelidir. Böylece tasarımcı gerekli mesleki bilimsel birikiminin yanı sıra; kullanıcıyla doğrudan etkileşime girerek onu anlayabilecek sosyo – kültürel birikime de sahip olmalıdır.

2.Adım: Yaratılan mekanın, kullanıcı tarafından değerlendirilip benimsenebilmesi için uygun mekan kimliği de, algılama süreci içinde en rahat ve en kısa sürede ulaşılabilen veriler üzerine kurulmalıdır. Böylece tasarımcı, mekan olarak sanatsal ifade yaratabilme yetkinliği kazanabilmektedir.

Mekanın kullanıcı için anlamının (mekan kimliğinin) çözümlenmesi üzerine buraya kadar kurduğumuz mantık içinde diyebiliriz ki; dokusal ifadeleri ile yüzeyler mekanın, tümdengelimci ve tümevarımcı algılama süreçlerinde belirlenen, anlamlı veya tanımlanabilen parçaları olarak yorumlanabilmektedir. Bu saptamayla birlikte mekan kimliğinin yapısal çözümlenmesine dayanan yöntem önerimizi oluşturan şu şekilde sıralanmaktadır:

- Bir mekan tasarımında dokusal ifadeleri ile; **1. Mekan bütününde vurgulanan ve/veya 2. Mekanın karşıladığı işleve göre kullanım alanına giren yüzeyler, anlam ifade eden öğeler (göstergeler) olarak, mekan kimliğinin oluşturulmasında anlatım değeri kazanmaktadır.**

1. Yüzeyle dokusal ifadeleri ile; ışığın nicelik ve niteliğine bağlı olarak görme algısının fizyolojik sürecini yönlendiren **aydınlatma tasarımı** içinde ve/veya tasarımcının anlatım tekniğine bağlı olarak algısal dikkati yönlendiren **kurgu özellikleri** göre **mekan bütünde** vurgulanmaktadır. Algısal süreç içinde Yüzeylerin dokusal ifadeleri ile mekan bütününde vurgulanmasını sağlayan etkenler **Tablo2.1**'de açıklanmaktadır.

Tablo 2.1: Mekan tasarımında yüzeylerin dokusal ifadeleri ile vurgulanmasını sağlayan etkenlerin açıklanması.

Yüzeylerin Dokusal İfadeleri İle Mekan Bütününde Vurgulanarak Anlatım Değeri Kazanmaları	
Görme Algısının Fizyolojik Sürecinin Yönlendirilmesi	Görme Algısının Dikkate Bağlı Zihinsel Sürecinin Yönlendirilmesi
Mekandaki ışığın nicelik ve niteliğinin belirlediği etkenler	Mekansal anlatım içinde oluşturulan kurgu özellikleri
Aydınlatma Tasarım Özellikleri	1.Zıtlık
	2.Süreklilik
	3.Ritim

2. Mekanda dokusal ifadeleri ile kullanım alanına giren yüzeyler, mekânın işlev belirleyen kurgusunun uygulanması sırasında tanımlanmaktadır.

Böylece çalışmamızın bundan sonraki aşamasında, belirli mekan örnekleri içinde anlatım değerlerinin tanımlandığı yüzeylerin; dokusal ifadeleri ile sınıflandırılarak mekân kimliğini oluşturan anlam karşılıklarının çözümlendiği, algıya dayanan yorumsal analizleri gerçekleştirilmelidir.

3. YÜZEYLERİN DOKUSAL İFADELERİ İLE MEKAN KİMLİĞİNİN OLUŞTURULMASINDA YAPISAL ÇÖZÜMLEME

Doğanın kendini yenileme, yaratma süreçlerini inceleyen insanoğlu, doğadaki her oluşumun, yasalarla belirlenmiş mantıksal bir düzenin içinde gerçekleştiğini görmüştür. Doğal olayların arkasındaki yapılanmaların, kurulan bir mantık içinde analiz edilerek yorumlanması fizik, kimya, matematik gibi tüm pozitif bilim dallarının oluşmasını sağlamıştır. Böylece her bilim dalı doğanın farklı alanlardaki belirli işleyiş mekanizmalarını yapısal olarak çözümlenerek, insana doğal olanı yeniden düzenleme; aynı mekanizma içinde kendi doğasını yaratma yetkinliğini kazandırmıştır.

Sayırsız bir çok canlı ve cansız varlığı ile kocaman karmaşık bir yığın gibi görünen doğa, gerçekte yasalarla belirlenmiş; değişmez, soyut yapılar içinde kurulu bir dizgedir. Doğanın yasalarının ve soyut yapılarının çözümlenmesi ise insanın zihinsel etkinliğinin bir sonucudur. "Bildirişim" başlıklı çalışmada Başkan aynı düşünceyi şu sözlerle yorumlamıştır: "...yaşamda iki önemli öge vardır. Birincisi, tek tek birimler topluluğu; ikincisi, bu birimlerin oluşturduğu soyut düzen. Bunlardan birimler somut birlikler olarak hep buldukları halde, bunlar arasında bir düzenlilik görüp, bir düzen oluşturmak, ancak insanlara vergi bir şeydir."²⁶ Böylece tüm varlıklar doğayı karmaşık bir çok biçimler yığını halinde algılamakta, sadece insan; bu yığınlar arkasındaki soyut yapılanmaları görerek doğanın kendini yenileme, yaratma süreçlerini tasarım etkinliği içinde taklit etmiştir.

Şekil 3.1'de Ruth Reeves'in 1930'ların New York'unu betimlediği eseri görülmektedir. Sanatçı belirli bir zaman dilimi içinde, insanın doğayı taklit ederek yarattığı uygarlığın oluşturduğu karmaşayı açıkça ifade etmiştir. Doğada olduğu gibi; insanın yarattığı bu karmaşık çevrenin de soyut yapılar içine kurulu bir dizge olarak analiz edilerek yorumlanması, tasarım etkinliğini konu alan *mimarlık*, *iç mimarlık*, *endüstri ürün tasarımı* gibi disiplinler içinde gerçekleşmektedir. Tasarım etkinliğinin farklı alanlardaki belirli işleyiş mekanizmalarının yapısal olarak

²⁶ Ö. Başkan, *Bildirişim, İnsan Dili ve Ötesi*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1988, 329

çözümlemesi, tıpkı doğada olduğu gibi insana, karmaşık bir yığın olarak görülen kendi yaşam çevresini zamanla değişen istek ve ihtiyaçlarına göre yeniden düzenleyerek sürekli geliştirme yetkinliğini kazandırmaktadır. Aynı yaklaşım içinde diyebiliriz ki; insanın yarattığı uygarlığın en küçük birimi olarak değerlendirdiğimiz mekanın, değişen insan faktörüne karşı kimlik özelliklerini oluşturan yapısının çözülmesi de tasarımcıya, her çağda kullanıcıya özgün, yaşanılır mekanlar yaratma yetkinliğini kazandıracaktır.

Şekil 3.1: Ruth Reeves 'e ait "New York City" adlı bir çalışma; insan uygarlığının yarattığı karmaşayı betimlemektedir. ²⁷

²⁷ J. M. Woodham, *Twentieth – Century Design*, Oxford History of Art, Oxford University Press New York 1997, 106

Belirli anlamların dil ortamı dışında tasarım olarak anlatılmasında, tasarım ile kullanıcı arasında temeli, ifade edilen anlamların algılanmasına dayanan bir etkileşim süreci yaratılmaktadır. Böylece tasarım ile kullanıcı arasında tasarımcı tarafından oluşturulan anlatım mekanizmasının dil gibi bir dizge olarak yapısal çözümlemesi; tasarımın anlam bildiren kimlik özelliklerinin dilbilgisinde olduğu gibi mantıksal bir düzen içinde oluşturulması ile gerçekleştirilmektedir. E.Aksoy, tasarım ve kullanıcı arasındaki anlam bildiren ifadelerin yarattığı etkileşim ağını “yapı” olarak tanımlamaktadır: “*Yapı ya da yerleşmiş deyim ile strüktür bakılanla (tasarım) bakan (kullanıcı) arasında yer alan saydam bir ağıdır ve bakılanın(tasarımın) bağlı olduğu sistem bu ağı iplikleri ve ilmikleri ile belirginleşmektedir.*”²⁸

Mekan tasarımını dil gibi anlam bildiren bir dizge olarak ele alan çalışmamızda da; tasarımcı tarafından kurulan ve temeli algıya dayanan, mekan ile kullanıcı arasındaki etkileşim ağı mekan kimliği olarak tanımlanmaktadır. Böylece mekan kimliğinin anlam bildiren yapısının çözümlenmesi amacı ile oluşturulan yöntem önerimiz; dillin yapısını model alan göstergebilim kuramları ile açıklanan ve kullanıcının görsel algılama süreci içinde tanımlanan mantıksal bir düzen içinde kurulmaktadır. Kurulan bu düzen içinde, çalışmamızın daha önceki bölümlerinde saptanan bulgular doğrultusunda yapısal çözümlenmeye dayanan yöntem önerimizi oluşturan son aşama şu şekilde belirlenmektedir. Buna göre; dilde anlam bildiren tümce yapısını oluşturan öge niteliğindeki sözcüklerin **dizimsel ve dizisel**²⁹ sınıflandırmalarına benzer olarak yüzeylerin dokusal ifadeleri ile, mekan kimliğinin anlam bildiren yapısını oluşturan sınıflandırılmaları ve kullanıcının algıladığı anlam karşılıklarının yoruma dayanan analizleri gerçekleştirilmelidir.

Mekan kimliğinin oluşturulmasında öge niteliği taşıyan yüzeyler, **görsel algılama süreci içinde tanımlanmalarını sağlayan dokusal ifadeleri** ile sınıflandırılmalıdır. Böylece doğal çevreyi oluşturan ağaç, taş, toprak gibi malzemelerin dokusal ifadelerinden başlayarak; malzemelere insan eli ile ve/veya malzeme teknolojisinin geliştirilmesi ile kazandırılan düzenlemeler sonucunda oluşturulan; evrimsel süreç içinde zamanla özünden farklı malzemelerin görünümlerinin de kazandırıldığı

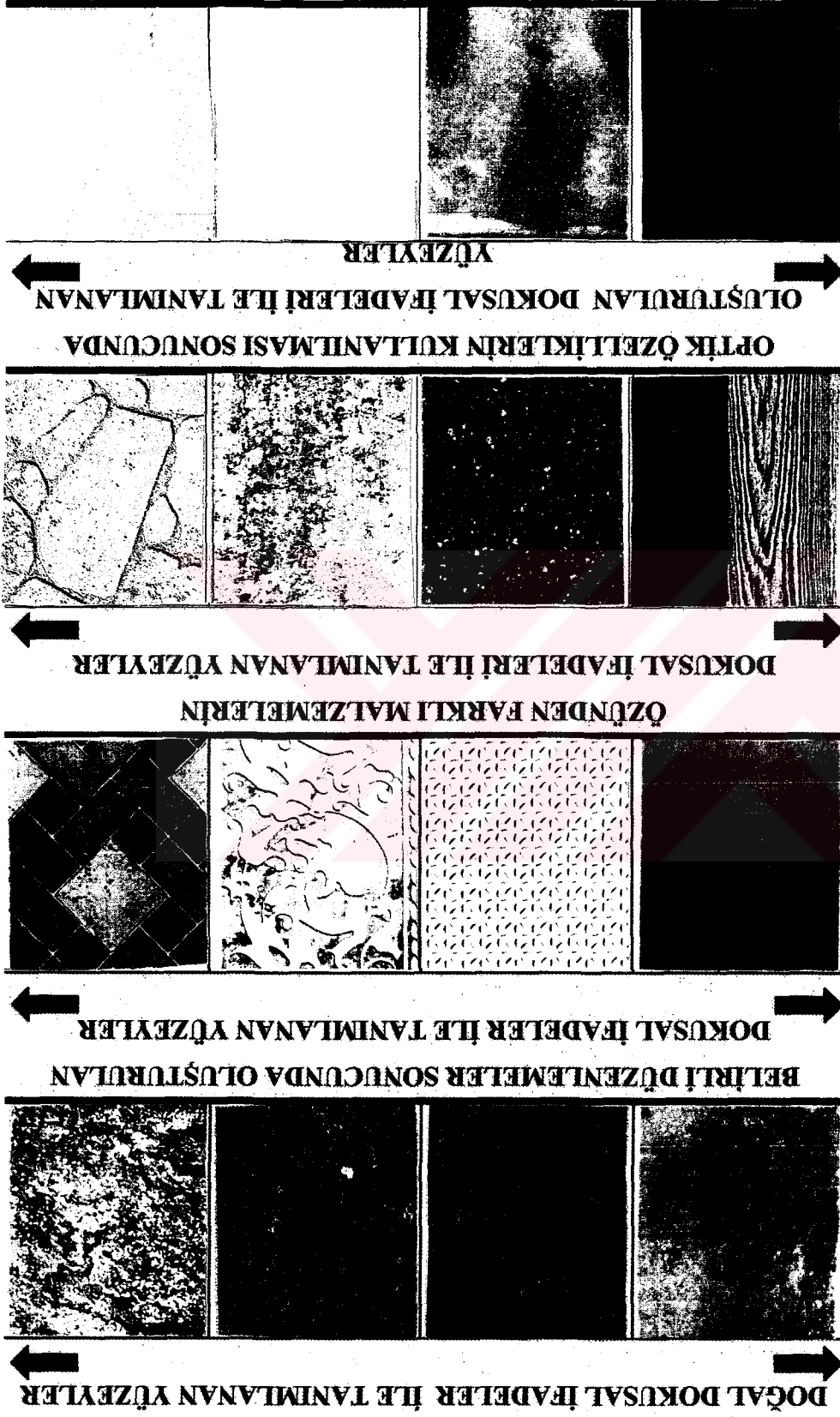
²⁸ E. Aksoy, *Mimarlıkta Tasarım İletim ve Denetim*, KTÜ Yayınları, Trabzon 1975, 53

dokusal ifadelerden; optik özelliklerden yararlanılarak ışığın kullanıldığı dokusal ifadeler kadar uzanan genel bir değerlendirme ile mekan kimliğini oluşturan öge niteliğindeki yüzeylerin dört ana grupta sınıflandırılması mümkün olmaktadır. Buna göre, dokusal ifadeleri ile kullanıcının görsel algılama süreci içinde tanımlanan mekan kimliğini oluşturan yüzey ögeleri şunlardır:

1. **Doğal Dokusal İfadeler İle Tanımlanan Yüzeyler,**
2. **Belirli Düzenlemeler Sonucunda Oluşturulan Dokusal İfadeler İle Tanımlanan Yüzeyler,**
3. **Özünden Farklı Malzemelerin Dokusal İfadeleri İle Tanımlanan Yüzeyler,**
4. **Optik Özelliklerin Kullanılması Sonucunda Oluşturulan Dokusal İfadeleri İle Tanımlanan Yüzeyler**

Böylece mekan kimliğini oluşturan öge niteliğindeki yüzeylerin (dizimsel) sınıflandırması yukarıda; görsel algılama süreci içinde tanımlanan dokusal ifadelerine göre belirlenen, dört ana grup içinde tanımlanmaktadır. Mekan tasarımında kullanılan yüzey örneklerinin; tasarımcı tarafından mekan kimliğinin oluşturulmasında değerlendirilmek üzere, tanımlanan bu grupların altında sınıflandırılması mümkündür. Bu amaçla; mekan tasarımında kullanılan bazı seramik yüzey örneklerinin, mekan kimliğini oluşturan dokusal ifadelerine göre **Tablo 3.1**'de sınıflandırıldığı görülmektedir.

²⁹ 1.BÖLÜM Tasarımda Ortak Dil Oluşturmak, 1.1.3.Dizim ve Dizi Kavram Karşıtlıkları, 12

Tablo 3.1: Mekan tasarımında kullanılan bazı seramik yüzey örneklerinin mekan kimliğini oluşturan dokusal ifadelerine göre değerlendirilmesi. (Tablo içinde yer alan oklar yönünde her ana grubun, sayısız seramik malzeme örneği ile istenildiği kadar genişletilmesi mümkündür)

Tablo 3.1'de dokusal ifadeleri ile tanımlanan her yüzey grubu içinde belirli seramik yüzey örnekleri yer almaktadır. Bu örnekler arttırıldıkça, dizimsel sınıflandırmanın belirlediği her bir yüzey grubunun, tabloda belirtilen okların doğrultusunda genişlediği görülmektedir. Böylece; tablo içinde yer alan seramik yüzey örnekleri incelendiğinde; mekan kimliğini oluşturan yüzey öğelerini belirleyen dokusal ifadeler kolaylıkla tanımlanabilmektedir. Buna göre; **tablo 3.1** incelendiğinde;

- **Doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan** seramik yüzeylerin pişmiş toprak esaslı malzemelerinin, doğal çevrenin görünen ifadesini oluşturan toprak öğesine yakın dokusal ifadeleri yansıttığı;
- **Belirli düzenlemeler sonucunda oluşturulan dokusal ifadeler ile tanımlanan** seramik yüzeylerin; pişmiş toprak esaslı malzemelerine, insan eli ile ve/veya malzeme teknolojisinin geliştirilmesi ile kazandırılan düzenlemeleri dokusal olarak ifade ettiği;
- **Özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan** seramik yüzeylerin; pişmiş toprak malzeme olan özünden farklı olarak, doğal taş, mermer, granit, ahşap gibi farklı malzemelerin görünümlerini dokusal olarak ifade ettiği;
- **Optik özelliklerin kullanılması sonucunda oluşturulan dokusal ifadeleri ile tanımlanan** seramik yüzeylerin; ışık yansıtıcılık oranının yüksek olması gibi, malzemenin üretim aşamasında kazandığı optik özelliklerin kullanılması ile ışığın biçimlendirdiği dokusal ifadeleri yansıttığı

görülmektedir. Sadece seramik yüzeylerin sınıflandırıldığı **Tablo 3.1**'de görüldüğü gibi; farklı bir çok malzemelerin kullanıldığı herhangi bir mekan tasarımında da **anlatım değeri taşıyan yüzeylerin**³⁰, belirlenen bu dört ana grup altında dokusal ifadeleri ile sınıflandırılarak, oluşturulan mekan kimliğinin yapısal çözümlenmesi gerçekleştirilebilmektedir. Bu şekilde çözümlenen mekan örnekleri artıkça her ana grup altında belirlenen farklı malzemelerden oluşan yüzeylerin tanımlandığı bir

³⁰ (Mekan bütününde vurgulanan ve/veya Mekanın karşıladığı işleve göre kullanım alanına giren yüzeyler) 2.BÖLÜM Tasarım Etkinliğinde Algı, 2.3.Bölümün Değerlendirilmesi, 39,40

(dizisel) sınıflandırmanın geliştiği görülecektir. Böylece dil dizgesinde tümceler halinde ele alınan söz örneklerinin öğelerine göre çözümlenmesine benzer olarak (bkz:Tablo1.5)³¹; mekan tasarımlarının, dokusal ifadeleri ile mekan kimliklerini oluşturan yüzey öğelerine göre çözümlenmeleri mümkün olmaktadır.

Ancak yüzeylerin dokusal ifadeleri ile sınıflandırıldığı böyle bir yapısal çözümlemenin değerlendirilebilmesi için; öncelikle yüzeylerin dokusal olarak ifade ettikleri mekan kimliğini oluşturan anlam karşılıklarının, tasarımcı tarafından yorumlanması gerekir. Böylece çalışmamızın bundan sonraki aşamasında, dört ana grup altında tanımlanan yüzeylerin mekan kimliğini oluşturan anlam karşılıklarının belirlemek üzere ele alınan mekan örneklerinin; anlatım değeri taşıyan yüzey öğelerine göre algıya dayanan yorumsal analizleri gerçekleştirilmelidir.

---

³¹ 1.BÖLÜM Tasarımda Ortak Dil Oluşturmak,1.2.Bölümün Değerlendirilmesi,18

3.1. DOĞAL DOKUSAL İFADELER İLE TANIMLANAN YÜZEYLER

Mekan kimliğinin oluşturulmasında yapısal çözümlmeye dayanan yöntem önerisi içinde; malzemeleri, doğanın görünen çevresini oluşturan ağaç, taş, toprak gibi doğal öğelerden oluşan yüzeyler, bu öğeleri çağrıştıran dokusal ifadeleri ile “doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeyler” olarak belirlenmektedir.

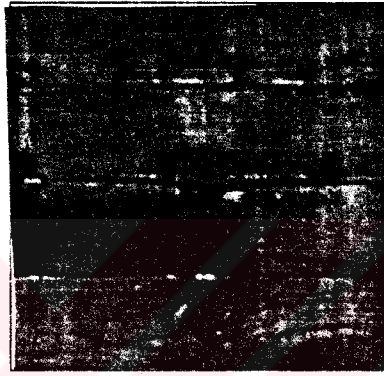
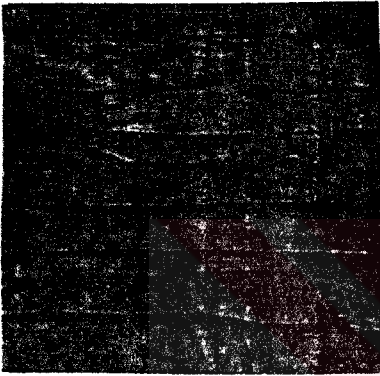
Doğa ile tanıştığı ilk andan itibaren insanın en sık rastladığı ağaç, taş, toprak gibi doğal öğeler; yüzey olarak kullanılmaları ile oluşturulan mekan tasarımlarında da, kullanıcının görsel algılama süreci içinde en kolay ve en hızlı tanımladığı dokusal ifadeleri oluşturmaktadır.

3.1.1. YÜZEYLERDE MALZEMEYE BAĞLI DOĞAL DOKUSAL İFADELERİN KORUNMASINI SAĞLAYAN YÖNTEMLER

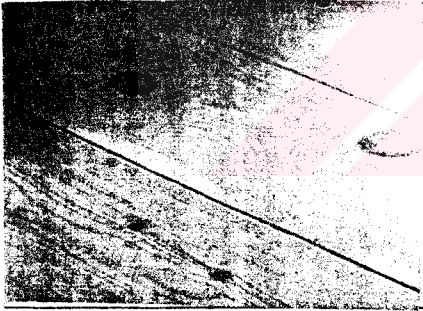
Bu yöntemler; doğanın algıladığımız çevresi içinde ağaç, taş, toprak gibi öğelerden oluşan malzemelerin, en doğal ifadelerini yansıtan dokusal özelliklerinin korunmasına dayanan yöntemlerdir. Bu yöntemler malzemenin, doğadaki oluşum süreci içinde kazandığı tüm izleri ile dokusal özelliklerinin olduğu gibi korunması veya kusur olarak belirlenen izlerinin giderilerek yüzey oluşturulmasına uygun hale getirilmesine yönelik doğal dokusunun düzeltilmesine ait işlemleri kapsamaktadır.

Doğanın görsel olarak algıladığımız çevresi içinde en çok rastladığımız ağaç ögesi; bilinçimizde öylesine yer etmiştir ki zamanla doğanın kendisini ifade eden bir simge durumuna gelmiştir. Doğa ile ağaç arasındaki bu kuvvetli ilişki ahşap malzemenin, mekan kimliğinin oluşturulmasında öge niteliği taşıyan doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeyler içinde belirleyici bir malzeme olarak, oldukça baskın kullanılmasını sağlamaktadır. Bu yüzey öğeleri içinde ahşap malzemenin organik oluşum süreci içinde kazandığı lifli dokusal ifadenin mümkün olduğunca belirgin bir şekilde açığa çıkarıldığı görülmektedir. Bununla birlikte budak izleri, öz kaçmaları, farklı lif doğrultuları, organik bozulma ve (aşırma, kurt yenikleri...vb.) tahribatlar gibi ahşabın doğal oluşum sürecini çağrıştıracak dokusal özelliklerin de yüzey olarak ifadelendirilmek üzere ahşap malzemedeki olduğu gibi veya çeşitli düzeltme işlemleri

ile korunmaktadır. Şekil 3.1-3.2'de ahşabın lifli dokusal yapısının yanı sıra doğal oluşum süreci içinde kazandığı budak izleri, zamana bağlı olarak görülen organik ve kimyasal etkenlere bağlı çürüme, bozulma gibi tahribatların izleri korunarak, yüzeylerde belirli bir ifade oluşturmak üzere olduğu gibi yansıtıldığı görülmektedir. Şekil 3.3'de görülen, ahşap malzemenin doğal oluşum süreci içinde kazandığı tahribat izlerinin giderilmesi ile doğal dokusu düzeltilmiş yüzey elemanında ise; ahşabın budak izleri ve öz kaçmaları gibi tüm dokusal oluşumlarının ifadelendirilerek yansıtıldığı görülmektedir.

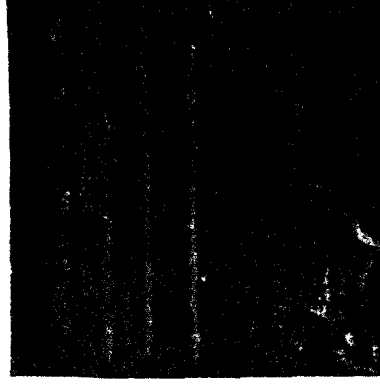
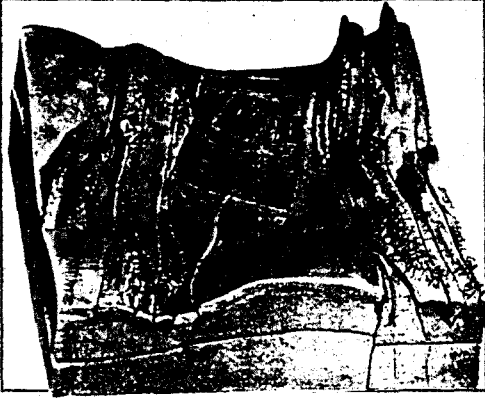

Şekil 3.1-3.2: Ahşap malzemenin oluşum süreci içinde kazandığı tahribat izlerinin giderilmesi ile doğal dokusu düzeltilmiş yüzey elemanında ise; ahşabın budak izleri ve öz kaçmaları gibi tüm dokusal oluşumlarının ifadelendirilerek yansıtıldığı görülmektedir.

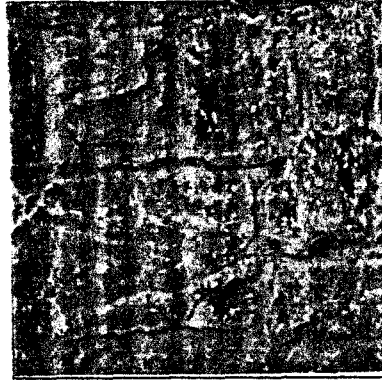
Şekil 3.3: Doğal tahribat izlerinin giderilmesi ile düzeltilmiş ahşap yüzey elemanında, malzemenin budak izleri, öz kaçmaları gibi tüm dokusal oluşumlarının ifadelendirilerek yansıtıldığı görülmektedir.

Ahşap malzemenin yanı sıra pişmiş toprak malzemeler de yüzeylere, doğanın algıladığımız en açık ifadesini oluşturan toprak ögesinin dokusal özelliklerini yansıtılabilmektedir. Bu özellikler ile pişmiş toprak malzemeler toprağın çatlayan, kuruyan dokusal yapısını; kabartılı, dağılan, gözenekli dokusal ifadeler oluşturarak yüzeylere taşımaktadır. Şekil 3.4-3.5'de seramik malzemenin oluşturduğu karo yüzey elemanları, killi yapıdaki toprak esaslı hamurun pişirilmesi sonucunda kazanılan tüm doğal dokusal ifadeleri yansıtmak üzere biçimlendirilmiştir.

Şekil 3.4-3.5: Pişmiş toprak malzemeden oluşan yüzey elemanlarının “toprak” ögesini çağrıştıran tüm dokusal ifadeleri yansıtmak üzere biçimlendirildiği görülmektedir.

Doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzey öğeleri içinde **doğal taş malzemeler** de, dokusal özellikleri ile doğal hayatı ifade eden **kaya** görünümünü yansıtacak şekilde biçimlendirilmektedir. Böylece bu malzemelerin; farklı tabaka kesitleri, hava ve organik etkenlerin sebep olduğu girintili, çıkıntılı, pürüzlü yapıları, kimyasal tepkimeler sonucunda oluşan doku değişimleri gibi doğa içindeki oluşum sürecini çağrıştıran izleri ile yüzeylerin dokusal ifadeleri oluşturulmaktadır. **Şekil 3.6-3.7'**de doğal taş malzemenin doğal oluşum süreci içinde kazandığı yapısal izler, görülen yüzey elemanlarının dokusal ifadesini oluşturmaktadır.

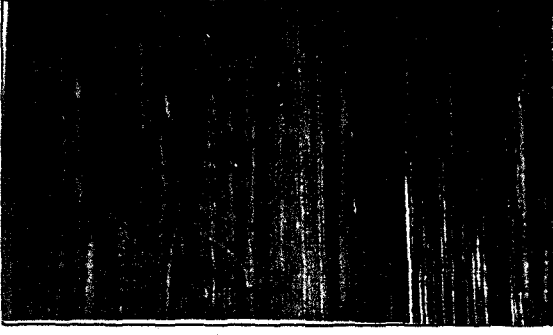
Şekil 3.6-3.7: Doğal taş malzemenin oluşum süreci içinde kazandığı tüm yapısal izlerin olduğu gibi korunarak dokusal ifadenin oluşturulduğu yüzey elemanları görülmektedir.

3.1.1.1. MALZEMELERİN DOĞAL DOKUSUNUN OLDUĞU GİBİ KORUNMASI

Bu işlemler; malzemenin doğal oluşum süreci içinde kazandığı izler ile dokusal yapılarının bozulmadan kalmasını sağlayan koruma işlemlerinden oluşmaktadır. Yüzeyin dokusal ifadesine; doğanın algıladığımız çevresini oluşturan ağaç, taş, toprak öğelerinden oluşan, doğal kaynaklı malzemenin oluşum süreci içinde kazandığı her türlü dokusal izlerinin yansıtılmasını sağlayan tüm üretim yöntemleri yukarıda belirtilen koruma işlemleri içinde yer almaktadır.

Doğanın insana güven veren, tanıdık ifadesini oluşturan temel öğelerin başında ağaç ögesinin gelmesi; ahşap malzemeye doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeyleri oluşturan başlıca malzemelerden bir olma özelliğini kazandırmaktadır. Ayrıca ahşabın organik esaslı bir malzeme oluşu, malzemenin dokusal ifadesinin korunmasına yönelik işlemlerin, mekanik veya organik her türlü tahribata açık bu malzeme üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. İnsanın organik esaslı yani yaşayan bir malzeme olarak gördüğü ahşabı kendi doğasına yakın bulması, bu malzemenin pek çok farklı mekan kurgularında yaygın kullanımını teşvik etmektedir.

Zamanla oluşan organik, kimyasal veya mekanik tahrip edici etkenlere karşı alınan önlemler; ahşap malzemenin ömrünü uzatmakla birlikte, mekan kimliğini oluşturan ahşap yüzeylerin doğal dokusal ifadelerinin de uzun süre canlı tutulmasını sağlamaktadır. Canlı organizmaların tahribatına karşı ahşap malzemenin yüzeyine kimyasal maddelerin sürülmesi; yangın, su, nem gibi etkenlere karşı ahşap malzemenin bünyesine kimyasal solüsyonların emdirilmesi veya zerk edilmesi gibi işlemler, malzemenin doğal dokusal ifadesinin olduğu gibi korunmasını sağlayan başlıca yöntemlerdir. Bununla birlikte malzemenin dokusal ifadesini oluşturan lifli yapısının açığa çıkarılarak belirginleştirilmesini sağlayan ahşabın yakılması gibi işlemler de bu yöntemler içinde yer almaktadır (şekil 3.8). Ayrıca lifli dokunun yanı sıra doğal oluşum sürecini takip eden izlerin de yakma, soyma veya kazıma gibi işlemler ile açığa çıkarılarak belirginleştirilmesi mümkün olmaktadır.

Şekil 3.8: Ahşabın yakılması yöntemi ile malzemenin doğal dokusal ifadesini oluşturan lifli yapının açığa çıkarılarak vurgulandığı yüzey elemanı görülmektedir.

Ahşap malzeme olduğu gibi, doğal taş malzemelerin de doğal oluşum süreçlerinin takip edilebileceği dokusal yapılarının ortaya çıkarılmasına yönelik her türlü işlem, doğal dokusal ifadelerin olduğu gibi korunmasını sağlayan yöntemler içinde yer almaktadır. **Doğal taş malzemelerin** oluşum aşamalarını izleyen doğal süreç içinde kazandıkları, *tabakalar halinde farklı dokusal özellikler gösteren katmanlı veya mineraller içeren kristalli yapılarının*, oluşturulan yüzey elemanlarında görülmesini sağlayan *kesme, kırma, yontma* gibi işlemler de yukarıda bahsedilen yöntemlere örnek verilebilmektedir. Bu malzemelerin doğal ifadesini oluşturan **kaya ögesini çağrıştıracak dokusal ifadeler**, oluşturulan yüzey elemanlarına uygulanan *aşındırma işlemleri* ile de sağlanabilmektedir. Böylece zamanın malzemenin dokusal görünümünde yapacağı değişimlerin hızlandırılarak uygulandığı aşındırma yöntemleri ile “*eskitilmiş*” tanımı alan malzeme; mekan kimliğini oluşturan yüzey öğelerinde dokusal olarak ifadelendirilerek kullanılabilir.

3.1.1.2. MALZEMELERİN DOĞAL DOKUSUNUN DÜZELTİLMESİ

Bu işlemler; malzemenin, doğal dokusu içinde zamanla oluşmuş tahribatların giderilmesi ile yüzey oluşturulmasına uygun hale getirilmesini sağlayan düzeltme işlemlerinden oluşmaktadır. Malzemelerin oluşum süreci içinde çeşitli etkenler sebebi ile uğradığı tahribatların izlerinin, doğal oluşum aşamalarını yansıtan izler olarak kabul edilmemesi sonucunda doğal dokuları düzeltilen malzemeler, mekan kimliğini oluşturan yüzey öğeleri olarak ifadelendirilmektedir.

Doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeylerde oldukça yaygın bir şekilde kullanılan **ahşap malzemenin** düzeltilmesinde; ahşabın doğal dokusunu oluşturan lifli yapısını bozan organik veya kimyasal tahribatların giderilmesi için *bozulmuş*

bölgelerin oyulması, temizlenerek doldurulması gibi işlemler uygulanmaktadır. Bununla birlikte budak izleri, öz kaçması sebebi ile görülen lif eğrilikleri, malzemenin doğal dokusu olarak kabul edildiğinden müdahale edilmeden korunmaktadır. Mekanda ahşap malzemenin yüzeysel işlevine yönelik kullanımlarında *yüzeyin pürüzsüzleştirilmesi amacı ile aşındırma, parlatma* gibi düzeltme işlemleri de uygulanmaktadır.

Ahşap malzemede olduğu gibi doğal taş malzemelerde de kimyasal veya organik esaslı tahrip edici etkenlerin zamanla oluşturduğu dokusal değişimleri gidermek amacı ile *temizleme, arındırma, parlatma* gibi düzeltme işlemleri uygulanmaktadır. Düzgün olmayan, eğrisel yüzeyler oluşturan doğal taş malzemelerin; yüzey elemanı olarak mekanda kullanım işlevini artıran *yontma, aşındırma* gibi mekanik *biçimlendirme işlemlerinden* geçirilmesi gerekmektedir. Ancak bu işlemler; malzemenin doğal dokusunu yansıtan pürüzlü yüzeyin tamamen düzeltilmesini değil, *eğrisel yüzeylerin oluşmasını engelleyen basit düzeltme işlemlerini* kapsamaktadır. Böylece mekanda merdiven elemanı içinde baskıç yüzeylerini oluşturan doğal taş malzemenin, yürüme güvenliğini sağlamak amacı ile yontularak, kabaca düzleştirilmesi gibi uygulamalar düzeltme işlemleri için uygun örnekler oluşturmaktadır (şekil 3.9).

Şekil 3.9: Yürüme güvenliği açısından kaba düzeltme işlemleri ile biçimlendirilmiş doğal taş malzemenin oluştuğu baskıç yüzeyleri görülmektedir.

Ahşap ve doğal taş malzemelerden farklı olarak **pişmiş toprak malzemelerin** dokusal ifadesinin korunmasına yönelik **düzeltilme işlemleri**, malzemenin pişirim süreci öncesini kapsayan üretim aşamalarında uygulanmaktadır. Ancak diğer malzemelerde olduğu gibi pişmiş toprak malzemelere uygulanan düzeltme işlemlerinde de, doğal özdeşi olan **toprak** ögesinin dokusal ifadesinin olduğu gibi korunarak oluşturulan yüzey elemanlarına yansıtıldığı görülmektedir.

3.1.2. DOĞAL DOKUSAL İFADELER İLE TANIMLANAN YÜZEYLERİN MEKAN KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN ANLAM KARŞILIKLARININ YORUMLANMASI

Doğanın içinde sıklıkla karşımıza çıkan ağaç, taş, toprak gibi doğal ögeler, hayatımız boyunca rastladığımız pek çok biçimi tanımlanmak amacı ile belleğimizde yer etmiş algıya dayanan temel verileri oluşturmaktadır. Doğal olarak tanımlanan her öge, görsel algılama süreci içinde belleğimizin öğrenme yolu ile depoladığı en doğru veriyi oluşturmaktadır. Böylece her hangi bir biçim karşısında, yanlıya düşmeden görme algısına dayanan, doğru yoruma ulaşabilmek amacı ile malzeme gibi biçimi belirleyen etkenlerde **doğal ögeleri çağrıştıran güvenilir ifadeler** aranmaktadır. Bu güvenilirlik mekanda; doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeylerin oluşturduğu mekan ögelerinin kullanıcı tarafından kolaylıkla tanımlandığı, algıya dayalı konfor ortamı oluşturarak rahatlama hissi sağlamaktadır. Böylece doğal ögeleri çağrıştıran dokusal ifadeler ile tanımladığı yüzeyler kullanıcının mekanı; (çoğu zaman doğallık olarak nitelendirilen) kendiliğinden oluşan bir **tanıdıklık** hissi içinde kabullenmesini kolaylaştırmaktadır.

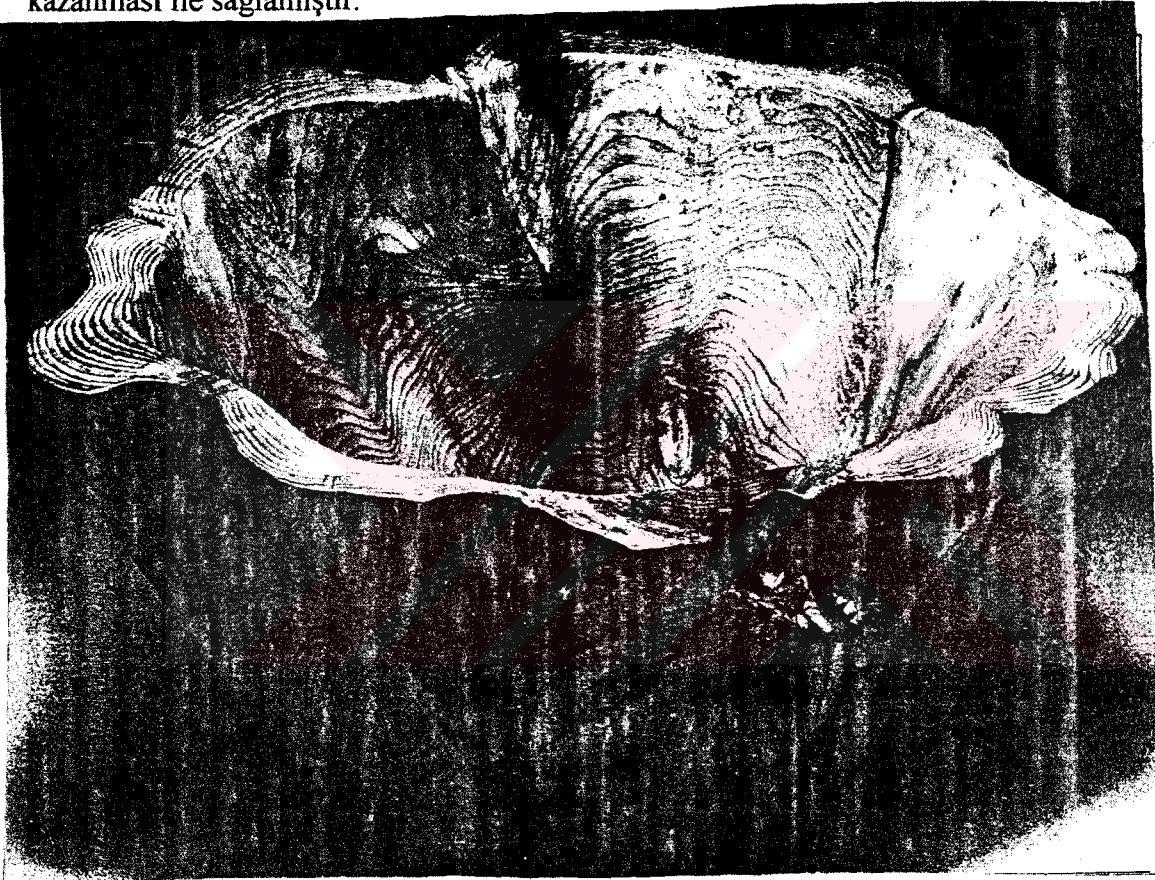
Tasarımın algılanmasında yüzey gibi ifade taşıyan ögelerin tanımlanması gerçekleşinceye kadar kullanıcının belleğinde, tasarım hakkında belirli bir yorumun süreklilik göstermesi mümkün değildir. Böylece kullanıcı, mekan olarak karşılaştığı tasarım hakkında güvenilir bir yoruma ulaşmak için farkında olmadan, algısal dikkatini sürekli tanımlayamadığı veriler üzerinde yoğunlaştıracaktır. Tanıma ulaşmış daha doğrusu algının gerçekleştiği veri, artık belleğimizde **sabit** bir öge (bilgi veya deneyim) olarak yerini alır. Aksi takdirde tanımlanamayan her veri; belleğimizde yer etmemiş, algılama süreci içinde tekrar tekrar değerlendirilen

dinamik bir öge (bilinmeyen) olarak kalmaktadır. Böylece mekanda doğal ifadeler ile tanımlanan yüzeylerin güncel tanımıyla **sıcak bulunması**; mekan kimliği içinde belirlenen yüzey öğelerinin kullanıcının belleğinde **sabit** öğeler olarak yerleşmesi, daha doğrusu **kabul görmesi** sonucunda kaynaklanan **rahatlık** hissinden başka bir şey değildir.

Doğa ile ilgili en sık rastladığımız, güvenilir (sabit) verileri; doğal çevre içinde vazgeçilmez öğeler olarak tanımlanan **ağaç, taş ve toprak** öğeleri oluşturmaktadır. Bu öğelerin vazgeçilmezliği tüm yaşamımız boyunca doğal hayatla ilgili, sadece edindiğimiz algıya dayanan deneyimlerimize değil, aynı zamanda çocukluğumuzdan beri süre gelen öğretilere de dayanmaktadır. Doğayla ilgili tüm şiirsel veya resim gibi betimsel anlatımlar içinde **ağaç, taş ve toprak** bir şekilde mutlaka yer alan öğeler olmuştur. Böylece insanın en iyi tanımladığı doğal çevreyi ifade eden **ahşap, doğal taş, pişmiş toprak malzemelerin** doğal dokusal ifadelerini taşıyan yüzeyler, mekanda kullanıcıya tanıdık gelen ifadeler yansıtarak kolay kabullenilen mekan kimlikleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte doğal dokusal ifadeler taşıyan yüzeyler; tanıdık bir ortamın rahatlığının yanı sıra insanın gerçek güzelliğin ifadesi olarak doğal olana duyduğu inanç, tasarımcıya kabullenilmesinin olduğu kadar benimsenilmesinin de kısa sürede gerçekleştiği mekan kimlikleri yaratabilme kolaylığı sunmaktadır.

Doğduğu ilk andan itibaren insan kendini, kentsel ölçekten mekana gelişen uygarlığının yarattığı yapay bir çevre içinde bulmaktadır. Doğası gereği toplumsal yaşantının içinde varolma, birey olarak kendini ifade edebilme çabası günümüz insanın; doğal koşullar altında varlığını sürdürme çabasının çok ötesinde yaşam gayesini oluşturmaktadır. Bireysel kimliğini ifade etmek için sanatı kullanan insan; yarattığı yapay çevre içinde uyum sağlama endişesi taşımaktadır. Bu endişe içinde yaşamının her anında bireysel varlığını ispat etmek zorunda kalan insanın; kendini olduğu gibi kabullenen doğaya yakınlık duyması kaçınılmazdır. Böylelikle, sanatın kendine verdiği yaratma gücü ile doğayla yarışan insan, gerçek güzelliği de sonunda doğanın kendisinde bulmaktadır.

Şekil 3.10'da sanatçı doğanın biçimlendirdiği mükemmel organik yapıyı, ahşap malzemenin doğal dokusal ifadesini olduğu gibi koruduğu tasarımı ile yansıtmaktadır. Bir öğrenci çalışması olan bu tasarımda ahşap malzeme, doğal oluşum aşamalarını gösteren tüm dokusal özellikleri ile ifadelendirilerek kullanılmıştır. Tasarım başarısını da, ahşabın kaynağı olan ağaç ögesini tanımlayan en doğru dokusal ifade içinde biçimlendirilerek, etkili bir yüzeysel anlatım kazanması ile sağlamıştır.

Şekil 3.10: Ahşap heykel tasarımcısının ahşabın tüm doğal dokusal ifadesini koruyarak, ağaç kütüğünden biçimlendirdiği "salata kasesi"nde doğal olanın mükemmel olarak kabul edildiği güzellik anlayışı sunulmaktadır.³²

Kendi eli ile yarattığı tüm yapay çevreyi reddeden insan, doğada gerçek güzelliği bulmanın huzurunu duymaktadır. XIII. Yüzyıl ortaçağ felsefesinde U.Eco, kozmik uyumu, doğa ve sanatın organizasyonunda bulur ve insanın doğanın organik biçimlendirmesindeki mükemmelliğe duyduğu hayranlığın, gelişmiş uygar toplumlardaki bireylerin yalnızlığını giderdiğini belirtir. "*Dünyayı ayakta tutan sayı*

³² D. Orchard, *Techniques of Wood Sculpture*. Bt Batsford Ltd., London 1993, 74.

değil, Doğa'dır.”³³ Estetik uyumun düzenleyicisi “Doğa”, ortaçağ felsefesinde Alain de Lille'in dizelerinde de şu şekilde dille getirilir:

*“Ey dünyayı birleştirip dengede tutan
Tanrının kızı, şeylerin annesi,
insanların cevheri, ölümlülerin aynası, dünyanın ışığı.
Dünyanın huzuru, sevgisi, erdemi, yöntemi, erki,
düzeni, yasası, amacı, yolu, rehberi, kökeni, yaşamı, ışığı, görkemi,
biçimi, şekli. (De planctu nature, yay. Haz. Haring, s.831)”*³³

Şekil 3.10'da salata kasesini biçimlendiren ve yukarıdaki dizeleri ortaya koyan aynı felsefenin yansıması; pişmiş toprak malzemenin doğal özdeşi olan “toprak” ögesini çağrıştıran doğal dokusal ifadesi ile biçimlendirilmiş bir duvar mozağının görüldüğü şekil 3.11'de de açıkça kendini hissettirmektedir.

Şekil 3.11: Tasarımcısının Ruth Duckworth olduğu “Clouds Over Lake” Gölün Üstündeki Bulutlar adlı duvar mozağında; pişmiş toprak malzeme, doğal özdeşi olan “toprak” ögesni çağrıştıran, dokusal özellikleri ile ifadelendirilerek etkileyici bir anlatım yaratılmıştır.³⁴

³³ Umberto Eco, *Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik*, Çev. K. Atakay, Can Yayınları, İstanbul 1999, 58

³⁴ Elaine Levin, *The History of American Ceramics*, Harry N. Abrams Inc. Publishers, New York 1988, 279

Şekil 3.12’de F.L.Wright’ın Şelale Evi’nin yaşama mekanında; yukarıdaki sanatçıların tasarımlarında yansıttığı doğa düşünüşü, doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeylerle oluşturduğu mekan kimliği içinde büyük bir ustalıklarla kullanıcıya yaşatmaktadır. Doğal taş ve pişmiş toprak malzemelerin oluşturduğu yüzeyler ile; doğal ortam içinde yer alan mekanın da, yine doğa tarafından ifadelendirilmesine izin verilmiştir. Böylece mekanı çevreleyen doğal ortamın sahip olduğu kimlik özellikleri mekanın içinde de devam ettirilmiş olmaktadır.

Şekil 3.12: Tasarımcısının Frank Lloyd Wright Olduğu “Falling Water” Şelale Evi’nin yaşama mekanına ait bir görünüm.³⁵

Teknolojinin sunduğu sonsuz imkanlar içinde, malzemenin doğasındaki kusurlarından arındırılıp mükemmelleştirilmesi, mekanı oluşturan yüzeylerin tamamen işlevsel kaygılarla değerlendirilmesine sebep olabilmektedir. Oysa günümüz tasarım anlayışında sanatı vazgeçilmez kılan arayışlar, çalışmamızın başından beri savunduğumuz gibi mekan tasarımı da işlevin kanıksanmasını sağlamıştır. Böylece yarattığı uygarlığı çekirdeğini mekanı oluşturan yüzeylerde de

mükemmel işlevin ötesinde kullanıcı, insan olarak kendi doğasına yönelik algısal etkileşimlerin arayışını sürmeye başlamıştır. Bu anlayış içinde, teknolojinin yapay kusursuzluğuna karşı koyan tasarımcı, en rahat kaçış yolunu doğal olan olduğu gibi yansıtmakta bulmuştur. Şekil 3.13-3.14'de tasarımcının bir mağazanın iç mekanını oluşturduğu yüzeylerde, malzemenin doğal dokusal ifadesinin olduğu gibi yansıtıldığı görülmektedir. Şekillerde görülen mağazanın, cam teşhir elemanlarının arkasında yer alan duvar yüzeyini ve mekanın ortasında yer alan tekerlekli teşhir elemanını doğal oluşum süreci içinde kazandığı tüm dokusal izleri ile olduğu gibi korunmuş ahşap malzemeden oluşturan tasarımcı, yarattığı mekan kimliği ile bilinçli bir tavır ortaya koymaktadır.

Şekil 3.13:Tasarımcısı Joseba Berunoaguime olan bir spor mağazasının mekan tasarımını oluşturan anlatım değeri taşıyan yüzeylerde; ahşap malzemenin dokusal özelliklerine yansıyan zamanın tüm tahrip edici izlerinin ifadelendirilerek kullanıldığı görülmektedir.³⁶

³⁵ Anne Massey, *Interior Design of The 20th Century*, Thames & Hudson Ltd. London 1994, 58

³⁶ A.Francisco Cerver, *Shops Malls and Boutiques, Commercial Spaces*, Axis Book, Britain 1995, 102

Şekil 3.14: Tasarımcısı Joseba Berunoaguime olan bir spor mağazasının ortasında yer alan teşhir elemanını oluşturan yüzeylerde; ahşap malzemenin dokusal özelliklerine yansıyan zamanın tüm tahrip edici izlerinin ifadelendirilerek kullanıldığı görülmektedir.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi; yüzeylerde malzemeyi, teknolojik imkanları reddederek baş kaldıran bir tavır içinde, doğasında var olan tüm kusurları ile mümkün olduğunca yalın bir şekilde kullanan tasarımcı, yarattığı mekan kimliğinde doğanın erdemine ermiş olmanın seçkinliğini altını çizerek belirtmiş olmakta ve belki de daha önce doğa ile ilgili dizelerine yer verdiğimiz ortaçağ felsefecisi ile aynı duyguları paylaşmaktadır. Teknolojik gelişmelerin insanı, doğduğu andan itibaren yaşamak zorunda bıraktığı yapay çevre içinde, doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeylerin oluşturduğu sıra dışı mekan kimliği ile karşılaşan kullanıcı, doğal olanın katışıksız güzelliğine ermiş olmanın huzurunu, seçkinliğini bulmaktadır. Malzemede teknolojinin sunduğu gelişmişlik göstergelerini yok sayacak kadar aza indirgeyen tasarımcı, doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeylerin yansıttığı mekan kimliğinde; bireysel varlığını toplum yaşantısının her alanında sürekli ispat etmek zorunda kalan günümüz insanına, Gerhard Auer'in bir makalesinde dediği gibi

“doğada dokunulmamış bir yaşam düşünün resmini çizmiştir”³⁷. Böylece tasarımcı yarattığı mekan kimliği ile, gelişen teknolojinin sürekli değişen standartlarına yaşamı boyunca uyum sağlamak zorunda kalan kullanıcıya tüm teknolojik evrimi yok sayan bir mola anı sunmuştur.

Teknolojinin gelişimindeki muazzam hızla kusursuz uygarlığı yaratma çabaları içindeki insanoglu, uygarlığının her döneminde doğanın hayatındaki vazgeçilmezliğini de kabullenmek zorunda kalmıştır. Mekan tasarımında bir zamanların ütopyaları olarak geleceğin insanın yaşam çevresini, doğadan tamamen bağımsız, üstün teknoloji ürünleri olan uzay çağı malzemeleri ile kurma ideali, 2000’li yıllarda bile hala idealin ötesinde ütopya olma özelliğini korumaktadır. İnternet çağının bilişim teknolojilerinde yaratılan *sanal* alemler içinde “gerçek” kavramının boyutlarını değiştiren günümüz insanı, yaşamsal faaliyetleri ile ilgili her alanda doğanın *varolan* gerçekliğine inanmaktadır.

“Belki de uygarlığı takip eden binlerce yıllık evrim sırasında insan, bedeni eğilimleri ve tepkileri üstünde hakimiyetini sürdüren iklim, bitki ve hayvan dünyalarıyla gizli bir haberleşme geliştirdi. İnsanın neden hala beslenmesi, giyinmesi, ve barınması için doğal ürünleri ve doğal mekanları tercih etme eğiliminde olduğunu açıklayabilmek böylece mümkün olabilir.”³⁸ Bu satırların sahibi G.Auer’in doğayla olan gizli anlaşmalarla ilgili varsayımı, insanın da doğanın bir parçası olduğu gerçeğine dayanmaktadır. İnsanın; bilişim teknolojisinin yarattığı sanal alem içinde fiziksel olarak var olması nasıl mümkün değil ise, doğanın inkar edildiği bir çevrede varlığını sürdürmesi de mümkün değildir. Başka bir deyişle, doğayı inkar etmek, insanın kendi varlığını inkar etmesi ile aynı anlamı taşımaktadır.

Ünlü tasarımcı F.L. Wright’ın “Şelale Evi”ne ait yaşama mekanının Şekil 3.12’deki genel görünümü içinde yer alan duvar ve yer döşeme elemanlarının doğal taş malzemenin düzeltilerek kullanıldığı yüzey detayları Şekil 3.15–3.16’da görülmektedir. Bu detaylarda yer alan yüzeylerin, malzemenin doğal özdeşi olan “kaya” ögesi çağrıştıran dokusal özelliklerini yansıtırken bilhassa, yer döşeme

³⁷ Gerhard Auer, *İnşaat Malzemesi Doğası Gereği Yapaydır*, Domusm, Sayı 4 Nisan-Mayıs, 1 Numara Hearst Yayıncılık, İstanbul 2000, 68

elemanını oluşturan yüzeyde yürüme kolaylığının göz önünde tutularak, doğal taş malzemenin düzeltilip, parlatıldıktan sonra kullanıldığı görülmektedir. Aynı işlevsel kaygının, duvar yüzeyini oluşturan doğal taş malzemenin biçimlendirilmesinde çok daha az etkili olduğu ve bunun sonucunda da malzemenin kesme, yontma gibi daha küçük düzeltme işlemleri ile biçimlendirildiği görülmektedir.

Şekil 3. 15–3.16: Tasarımcısı Frank Lloyd Wright olan (Falling Water) “Şelale Evi”ne ait yaşama mekanında, doğal dokusunu düzeltilerek kullanıldığı yüzey öğelerinin oluşturduğu yer döşeme ve duvar elemanlarının detayları görülmektedir.³⁹

Ahşap, doğal taş ve pişmiş toprak malzemelerinin, doğanın görünen çevresini oluşturan “ağaç, taş, toprak” gibi öğeleri çağrıştıran dokusal özelliklerinin korunarak yansıtıldığı mekanlar, kullanıcının yadsıma ihtimalinin oldukça düşük olduğu mekan kimlikleri oluşturmaktadır. Doğal olanın kolay algılanması ve benimsenmesi, tasarımcıyı en kısa yoldan kullanıcıya ulaşan mekan kimlikleri yaratmada, güvenilir

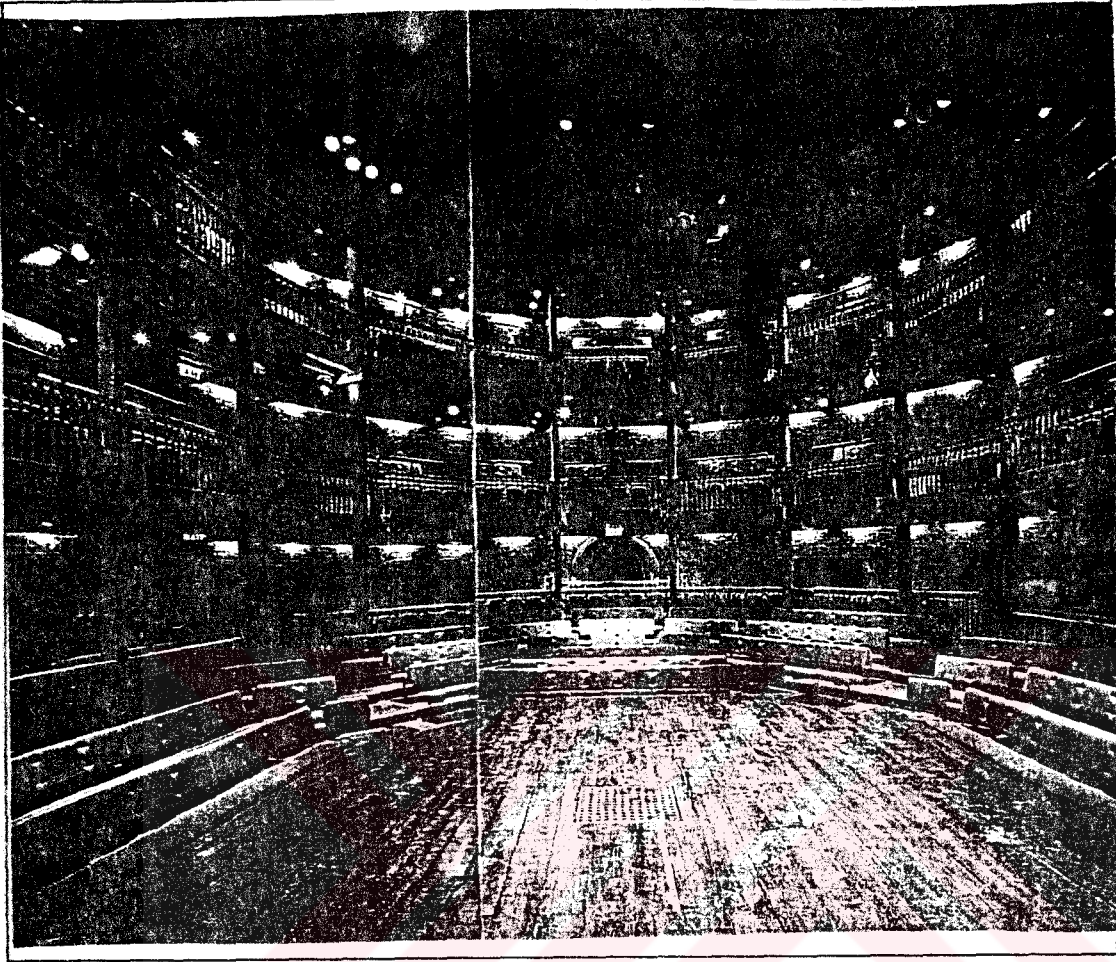
³⁸ Gerhard Auer, 71

³⁹ Thomas A. Heinz, *Frank Lloyd Wright Interiors & Furniture*, Academy Edition, London 1994, 189

mesajları veren doğal kaynaklı malzemelerin dokusal ifadelerini yansıtan yüzeyleri kullanmaya teşvik etmektedir.

Kendi uygarlığını kurarken doğayı tahrip eden insanın bir zamanlar yaşam çevresi içinde kolaylıkla ulaşabildiği doğal malzemelere; günümüzde çoğu zaman bulunması güç, pahalı malzemeler olarak bakılmakta ve bu malzemeler, gelişen malzeme teknolojisi ile yapı fiziği açısından kusursuz malzemelerinin yanında yetersiz olarak değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte, doğanın biçimlendirdiği şekline müdahale edilmeden dokusal görünümüne yapılan düzeltmeler ile doğal kaynaklı malzemelerin oluşturduğu yüzeyler mekan kimliğinde; insanın doğaya ait fiziksel varlığına yakın göndermeler yaparak *sıcaklık*, *safılık* gibi nitelendirilmelerle kullanıcının kabullenmesini ve benimsemesini kolaylaştıran güvenilirlik, rahatlık mesajları vermektedir.

Şekil 3.17’de görülen tiyatro mekanında, doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeylerin oluşturduğu mekan kimliğinde kullanıcı, doğal ortamda bulunmanın güven veren rahatlığını hissetmektedir. Görülen örnekte tasarımcı tarafından; ahşap ve doğal taş malzemelerin doğal ifadelerine müdahale edilmeden gerçekleştirilen düzeltmeler sonucunda biçimlendirilen yüzey elemanlarının çağrıştırdıkları “ağaç ve toprak” öğeleri ile mekansal bir anlatım oluşturulmuştur. Böylece tasarımcı, insanın bedeni, ne oldukça yakın bulduğu iki simgeyi, mekan kimliğinde kullanıcıya tanıdık bir ortamın sıcak yansımalarını vermek için kullanmıştır.

Şekil 3.17: Tasarımcısı Michael Reardon olan (Swantheatre) tiyatro yapısına ait, ahşap ve pişmiş toprak malzemelerin doğal dokusal ifadelerinin korunarak yansıtıldığı yüzey öğeleri ile oluşturulan sahne mekanı görülmektedir.

Dokusal özellikleri ile birlikte doğal sürecin kazandırdığı izleri malzemenin dokusal ifadesinin bir parçası olarak görmeyen eğilim mekanda , zamanla doğal etkenlerin sebep olduğu kusurların düzeltilerek kullanıma uygun hale getirilmiş malzemeler ile oluşturulan yüzey öğelerinin kullanımını teşvik etmektedir. Böylece yüzeylerde, doğal sürece değil, insanın kendi yaşam çevresine uyarladığı dokusal özelliklere sahip malzemeler kullanılabilir. Bununla birlikte, malzemeye getirilen işlevsel kaygılara yönelik uyarlamalar rağmen, oluşturulan yüzeylerde mekana yansıtılan, malzemede doğanın biçimlendirdiği dokusal yapının ifadesidir. Böylece doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeyler ile oluşturulan mekan kimliğinde, insanın doğal olanı kabullenme eğilimini kullanan tasarımcı, bir anlamda da kendi yaratıcılık yetisinin yerini doğanın tescilli yetkinliğine bırakmış olmaktadır. Doğal

olanı kabullenmek gayesi içinde, tasarımda üretkenliğin göz ardı edildiği kimi mekanlarda, kullanıcının yadırganmadığı ancak tek düze ve yavan görerek yeterli bulmadığı mekan kimliklerinin ortaya çıkması mümkün olabilmektedir. Bu gibi durumlara düşmemek için tasarımcı, öncelikle yarattığı mekan kimliği içinde kullanıcının doğal ifadeler taşıyan yüzeylerdeki hangi dokusal yansımaları görmesi gerektiğine karar vermelidir. Böylece *“bugün homojen doğal malzemeleri yalnızca bazı istisnaları daha ucuz ama genelde daha az esnek ve heterojen karışıklarına göre daha pahalı oluyorlar. Hala kullanılıyor olmaları ise saflık, içtenlik ve doğallık vb. çağrışımları ile açıklanıyor. Burada “doğal saflık”, uygarlığın bolluk dönemlerinde moda haline gelen bir dil kullanımındaki istem dışı bir çelişkidir”*⁴⁰ şeklindeki benzeri yorumlara sebep olan doğal malzemelerin kullanıldığı kimi mekan tasarımlarının dışında tasarımcı, doğal olanda kendi tasarımcı yönü ile sezdiği anlamları yansıttığı kimlikli mekanlar yaratabilecektir.

---

⁴⁰ Gerhard Auer, *“İnşaat Malzemesi Değisi Gereği Yapaydır”*, *Domus*, (Sayı 4 Nisan-Mayıs), 1 Numara Hearst Yayıncılık, İstanbul 2000, 68

3.2. BELİRLİ DÜZENLEMELER SONUCUNDA OLUŞTURULAN DOKUSAL İFADELER İLE TANIMLANAN YÜZEYLER

Mekan kimliğinin oluşturulmasında yapısal çözümlmeye dayanan yöntem önerisi içinde; gelişen malzeme teknolojisi ve insanların farklı sanatsal, otantik ifade arayışları sonucunda malzemenin yeniden organizasyonu ile oluşturulan yüzeyler, doğanın dışında yaratılan bir uygarlığın izlerini taşıyan dokusal ifadeleri ile “belirli düzenlemeler sonucunda oluşturulan dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeyler” olarak belirlenmektedir.

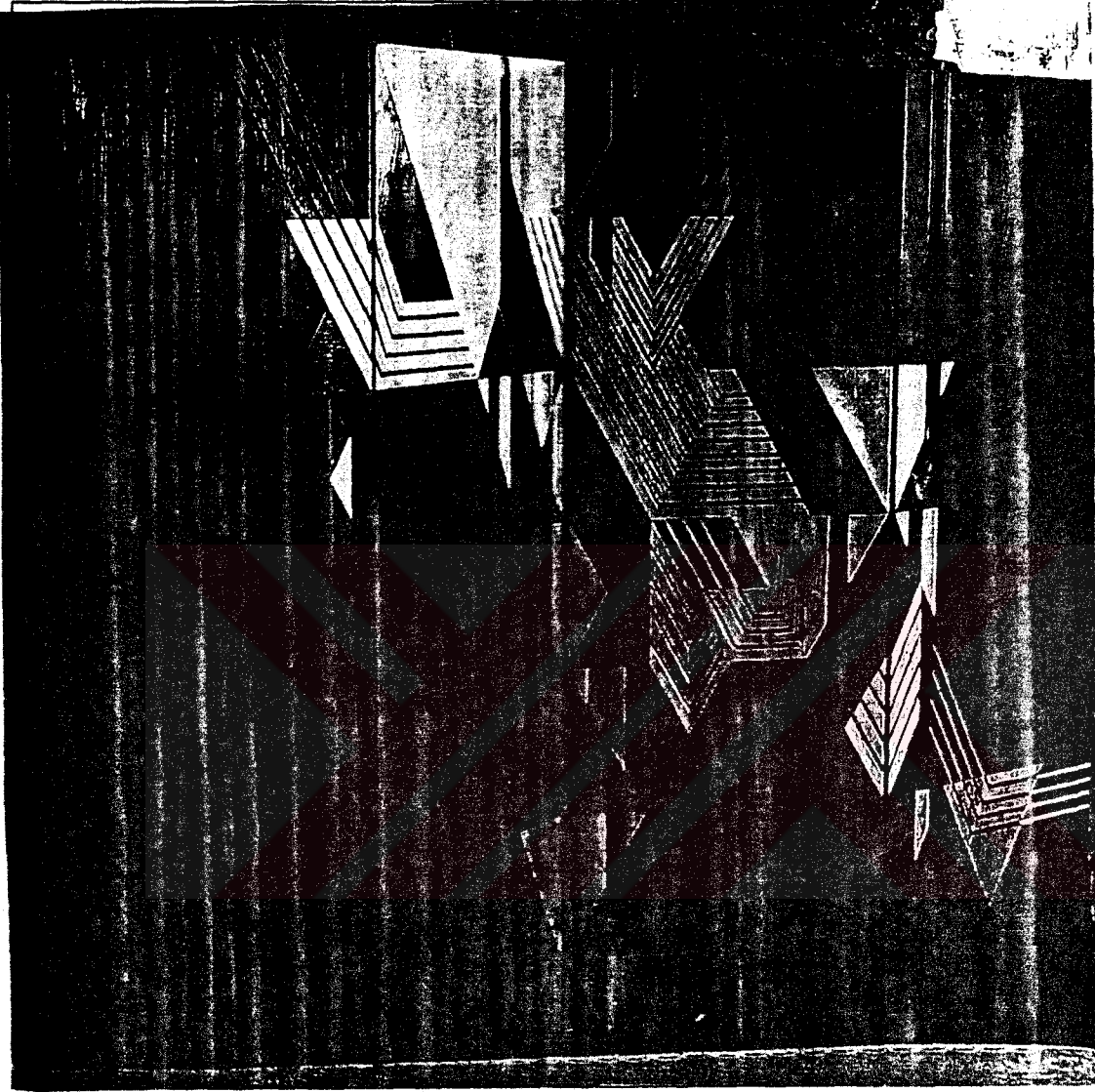
Tasarım etkinliği içinde insan kendi doğasının izlerini; malzemeye farklı dokusal özellikler kazandıran düzenlemeler sonucunda biçimlendirdiği yüzeylerin dokusal ifadelerinde yansıtmaktadır. Böylece malzemenin hammaddesi doğadan gelse bile, gerçekleştirilen organizasyonlar sonucunda oluşturulan yüzeyler son derece farklı bir doğaya; insan doğasına ait dokusal ifadeler taşımaktadır.

3.2.1. YÜZEYLERDE MALZEMEYE BAĞLI DOKUSAL İFADELERİN DÜZENLENMESİNİ SAĞLAYAN YÖNTEMLER

Bu yöntemler yüzeylerde; malzemenin düzenlenmesine dayanan bir anlatım şekli içinde, insan doğasının çeşitli yansımalarını veren dokusal ifadelerin oluşturulmasını sağlayan işlemleri kapsamaktadır. İnsanın kendini ifade etme ihtiyacı ile gerçekleştirdiği malzemenin biçimlendirilme işlemleri; zamanla yapısal müdahale anlamına gelen, malzemenin yeniden organizasyonunu da kapsayan oldukça geniş düzenleme yöntemlerinden oluşmaktadır.

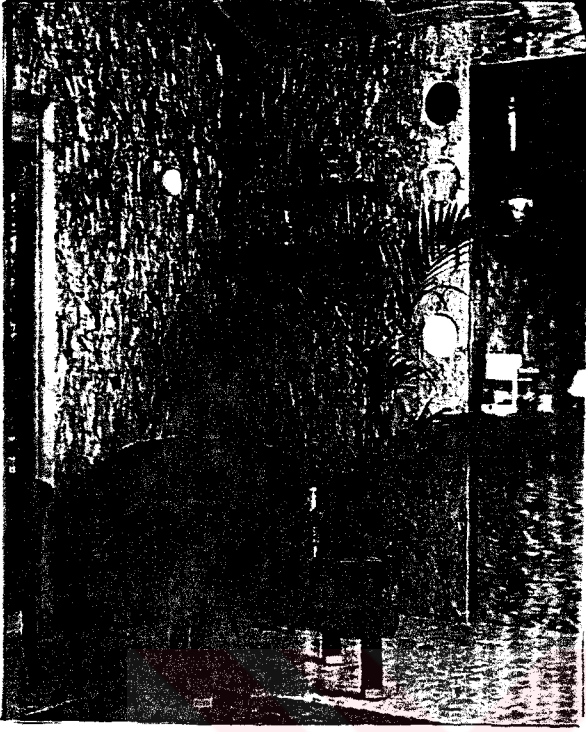
Yontma, oyma, kesme, aşındırma gibi çeşitli düzeltme işlemlerinin kullanılması ile insanın; biçimlendirdiği yüzeylerde, malzemelerin doğal dokusal özelliklerinin ötesinde, kendi anlatımı ile yarattığı dokusal ifadeler kullanması mümkün olmuştur. Malzemenin doğadan alınarak düzeltilmesi ile başlayan süreç, zamanla gerçekleştirilen teknolojik gelişmeler sonucunda malzemenin yeniden organizasyonunu da kaçınılmaz kılmıştır. Şekil 3.18’de görülen ahşap malzemelerin oluşturduğu yüzey örneğinde; doğanın malzemeye verdiği dokusal ifadenin ötesinde

tasarımcının, farklı dokusal özellikler taşıyan ahşap malzemeleri kullanarak, yarattığı dokusal anlatımın ifadeleri izlenmektedir.

Şekil 3.18: Tasarımcısı Frank Lloyd Wright olan “Chalkhill Evi”ne ait, sedir ağacından yapılmış ahşap mozaik pano çalışmasının oluşturduğu yüzey örneği görülmektedir.⁴¹

Tasarımcının, aynı malzemenin farklı dokusal özellikler taşıyan çeşitli türlerini kullanarak gerçekleştirdiği ahşap mozaik tekniği (marküteri) ile, oluşturduğu anlatımın benzer yansımalarını; şekil 3.19’da ahşap malzemeye yeni bir organizasyon getiren, sıkıştırılmış yonga levhalardan oluşan mekan yüzeylerinde de görmek mümkündür.

Şekil 3.19: Bir firma katalogunda yer alan, sıkıştırılmış yonga levhalardan oluşturulmuş yüzey örnekleri görülmektedir.⁴²

Alçı, çimento, reçine ve plastik esaslı bağlayıcılar gibi malzemeler ile doğal taş, ahşap gibi pek çok malzemelerin küçük boyutlardaki parçalarının bir arada kullanılması sonucunda gerçekleştirilen organizasyonlar; mekan yüzeylerinin oluşturuldukları malzemelerin dokusal ifadelerinin çok ötesinde farklı anlatımları yansıtan dokusal ifadeler kazanmalarını sağlayan ile düzenlenmeler getirmektedir.

Yapıları gereği yontma, oyma gibi işlemler ile belirli anlatımları yansıtacak şekilde dokusal ifadeleri düzenlenebilen **ahşap, doğal taş** gibi malzemelerin yanı sıra; **pişmiş toprak malzemeler, alçı, çimento, plastikler** gibi yumuşak, hamursu bir kıvamda iken biçimlendirilen malzemeler de; insanın kendi doğasının anlatımlarını dokusal olarak ifade eden yüzeylerin oluşturulmasında kullanılmaktadır. Kalıplama teknikleri veya elle kolaylıkla biçimlendirmeye uygun **pişmiş toprak malzemeler, alçı, beton** gibi malzemeler bu özellikleri ile; oluşturdukları yüzeylerin dokusal ifadelerinde farklı dönemlerin anlatımlarını yansıtan malzemeler olmuşlardır. **Şekil 3.20'**de alçı malzemenin kalıp ve elle biçimlendirme yöntemleri ile oluşturduğu yüzeyel bir anlatıma ait kısmı detay örneği görülmektedir.

⁴¹Thomas A. Heinz, **Frank Lloyd Wright Interiors & Furniture**, Academy Edition, London 1994, 217

⁴² Net Yapı Ltd. Şti., **Sıkıştırılmış Yonga Levhalar, OSB (Oriented Strand Board)**

Şekil 3.20: Çengelköy'deki Uğur Reyhan Köşkünde bulunan alçı ve altın varak kalem işlemlerine ait kısmı detay görünümü.⁴³

Malzemenin biçimlendirmeye elverişli olması, her biçimlendirmede malzemenin dokusal ifadesinde farklı düzenlemelere gidilmesine sebep olmaktadır. Bu durum, ifadesizlikten anlam saptmalarına kadar her türlü anlatımın yaratılmasında bu malzemelerin daha çok kullanılmasını sağlamaktadır.

Gelişen teknolojik imkanların bir sonucu olarak malzemeye getirilen organizasyonlar, malzemenin yapısal özelliklerini geliştirmekle birlikte malzemenin dokusal özelliklerinin değişmesine de sebep olmaktadır. Böylece bir malzeme, insan eli ile getirilen düzenlemeler sonucunda doğal olmayan anlatımları yansıtabildiği gibi teknolojik gelişmelerin getirdiği yapısal organizasyonlar ile doğanın biçimlendirdiğinden farklı dokusal ifadeler kazanarak bambaşka bir alemin (uygarlığın) yansımalarını da taşıyabilmektedir. Zamanla mekan yüzeylerini oluşturan pek çok malzeme, teknolojik imkanların zorlaması ile malzemede kusursuzluk yarışının yarattığı evrim içinde, benzer yapısal özelliklerin biçimlendirdiği standart görünümlere sahip olmaya başlamıştır. Malzemelere kusursuzluk yarışı içinde kazandırılan benzer yapısal özellikler, malzemelerin

tanımlanmasında temel karakteristik ayıraç özelliği taşıyan dokusal ifadelerinin de benzeşmesine sebep olmaktadır. Böylece malzemedeki işlevsel kaygıların ön plana çıktığı mükemmellik arzusu; ışıl ışıl parlayan, pürüzsüz yüzeylerin birbirine benzeyen dokusal ifadeleri ile mekanlara yansımaktadır.

Malzeme teknolojisinde mükemmelle ulaşma arzusu, doğada var olanın belirli bir düzeye getirilmek üzere yeniden organizasyonu yerine yepyeni malzemelerin yaratılmasını da beraberinde getirmektedir. Mekan yüzeylerini oluşturan tüm kimyasal içerikli malzemelerle birlikte **plastiklerin** gelişimi de bu sonuca bağlanmaktadır.

İnsanın malzemeyi biçimlendirmesine dayanan ve tasarım etkinlikleri içinde kendini ifade etme şekli olarak belirli anlatımlar oluşturan bu yöntemler; yüzeylerin dokusal ifadelerinin düzenlenmesinde malzemenin **yüzeysel** ve **yapısal** olarak biçimlendirilmesine göre iki farklı şekilde uygulanmaktadır.

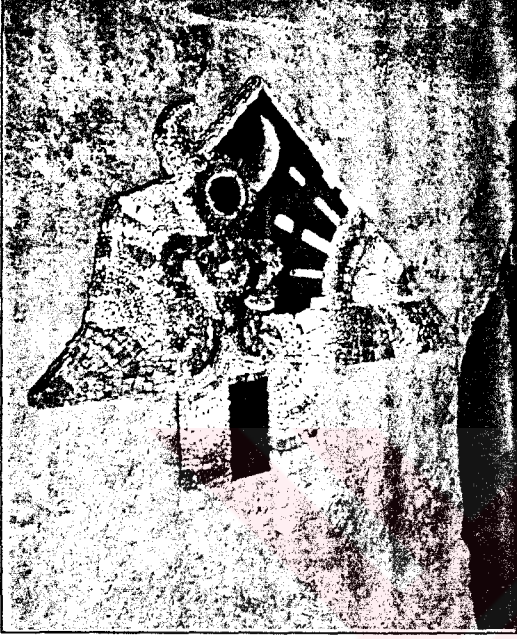
3.2.1.1. MALZEMELERİN YÜZEYSEL ŞEKİLLENDİRİLMESİ

Malzemenin yüzeysel olarak biçimlendirilmesine dayanan bu işlemler; malzemedeki yapısal değişikliklere yol açmadan oluşturulan yüzeylerin dokusal ifadelerinin belirli bir anlatım içinde düzenlenmesini sağlamaktadır.

Malzemenin *yontulması, oyulması, aşındırılması* gibi işlemlerin yanı sıra, *aynı malzemenin farklı dokusal özellikler taşıyan türlerinin belirli bir kompozisyon oluşturmak üzere uygun biçim ve boyularda parçalara ayrılarak bir araya getirilmesine dayanan yüzeysel işlemler* de yüzeylerde malzemeye bağlı dokusal ifadenin düzenlenmesini sağlayan yöntemler kapsamına girmektedir. Tasarımcının malzemenin biçimlendirilmesinde doğrudan etkili olduğu *oyma, yontma, kesme* gibi el becerisine dayanan işlemlerle yapılan düzenlemeler sonucunda yüzeyler, oluşturdukları malzemenin doğal dokusal ifadelerden farklı anlatım özelliği olan dokusal ifadeler (sanatsal ifadeler) kazanmaktadır.

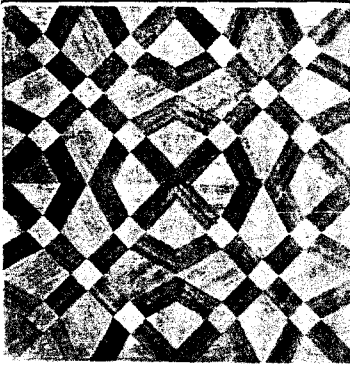
⁴³ Aynur Gürsoy, "Bir İstanbul Klasikliği, Yaşayan Hazine", *Country Homes*, (Sayı: 2000/9 Eylül) İstanbul 2000,42

Doğal taş ve pişmiş toprak malzemelerin farklı dokusal özellikler taşıyan, belirli boyutlarda hazırlanmış parçalarının yüzeysel bir anlatım oluşturmak üzere bir araya getirilmesi esasına dayanan mozaikler, yukarıda bahsedilen yüzeysel işlemlerle üretilen en eski örnekleri oluşturmaktadır (şekil 3.21).

Şekil 3.21: Tasarımcısı Hülya Vurnal İkizgül olan, doğal taş parçalarında oluşturulmuş bir duvar mozaïği görülmektedir.⁴⁴

Benzer şekilde aynı grup içinde, düz bir plakanın üzerinde uygun boyutlara getirilmiş **ahşap parçalarının** düzenlenmesi sonucunda belirli bir anlatımı dokusal olarak ifade eden yüzeyler oluşturan *ahşap mozaikler* temeli oldukça eskiye dayanan, marküteri olarak tanınan örnekler oluşturmaktadır (şekil 3.22). Meşe, gürgen, kayın gibi ahşap malzemelerin belirli boyutlarda parçalar halinde düzenlenerek (balıksırtı, zikzaklı gibi) sürekli geometrik şekiller oluşturmak bir araya getirilmeleri ile oluşan *parke döşemeler* günümüzde de yaygın uygulanan örneklerdendir.

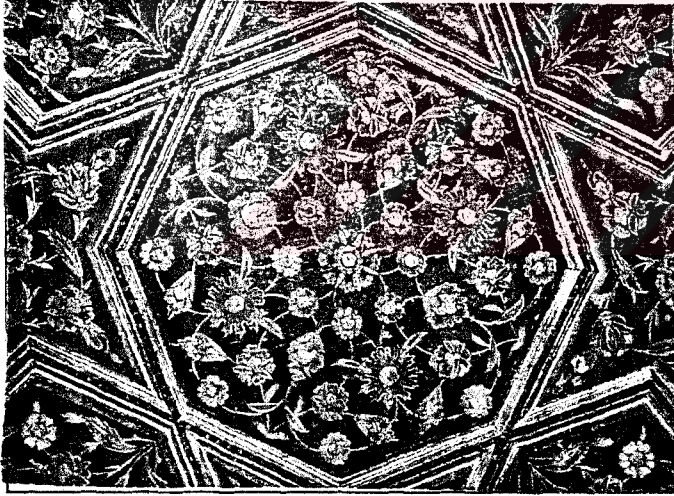

Şekil 3.22: Meşe, kayın, çam, köknar gibi ahşap malzemelerden oluşan bir marküteri örneği görülmektedir.

⁴⁴ Hülya Vurnal İkizgül, "Zevkli Bir Uğraşın Anlatım Gücü", *Yapı* (Sayı:158 Ocak/1995), YEM Yayınları, İstanbul 1995, 82

Ahşap ve doğal taş malzemelerin kabartma veya alçak rölyefler oluşturacak şekilde yontulması, oyulması, kazınması gibi biçimlendirici işlemler malzemelerin dokusal özelliklerinin yüzeysel olarak düzenlenerek yeniden ifadelendirilmesini sağlayan yöntemlerin başında gelmektedir. Aynı yaklaşımla belirli boyutlarda alçı, beton veya yapay taş bloklarının kazınması, tıraşlanması gibi biçimlendirme işlemlerinin de bu yöntemler içinde sayılması gerekir.

Malzemenin biçimlendirilmesine yönelik mekanik işlemlerin yanı sıra, belirli anlatımların yüzeye kazandırılması amacı ile *malzemenin yakılması, asitle dokusal farklılık yaratılması, farklı doku renkleri kazandırılması* gibi işlemler de malzemelerin dokusal ifadelerinin yüzeysel olarak düzenlenmelerini sağlamaktadır. Benzer şekilde, *yüzeyle uygulanan boya gibi kimyasallarla* da malzeme yüzeyi; yapısal olarak etkilenmeden dokusal görünümünden farklı ifadeler yansıtmak üzere düzenlenebilmektedir (şekil 3.23).

Şekil 3.23: Atik Valide Camii'ne ait ahşap zemin üzerine uygulanmış kalem işi bir yüzey süslemesi görülmektedir.⁴⁵

Pişmiş toprak malzemeler hamur kıvamında şekillendirilip ısı etkisi ile dokusal özelliklerini kazanan malzemeler olduğundan; bu malzemelerin üretimi sırasında uygulanan tüm işlemler, yüzeylerde malzemeye bağlı dokusal ifadelerin düzenlenmesini sağlayan yöntemler kapsamında yapısal işlemler olarak değerlendirilebilmektedir. Ancak; malzemenin doğal özdeşi olan “**toprak**” ögesini çağrıştıran dokusal ifadesi esas alındığında, *üretim aşamasında ısısal işlemler öncesinde uygulanan her türlü biçimlendirme işlemleri*; malzemenin yüzeysel

şekillendirilmesi kapsamında değerlendirilebilmektedir. Böylece **pişmiş toprak malzemelere** uygulanan *baskı, kalıplama gibi pişirme öncesi işlemleri*, yüzeysel şekillendirme işlemleri olarak tanımlanabilmektedir.

Şekil 3.24: Baskı uygulama ve çekiçle dövme gibi yöntemlerle biçimlendirilmiş bakır yüzey elemanına ait kısmı bir detay görünümüdür.

Metal ve metal alaşımlarından oluşan dövülebilir nitelikteki levha şeklindeki yüzeylerin dokusal ifadelerinin *çekiçle vurularak veya baskı uygulanarak* belirli anlatımlar oluşturacak şekilde düzenlenmeleri de malzemenin yüzeysel şekillendirilmesi olarak nitelendirilmektedir (şekil 3.24). Bu malzemelerin ayrıca, *taşlama* gibi aşındırıcı mekanik işlemlerle ve *asitle yakma* gibi kimyasal işlemlerle de yüzeysel olarak şekillendirilmesi mümkündür.

3.2.1.1. MALZEMELERİN YAPISAL ŞEKİLLENDİRİLMESİ:

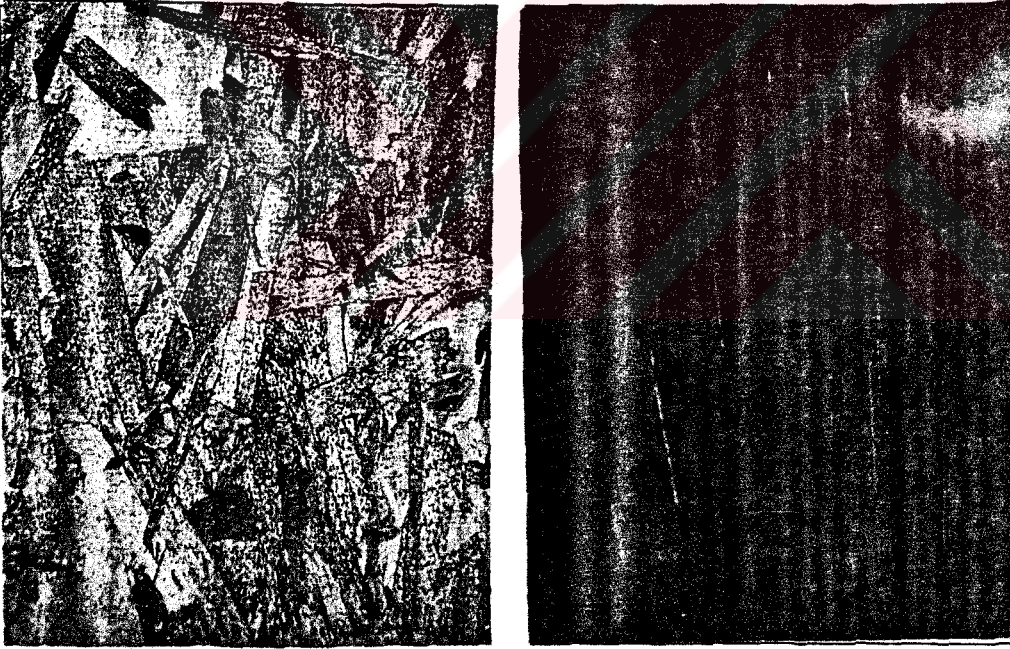
Malzemenin yapısal özelliklerinin etkilenmesi sonucunda uygulanan yapısal biçimlendirme işlemleri, oluşturulan yüzeylerin malzemeye bağlı dokusal ifadelerinin düzenlenmelerini sağlamaktadır.

Pişmiş toprak malzemelerin ham maddelerini oluşturan karışımlardaki ayarlamalar, farklılıklar veya pişirme işlemleri ile fiziksel niteliklere bağlı değişiklikler malzemenin yapısal biçimlendirme yöntemlerine örnek oluşturmaktadır. Malzemeler üzerinde *ısısal etkilerin* yarattığı yapısal değişimlerin yanı sıra *çeşitli plastik esaslı kimyasalların ısı ile uygulanmaları sonucunda malzemelerin belirli kalınlıklarda tabakalar oluşturacak şekilde bir araya getirilmesi* gibi işlemler de yapısal nitelikleri etkilemektedir. Bu işlemlerle, *lamine ahşap malzeme* örneğinde olduğu gibi, farklı yapısal nitelikler kazanan malzemenin oluşturduğu yüzeyin de farklı dokusal ifadeler taşıması sağlanmaktadır. Ayrıca **ahşap, doğal taş veya pişmiş toprak malzemelerin** farklı boyutlardaki parçacıklarının **reçine, alçı, çimento veya plastik esaslı bağlayıcılar** ile bir araya getirilmesi sonucunda oluşturulan yapısal organizasyonlar, yüzeylerin de farklı dokusal ifadeler yansıtacak

⁴⁵ Müzehhibe Eczacı, Atik Valide Camii, Art Dekor, Sayı:49 Nisan 1997, 133

şekilde düzenlenmesini sağlamaktadır. Böylece sıkıştırılmış ahşap talaşlarının, yongalarının oluşturduğu levhaların veya doğal taş, kum, çakıl, pişmiş toprak malzeme parçalarının oluşturduğu mozaik kaplamaların dokusal görünümlerinden oluşturuldukları malzemeler tek tek ayırt edilerek tanımlanabilmesine rağmen yüzeylerde son derece farklı dokusal ifadelerin düzenlenmeleri görülmektedir. Şekil 3.25'de sıkıştırılmış yonga levhaya ait yüzey görünümü yer alırken hemen yanında şekil 3.26'da ise ahşap parke yüzeylerin dokusal ifadeleri görülmektedir.

Ahşap malzemeden oluşan sıkıştırılmış yonga levhaların PVC tabakaları ile kaplandığı laminant malzeme uygulamaları ile yüzeylerin dokusal ifadelerine belirli düzenlemeler getirilebilmektedir. Şekil 3.27'de görülen örnekte ahşap laminant yüzeyler, belirli anlatımları oluşturmak üzere farklı renk ve doku özellikleri ile düzenlenebilmektedir.

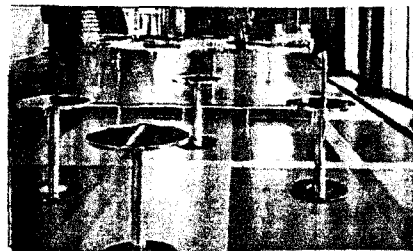
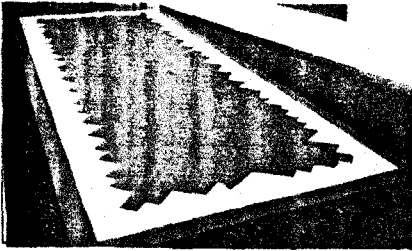

Şekil 3.25 – 3.26: Sıkıştırılmış yonga levha ve laminant parke uygulamaları ile farklı dokusal ifadeler yansıtan ahşap yüzey elemanları görülmektedir.

Şekil 3.27: Tasarımcısı Holly Hulburd olan bir konut mekanına ait laminant ahşap malzemeden oluşan yüzey elemanları görülmektedir.⁴⁶

Malzemede yapısal organizasyonlara gidilmesi sonucunda *malzeme kimyasında* görülen gelişmeler *yepyeni malzeme bileşenlerinin bulunmasına* da yol açmaktadır. **Metallerin** yapısal organizasyonu sonucunda *metal bileşenlerinin oluşturduğu alaşımların* ortaya çıkışı ve böylece bileşenlerinde farklı özelliklere sahip metal alaşımlı yüzeylerin kullanılabilmesi malzeme kimyasındaki gelişmelerle mümkün olmaktadır.

Şekil 3.28-3.29: Farklı anlatımları dokusal olarak yansıtabilen plastik esaslı malzemelerin oluşturduğu yüzey elemanları görülmektedir.⁴⁷

Plastiklerin *mekanda yüzey elemanları olarak ortaya çıkışları* da insanın uygarlığını yaratma arayışları sonucunda malzemelerin dokusal ifadelerini

⁴⁶ Aslıhan Sarp İşman, "Mimar Mark Mack", *Home Art*, (Sayı:19 Mart), 1 Numara Hearst Yayıncılık, İstanbul 1997, 113

düzenlemesi ile kendi gösteren gelişmelere bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşım *plastiklerin öncelikle, belirli düzenlemeler sonucunda oluşturulan dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzey öğeleri içinde değerlendirilmesini* gerekli kılmaktadır. Böylece doğanın görünen çevresini oluşturan hiçbir doğal öge ile özdeşleşmeyen dokusal özellikleri ile plastiklerin, doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzey öğeleri içinde değerlendirilmeleri de mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte; gelişen uygarlık düzeyi ve toplumsal değişimlerinin sonucunda malzemede yönelinen farklı arayışlar karşısında her türlü dokusal anlatımı biçimsel olarak ifade edebilen plastikler, bu özellikleri ile “*bukalemun malzeme*” olarak nitelendirilebilen özel bir konuma da sahip olmaktadır (şekil 3.28-3.29).

3.2.2. BELİRLİ DÜZENLEMELER SONUCUNDA OLUŞTURULAN DOKUSAL İFADELER İLE TANIMLANAN YÜZEYLERİN MEKAN KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN ANLAM KARŞILIKLARININ YORUMLANMASI

İnsanın sosyal bir varlık olması, tasarım etkinliği içinde yarattığı her ürünü, kendini ifade etme ihtiyacı içinde biçimlendirmesine sebep olmaktadır. Doğanın düzenlerini öğrenerek bilimsel yargılara varan insan, tasarım mekanizmasını kendi uygarlığını kurmak için kullanmaktadır. Böylece doğanın ürettikleri, tasarım mekanizması içinde biçimlendirilerek insan uygarlığına ait ürünler haline getirilmektedir. Böylece insanın kendini ifade etme ihtiyacı ile ortaya koyduğu eserlerinde, maddesel anlamda değil ancak tasarım olarak yapısal anlamda bir yaratmadan söz edilebilmektir. Ortaçağ düşünürlerinden Theopphilus’a göre “*Tanrının suretinde yaratılmış olan insanın biçimlere can verme yetisi vardır; insan rastlantısal olarak ve düşünme yoluyla ruhunda güzellik gereklerini keşfeder ve çalışıp çaba göstererek sanatsal yetisini geliştirir.*”⁴⁸ Theopphilus’un tanrısal bir güç olarak gördüğü “*biçimlere can verme yetisi*” insanın doğasına ait olanları, zihninde tasarım olarak kurduğu biçimlerle yansıttığı ve giderek kendini çok daha iyi ifade edebildiği sanatsal güçtür.

⁴⁷ Forbo-Forshaga AB PVC Yer Döşeme Malzemeleri Firma Kataloğu

⁴⁸ Umberto Eco, *Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik*, Çev. K. Atakay, Can Yayınları, İstanbul 1999, 158

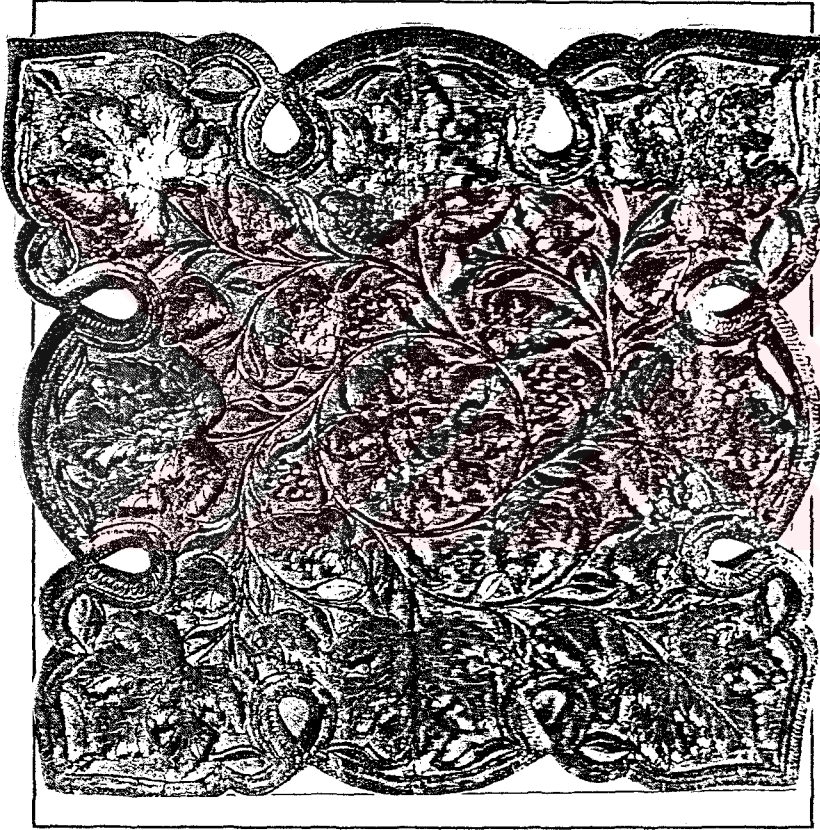
Ayrıca evrenin işleyişinde ve doğadaki düzenlerin ardında görünmez ve bilinmezken tanrının varlığını hissedilen insan, *tanrının suretinde yaratıcılık payesini* doğadan aldıklarını, kendi varlığını gösteren tasarımlar olarak, yeniden biçimlendirmesi sonucunda kazanmaktadır. Böylece tasarım mekanizması aracılığı ile doğayla insan, insanla insan arasında **sanat** olarak nitelendirebileceğimiz bir **etkileşim ağı** kurulmaktadır. **Toplum yaşayışı içinde her birey, kendi doğasında gördüğü değerler, zaafı gibi tüm insanı duyguları hissetmek ve paylaşmak ihtiyacındadır.** Bu etkileşim arayışı sonucunda tasarımcının olduğu kadar kullanıcının da doğrudan katıldığı evrensel bir anlatım – iletim işlevi gerçekleştirilmektedir. Sanat sahip olduğu büyüsel gücü de, bu evrensel dil olma işlevini karşılamasından dolayı kazanmaktadır.

Her tasarımda olduğu gibi mekan sanatında da insanın kendi doğasını yansıtmak amacı ile, doğadan alınan malzemelerin sürekli bir değişim içinde biçimlendirilmesi uygarlığın gelişiminde bağlı olarak devam eden kaçınılmaz bir sonuçtur. Malzemelerin dokusal özelliklerinin insan eli ile değişimi, toplumsal değişimlerin paralelinde ortaya çıkan arayışların tasarım etkinliğine yansımalarıdır. Malzemelerin dokusal ifadeleri ne olursa olsun, tasarım adına gerçekleştirilen her düzenleme, insan uygarlığının çeşitli dönemlerinde toplum içindeki **etkileşim arayışlarına** cevap veren tasarımcının yansıttığı insan doğasının izlerini taşımaktadır. Mekan tasarımında da, belirli düzenlemeler sonucunda oluşturulan dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeyler, mekan kimliğinde kullanıcıya **insan doğasının güçlü yansımalarını** taşımaktadır.

Uygarlığın gelişimi ile artan teknolojik imkanların yaşama yansımaları, tasarım etkinliği içinde ortaya konulan her üründe kendini göstermektedir. Sürekli gelişen teknolojinin değiştirdiği yaşam çevresine uyum sağlama cabası içindeki kullanıcı, mekan kimliklerinde de farklı etkileşim arayışlarına yönelmektedir. **Böylece mekan kimliğinde belirli düzenlemeler sonucunda oluşturulan dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeyler; tasarımcının insan doğasını daha güçlü verilerle hissettirme ihtiyacının ve teknolojinin sınırsız imkanları içinde insanın doğanın üstünde kendi uygarlığını yaratma hırsının güç gösterileri sayılmalıdır.**

Teknolojinin sınırsız imkanları ile daha kusursuz olanı yaratma pahasına malzemenin evrimine kazandırılan hız; sonunda insanın kendini sürekli değişen bir yaşam çevresi içinde bulmasına yol açmıştır. Ancak tamamen teknolojik gelişimlere ayak uydurmak kaygısı ile biçimlendirilen mekanlar kullanıcıyı, doyumsuz kılmakta ve farklı arayışlara yöneltmektedir. Böylece mekan tasarımcısını yönlendiren teknolojik gelişmeler, sanatsal ifadeler yaratmanın üstünde, asıl amaç niteliği taşıdığı; mekan kimliğinde kullanıcıya yansıyan en güçlü algı kendi varlığının dışlanması olmaktadır.

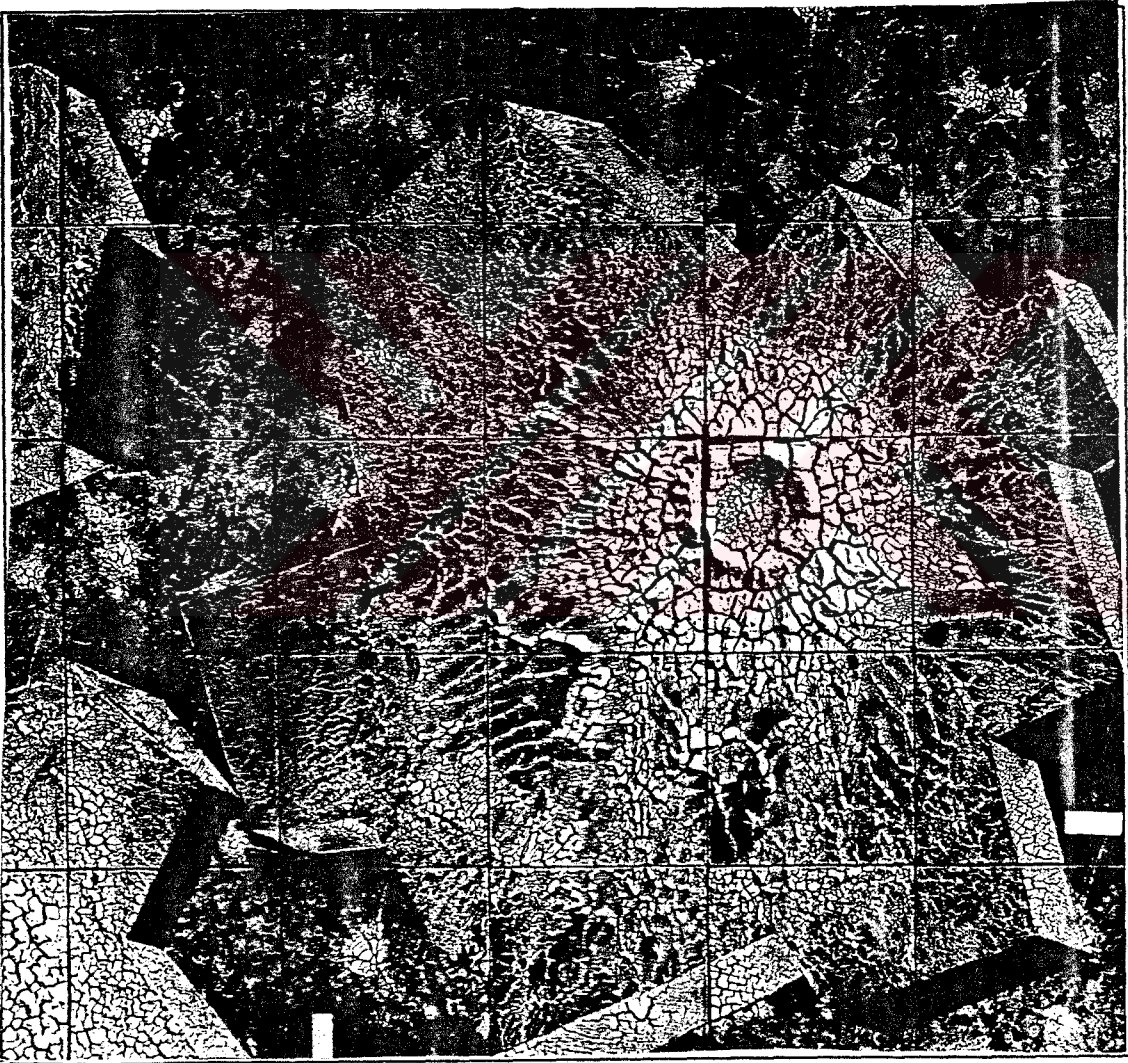

Şekil 3.30:Uygulamalı güzel sanatların heykel bölümünde gerçekleştirilen bir öğrenci çalışmasına ait ahşap oyma alçak rölyefin oluşturduğu yüzey elemanı görülmektedir.⁴⁹

Şekil 3.30'daki ahşap alçak rölyefte betimlenen doğa figürleri; yüzeyi oluşturan ahşap malzemenin doğal özdesi olan ağaç ögesini çağrıştırmının çok ötesinde, sanatçının doğada görerek kendi zihninde canlandığı belirli anlatımları yansıtmaktadır. Böylece malzemenin oyulması ile gerçekleştirilen düzenlemeler

⁴⁹ D.Orchard, *Techniques of Wood Sculpture*, BT Batsford Ltd. London 1993, 119

sonucunda ahşap yüzey elemanı; yaprak, çiçek gibi doğal öğelerin tasvirlerini doğal ortam içinde hiçbir zaman oluşması mümkün olmayan bir anlatım içinde dokusal olarak ifade etmektedir. Sanatçının doğadan esinlendiği figürler ile kendi zihninde canlandırdığı anlatımları gerçekleştirdiği ahşap rölfey yüzey elemanına benzer bir örnek olarak şekil 3.31’de görülen seramik malzemedен oluşturulmuş duvar panosunda da sanatçının kendi iç dünyasına ait yansımalar dokusal olarak ifade edilmektedir.

Şekil 3.31: Tasarımcısının Paula Winokur olduğu (Aerial View, Winter Plowing) “Kuş Bakışı, Kış Süpürmesi” adlı özel koleksiyonuna ait seramik duvar panosu görülmektedir.⁵⁰

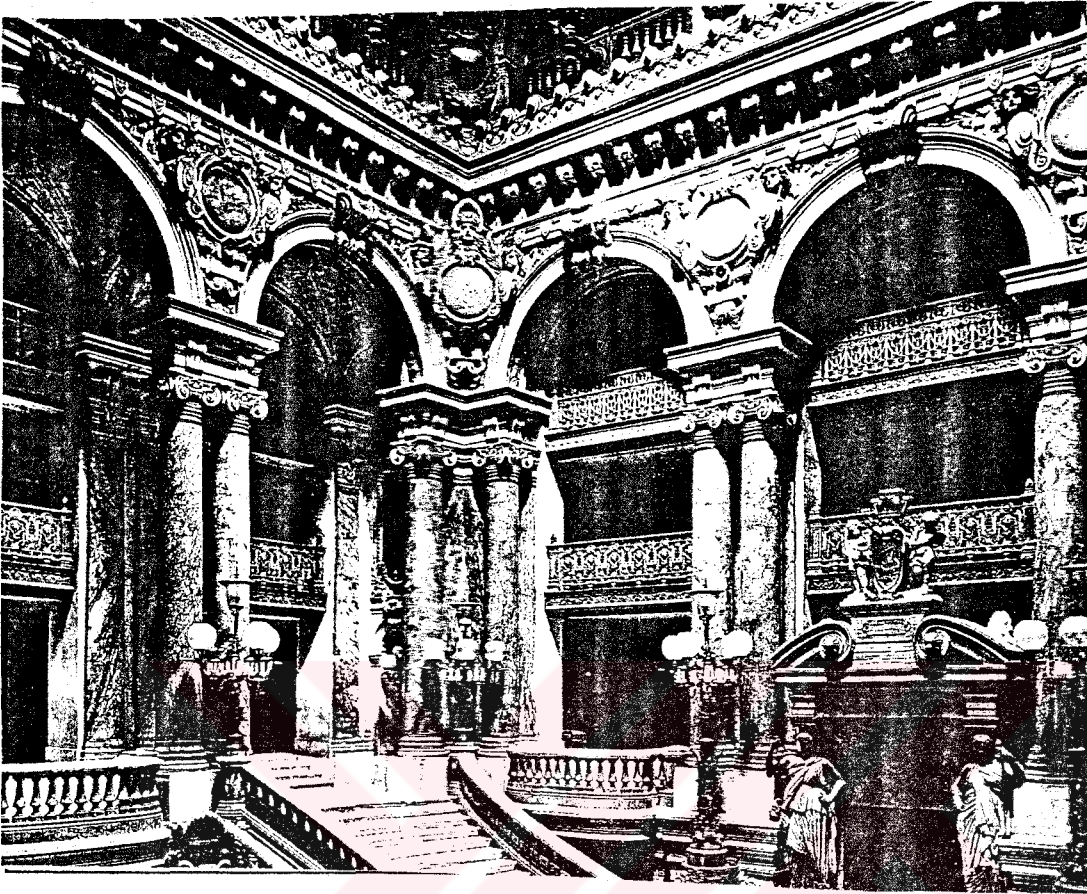
⁵⁰ Elaine Levin, *The History of American Ceramics*, Harry N. Abrams inc. Publishers, New York 1988, 276

Malzemeyi biçimlendirerek yarattığı tasarımlar aracılığı ile kendi iç dünyasını dışa vuran insan, **sanatın anlatım gücünü kullanarak evrensel bir dil oluşturmuştur.** Zihninde tasarım olarak yarattığı biçimi kazandırarak doğadan aldığı bambaşka bir kimliği söken insan, bu yolla kendi uygarlığını kurmayı başarmıştır. Benzer bir işlev taşıyan dil de insanın, doğadaki tüm varlıkları adlandırmak suretiyle etiketlemesine ve bu varlıkları algıladığı görünüşleri ile kendi doğasına katmasını sağlamıştır. N.Uygur, dilin bu temel işlevini aynı yaklaşım içinde şu sözleri ile yorumlamıştır: “*Nesneler karşısındaki gücünü diline borçludur insan. Doğaya söz geçirirken sözcüklere dayanır.*”⁵¹ İnsanın kendi doğasını yaratma isteği sanatın özünde de vardır. İlk çağlarda insanın mağara duvarlarına resmini çizdiği avına hakim olacağı inancı, sanatın **tüm varlıkları zihnindeki yansımaları ile ifade etmek suretiyle sahiplenmesini sağlayan büyüsel gücünü göstermektedir.** İnsanın uygarlığının çeşitli dönemlerinde yarattığı mekanlarda da aynı büyüsel gücün hakimiyeti; oyulan, yontulan vb. düzenlemeler sonucunda oluşturulan yüzeylerin dokusal ifadelerinde kendi hissettirmektedir.

İnsanın tasarım etkinliği içinde doğadan aldıklarını bambaşka kimlikler ile yeniden biçimlendirmesi dil örneğinde olduğu gibi; onun *doğaya söz geçirme*, sahiplenme dürtüsüne dayanan bir güç gösterisidir. Böylece belirli düzenlemeler sonucunda oluşturulan dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeylerin mekan kimliğindeki yansımaları da bu güç gösterilerinin yarattığı ihtişam izlenimleri olmaktadır.

Dokusal ifadeleri ile doğayı insanın algıladığı şekli ile yansıtan yüzey öğeleri tasarımcının, insanın hayranlık uyandıran yaratıcı gücünü ihtişam ifadesi olarak mekan kimliğinde vurgulamasını sağlamaktadır. Bu ifadeler içinde kullanıcı çoğu zaman kendi iç dünyasına ait anlatımlar da bulabilmektedir. Yüzeylerin dokusal ifadelerinde yansıtılan bu anlatımlar; kullanıcının mekanı benimsemesini sağlayan estetik yargılarına göre değer kazanmaktadır. Bununla birlikte zamana bağlı olarak estetik yargılar değişse bile, mekanı oluşturan yüzey öğeleri taşıdıkları dokusal ifadeler ile insan doğasına ait etkileşimleri sunmaya devam etmektedir.

⁵¹ Mermi Uygur, *Dilin Gücü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997,94.

Şekil 3.32: Tasarımcısının Charles Garnier olduğu Paris opera binasının merdiven mahallini oluşturan yüzey elemanlarında doğal taş ve alçı malzemelerinin, belirli anlatımları yansıtacak şekilde dokusal olarak ifadelelendirildikleri görülmektedir.⁵²

Şekil 3.32’de görülen bir opera binasına ait merdiven mahallini bu kadar ihtişamlı kılan da son derece yoğun anlatımlar taşıyan tüm yüzeylerin dokusal ifadelerinde, insan doğasını yansıtan yaratıcı gücün açıkça hissedilmesidir. Böylece tüm mekanda insanın doğanın yaratıcı gücü ile rekabet edebilen, üstün yaratılışının hakimiyeti vurgulanmaktadır. Kullanıcıyı etkileyen de yüzeyleri oluşturan malzemelerin doğal dokusal görünümlerinin ötesinde biçimlendirilmek suretiyle yansıttıkları insan doğasının hakimiyetidir.

Teknolojik imkanları arttıkça kendi doğasını çok daha iyi ifade etme olanağı bulan insanoğlu, malzemeyi doğanın verdiklerinin ötesinde kendi isteklerine uygun olarak yapılandırmayı başarmıştır. Malzemenin yapısal özelliklerinin organizasyonu ile oluşturulan yüzeyler ise doğanın dışında, gizemli bir dünyanın ifadelerini

⁵² Anne Messy, *Interior Design of 20th Century*, Thames & Hudson Ltd. London 1994, 22

taşımaktadır. Şekil 3.33'de bir hava yolu terminal binasına ait mekanın, çimento ve alçı esaslı malzemelerin biçimlendirilmesi ile oluşturulan yüzey öğelerinin dokusal ifadelerinde kullanıcıya; doğaya ait olmayan yaratıcı bir gücün gizemli çekiciliği sunulmaktadır. Şekil 3.32 ve 3.33'de görülen yüzeylerin dokusal ifadelerinde aynı izlenimlerin mekan kimliği olarak yansımalarına rağmen her iki örnekte farklı mekan anlayışlarının estetik arayışları sergilenmektedir.

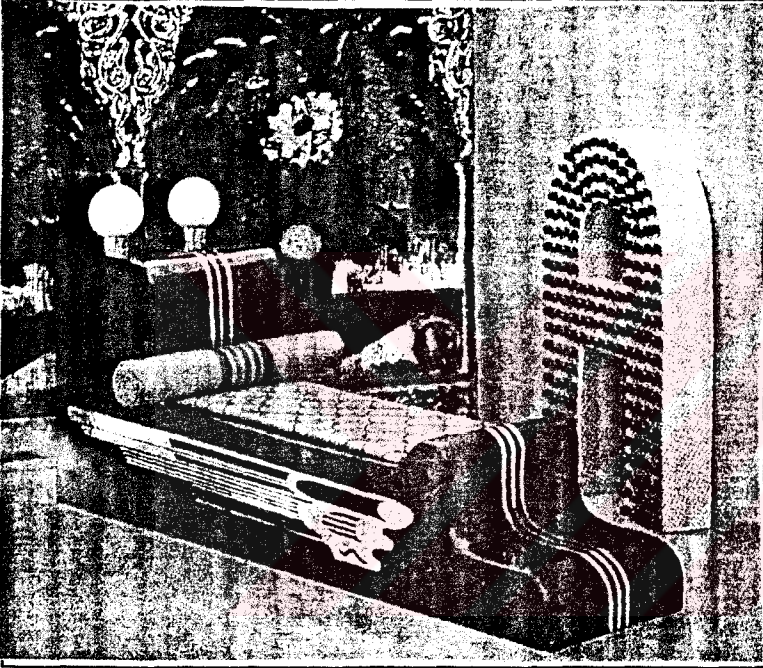
Şekil 3.33: Tasarımcısının Eero Saarinen olduğu TWA terminal binasına ait mekanı oluşturan yüzey öğelerinde insan doğasının farklı yansımaları dokusal olarak ifade edilmektedir.⁵³

G.Simmel, gizemin çekiciliğini şöyle ifade eder: “giz insana ayrıcalıklı bir konum sağlar; toplumca belirlenmiş bir çekim gücü oluşturur.” Aynı satırlarda G.Simmel , bu çekim gücünün sebebini insanın kendi doğasına bağlı olduğunu ve bu doğayı yansıtan ifadelerin yaratılmasını “...bilinmeyi yoğunlaştırmak ve çoğunlukla apaçık gerçekliğe uygulanmayan bir vurguyla dikkati ona yöneltmek.”⁵⁴ amacı taşıdığını açıklamaktadır. Şekil 3.34'de görülen yatna mekanında tasarımcı, bilinmeyenlerle dolu insan doğasının kuvvetli yansımalarını taşıyan yüzey öğeleri ile kullanıcının tüm dikkatini mekan kimliği üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Sonuçta, yüzeylerin dokusal ifadelerindeki yansımaların kullanıcının estetik yargıları çerçevesinde

⁵³ Arnold Friedmann, *Interior Design An Introduction to Architectural Interiors*, University of Massachusetts, PTR Prentice Hall, New Jersey 1982, 53

⁵⁴ Georg Simmel, *The Secret and The Secret Society*, The Sociology of Georg Simmel, Çev. Ed. Kurt H. Wolf, Free Press, New York 1950, 332-333

değerlendirilmesi ne olursa olsun, tasarımcı bilinmeyen bir doğanın farklı boyutlarını sunarak kullanıcının merakını çekmeyi başarmıştır. Mekan kimliğindeki gizemli yansımaları alan kullanıcı böyle bir yatak odasında yatmanın nasıl bir algısal deneyim olacağını düşünmeden edemeyecektir. Şekil 3.34’de görülen yüzeylerin dokusal ifadelerinde, laminant kaplama ve boyalar gibi kapatıcı kimyasalların uygulanması tasarımcıya; insanın kendi iç dünyasına ait anlatımları gerçekleştirme imkanı sağlamaktadır.

Şekil 3.34:
Tasarımcılarının Archizoom Grubu olduğu (Naufragio di Rose, Dream Bed) “Rüya Yatağı” adlı mekan tasarımında yüzey öğeleri taşıdıkları dokusal ifadelerle kullanıcıya farklı algısal deneyimler yaşama imkanı sunmaktadır.⁵⁵

Malzeme bilimindeki ve uygulama tekniklerindeki gelişmeler bir birini izledikçe, malzemede görülen organizasyonlarda kusursuz olana ulaşma eğilimini de beraberinde getirmiştir. Böyle bir eğilim aynı zamanda; kusursuz olarak kabul edilen, benzer yapısal niteliklere sahip malzemelerin dokusal özelliklerini de etkilemektedir. Benzer dokusal özellikler gösteren malzemeler, gelişmiş bir uygarlığın temsilcileri olarak mükemmelliklerini pürüzsüz, parıldayan yüzeylerle yansıtmaktadır. Böyle bir dokusal ifadenin algısal deneyimlerimizde malzemenin kusursuzluğunun tescilli olarak yerleşmesinin sebebi; çağlar boyunca insanın. İlahi kusursuzluğun ifadesini ışığın yüzeylerde yarattığı parlaklıklarda aramasında yatmaktadır. Teknolojik düzeyde

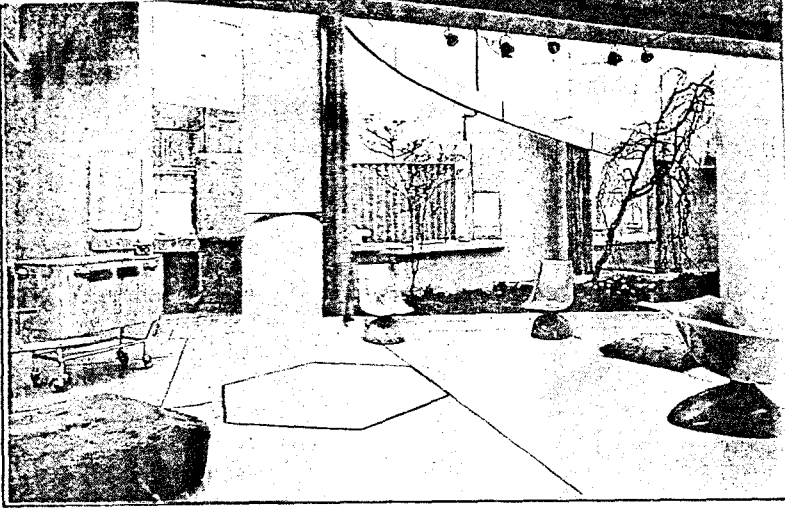
⁵⁵ Bangert Verlag, *International Interior Design Ausgabe 1993/94*, Abbeville Press, New York 1995, 193

ulaşılan güç, mutlak bilginin erdemine sahip olan insanın yarattığı uygarlığa da semavi bir ululuk mertebesi kazandırmaktadır. Bu yaklaşım içinde; yapısal düzenlemelerle teknolojik kusursuzluğa ulaşan malzemelerin oluşturduğu yüzeylerin dokusal ifadelerinde mükemmelliği temsil eden parlıklar aranmaktadır.

İnsanın parlıdayan nesnelere verdiği soyluluk unvanı, çağlar boyunca tüm mistiklerin ve felsefecilerin ışığa duyduğu coşkulu hayranlıkta açığa çıkmaktadır. U.Eco Bonaventura'nın ışığa duyduğu coşkuyu şu satırlarıyla anlatmıştır: *"Işık ister semavi ister dünyevi olsun her cisimde bulunan ortak doğadır...Işık, cisimlerin tözsel biçimidir; cisimler ışıktan ne kadar pay alırsa o kadar gerçek olarak ve o kadar hak ederek varlığa sahip olurlar."*⁵⁶ Işığa tanrısal bir ifade kazandıran eğilimler; yaşamımız boyunca bize, ışıkla parlıdayan nesnelere ve parlılığın neden olduğu göz yanılmalarını bilinmeyen ancak çok üstün bir alemin işaretleri olarak görmemizi sağlayan yargılar kazandırmıştır. Bu yargılar da; teknolojik imkanlarla yapısal olarak kusursuzlaştırılan malzemelerin pürüzsüz, parlıdayan dokusal görünüme sahip yüzey elemanları ile geleceğe ait izlenimler veren mekanlar oluşturulmasını sağlamıştır.

Sınırsız teknolojik imkanlara sahip bir uygarlığın yansımalarının, 1956'larda geleceğin evini tasarlayan bir tasarımcı tarafından, kusursuz malzemelerin oluşturduğu parlıdayan yüzeylerle ifade edilmesi yukarıda belirttiğimiz yargılar sonucunda gerçekleşmiştir (şekil 3.35). Şekil 3.35'de geleceğin evi olarak tanımlanmış mekanı oluşturan yüzeyler incelendiğinde, dokusal ifadelerin düzenlenmesinden yola çıkılan malzeme organizasyonlarının getirdiği yapısal değişimlerin, tamamen insan uygarlığının ürünü olan yepyeni malzemelerin keşfini hızlandırdığı görülmektedir. Tek defada biten, kesintisiz devam eden, pürüzsüz yüzeyler yaratabilen plastik esaslı malzemelerin, uzay çağı malzemeleri olarak yüzeylerde kullanılması, ışığı üstün bir alemin işareti olarak gören yargılar çerçevesinde gelişen düzenlemelerin kaçınılmaz bir sonucu olmuştur.

⁵⁶ Umberto Eco, *Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik*, Çev. K. Atakay, Can Yayınları, İstanbul 1999, 77-78

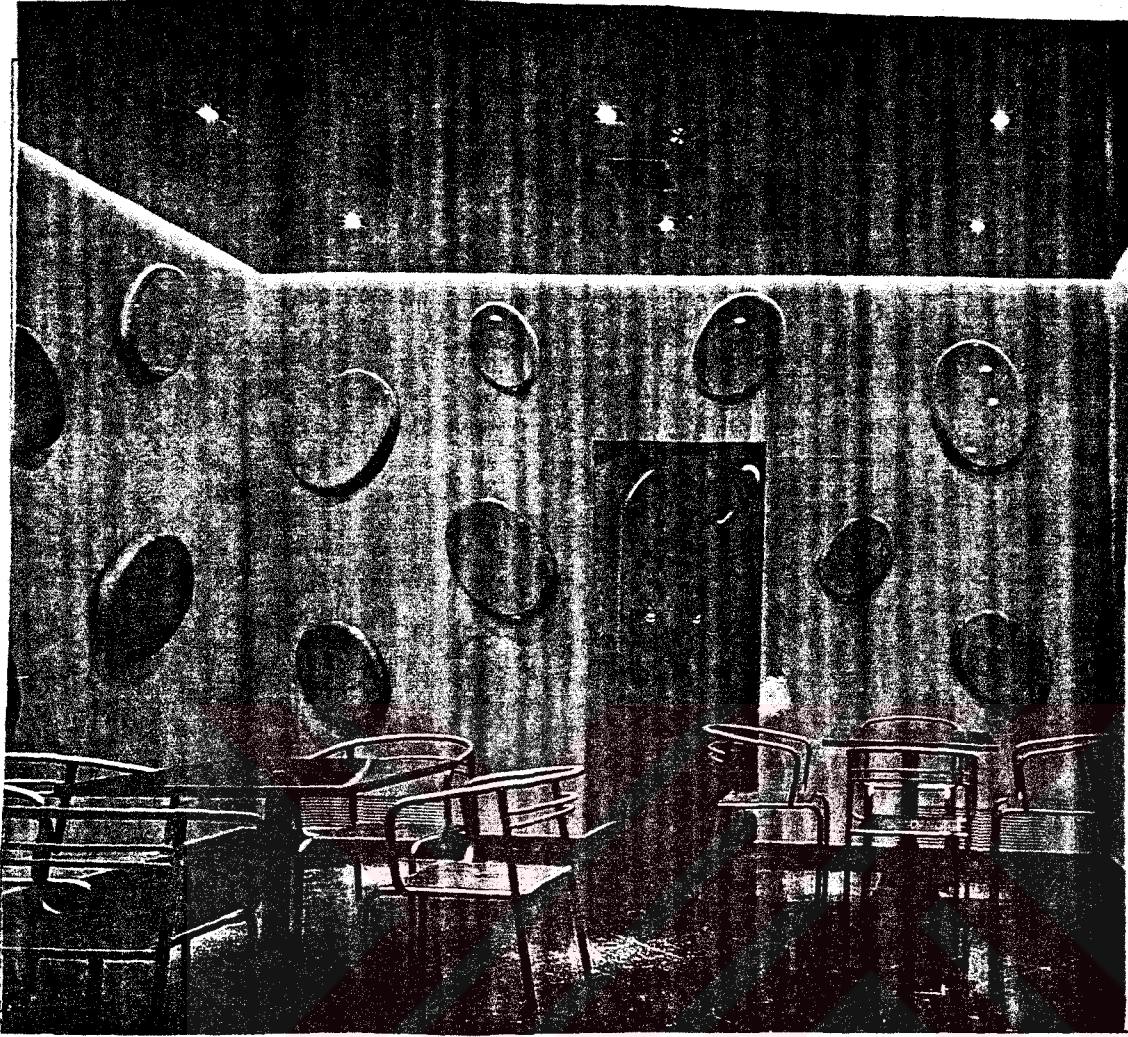

Şekil 3.35: Tasarımcıları Alisaon ve Peter Smithson olan (House of The Future) “Geleceğin evi”nde son derece pürüzsüz yüzeylerin yer aldığı mekan tasarımı görülmektedir.⁵⁷

Şekil 3.36-3.37’de Bir bar mekanının yüzeylerini oluşturan poliüretan malzemeler; dokusal ifadesizliğe varan pürüzsüz görünümleri ile gelişmiş bir uygarlığın bir kusursuzluğu yansıtmak ve böylece kullanıcıya, bu uygarlığının biçimlendirdiği bambaşka bir alemin algısal deneyimlerini yaşatmaktadır.

⁵⁷ Jonathan M. Woodham, *Twentieth – Century Design*, Oxford History of Art, Oxford University Press, New York 1997,187

Şekil 3.36: Tasarımcısının Stefano Giovannoni olan “Bar Maddalena” adlı mekanda, poliüretan malzemeden oluşturulmuş yüzey elemanları düzgün, parıldayan dokusal görünümleri ile doğanın üstünde var olan bir uygarlığın izlerini yansıtmaktadır.⁵⁸

Tek defada, kesintisiz algılanabilen yüzeyleri oluşturabilen plastik esashi malzemelerin geliştirilmesi ile birlikte, malzemelerin organizasyonunda ulaşılan teknik kusursuzluğu yansıtmaya ideali; teknolojik doyumsuzluğun öncelik kazandığı mekan tasarımlarında dokusal ifadesizliğe kadar varan yüzeylerin kullanılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Şekil 3.38’de görülen bir giyim mağazasının mekana; ahşap malzemenin doğal yapısının çok ötesinde son derece düzgün ve pürüzsüz dokusal görünüm kazandırmak amacı ile yeniden düzenlenmesi sonucunda oluşturulan yüzey elemanları, ait oldukları uygarlığın teknolojik kusursuzluğunu vurgulayan yansımalar, parıltılar vermektedir.

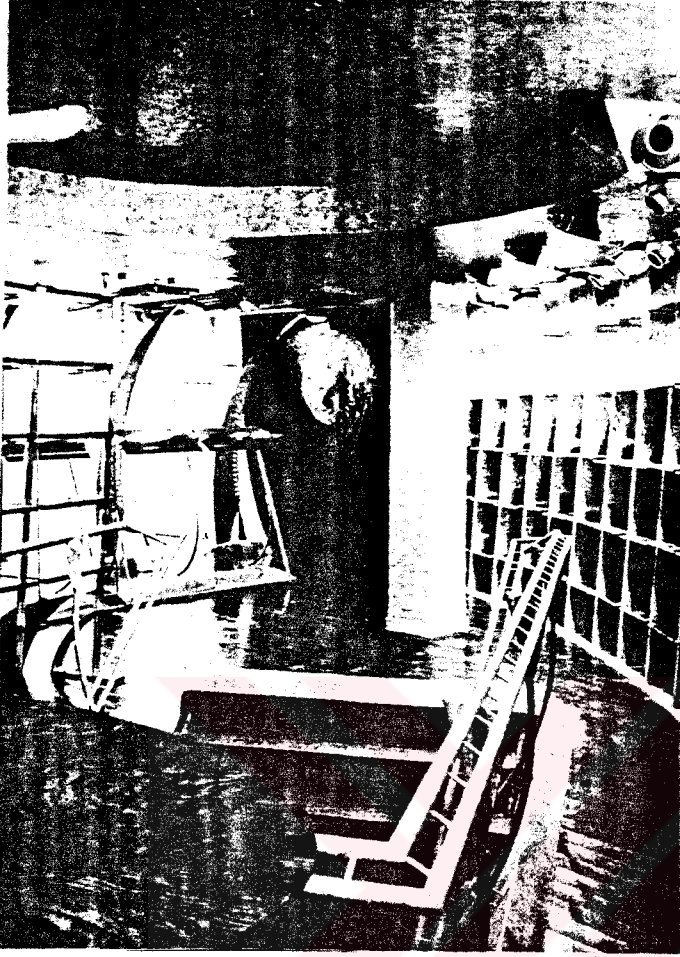
⁵⁸ Bangert Verlag, *International Interior Design Ausgabe 1993/94*, Abbeville Press, New York 1995, 120

Şekil 3.37:
Tasarımcısının Stefano Giovanni olan "Bar Maddalena" adlı mekanda poliüretan malzemeden oluşturulmuş biçimlerin meydana getirdiği, tek defada biten, kesintisiz algılanan yüzey elemanları pürüzsüz dokusal görünümleri ile gelişmiş bir teknolojinin yansımalarını taşımaktadır.⁵⁹

Şekil 3.38'de görülen mekan tasarımda teknolojik evrimle gelişen uygarlığın parlıtlarını mekan kimliğine taşımak isteyen tasarımcı; ışık yansıtıcılık oranı yüksek, pürüzsüz yüzeylerle dokusal ifadenin ötesinde malzemenin yapısal kusursuzluğunu sergilemektedir. Ahşap, doğal taş ve pişmiş toprak malzeme gibi, doğal ortam içinde her an rastladığımız ağaç, taş, toprak gibi öğeleri çağrıştıran dokusal özelliklere sahip malzemelerin doğal oluşum süreci içinde kazandıkları dokusal yapılarının teknolojik imkanlarla yeniden düzenlenerek farklı dokusal özellikler kazandırılması sonucunda oluşturulan yüzeyler, doğanın dışında oluşmuş bir teknolojik evrimi çağrıştıran izler taşımaktadır.

⁵⁹ Bangert Verlag, *International Interior Design Ausgabe 1993/94*, Abbeville Press, New York 1995, 121

Şekil 3.38: Tasarımcıları Norman Foster ve Sotsass Grubu olan “Esprit de Corp” adlı bir giyim mağazasında ahşap kaplama yüzeylerin pürüzsüz, parıldayan görünümleri mekan kimliğine gelişmiş bir uygarlığın izlerini taşımaktadır.⁶⁰

Mekanda teknolojik üstünlüğün ve uzay çağının ifadesi haline gelen parıldayan yüzeylerin yoğun ve vurgulu bir şekilde kullanılması, mekan kimliğinde kullanıcıya kendi doğasının dışında bambaşka bir alemi hissettirmektedir. Böylece kusursuz teknolojiye duyulan hayranlığın getirdiği dikkat çekiciliğin ötesinde, bu mekan kimliklerinde kullanıcının kendi doğasına yakın yansımalar görmesi ise kolay olmamaktadır. Mekanı oluşturan yüzeylerde kullanıcının mekanı benimsemesi için gerekli algısal verilerin azlığı; mekan kimliğine yabancı veya yaygın kullanımı ile *soğuk* ifadeler kazandırmaktadır.

⁶⁰ Francisco A. Cerver, *Shops Malls and Boutiques, Commercial Spaces*, Axis Book Britain 1995, 112

3.3. ÖZÜNDEN FARKLI MALZEMELERİN DOKUSAL İFADELERİ İLE TANIMLANAN YÜZEYLER

Malzemelerin oluşum ve üretim aşamaları içinde kazandıkları doğal dokusal yapılarının belirlediği ifadelerin dışında özünden farklı malzemelerin dokusal ifadelerini yansıtan yüzeyler "özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeyler" olarak tanımlanmaktadır.

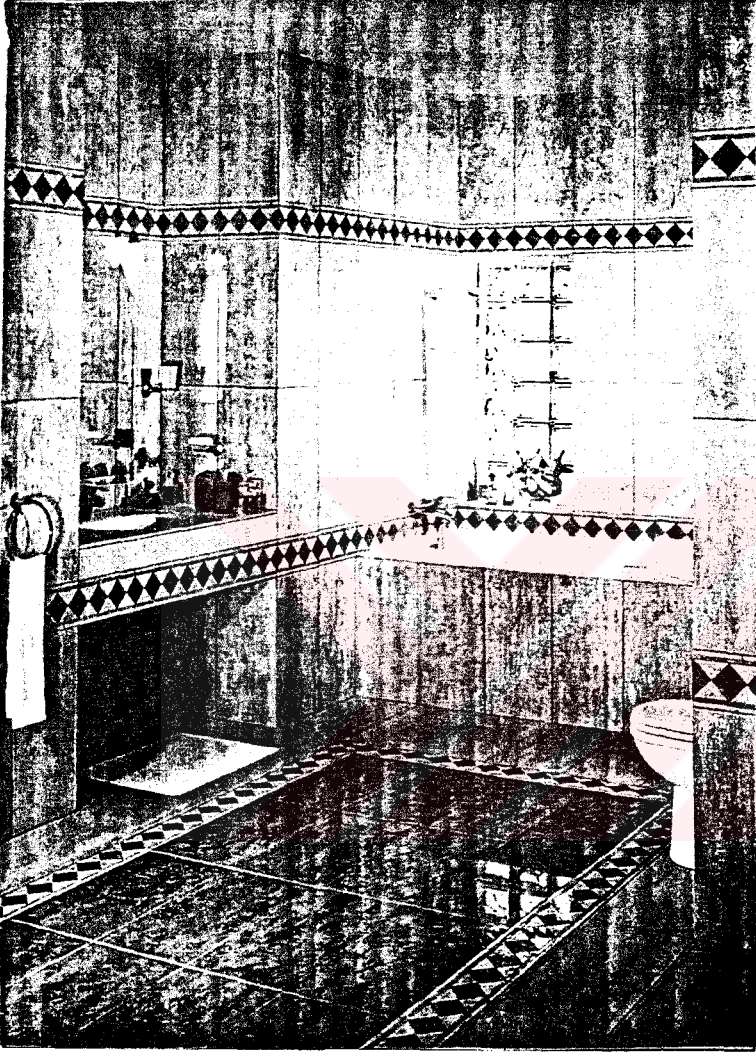
3.3.1. YÜZEYLERDE MALZEMEYE ÖZÜNDEN FARKLI MALZEMELERİN DOKUSAL İFADELERİNİN KAZANDIRILMASINI SAĞLAYAN YÖNTEMLER

Bu yöntemler; malzemelerin dokusal görünümünde farklı malzemelerin dokusal özelliklerinin taklit edilmesi veya malzemelerin yapısal organizasyonunda dokusal özelliklerinin değişikliğe uğratarak başkalaştırılması ile yüzeylerde malzemeye özünden farklı malzemelerin dokusal ifadelerinin kazandırılmasını sağlayan yöntemlerdir.

Gelişen teknolojinin imkanları içinde kusursuz olan en üstün özelliklere sahip malzemeyi mekan tasarımında öncelikli olarak kullanma anlayışı; malzemelerinin tanımlanmasını sağlayan algısal ifadelerden yoksun yüzeylerin oluşturulmasına imkan vermiştir. Böylece yaratılan mekan kimliği içinde kullanıcıyı dokusal görünüm ve diğer algısal özellikleri ile tatmin edemeyen bu yüzeylerin yetersiz kalan dokusal anlatımlarını düzenlemek üzere malzemelere, yüzeysel veya yapısal şekillendirme işlemleri ile farklı malzemelerin yanıltıcı dokusal ifadelerinin kazandırılması yoluna gidilmiştir.

Pişmiş toprak malzemelerin hamur kıvamında iken kolay biçimlendirilebilmeleri, rahat ve ucuz bulunan ham madde olanaklarına sahip olmaları, ısısal işlemlerle dokusal yapılarının kolaylıkla değiştirilebilmesi; özellikle seramik malzemelerin farklı malzemelerin dokusal ifadelerini yansıtan yanıltıcı görünümleri kolaylıkla kazanmalarına imkan vermektedir. Böylece bu malzemelerin oluşturdukları yüzey elemanları dokusal olarak doğal taş malzemelerden ahşaba kadar pek çok farklı

malzemelerin yanıltıcı görünümlerini ifade edebilmektedir. Şekil 3.39'da görülen yüzeylerin dokusal ifadelerinde, seramik malzemenin yapısal düzenlenmelerle kazandığı (traverten) mermer ve granit görünümleri yansıtılmaktadır.

Şekil 3.39: Bir firma kataloguna ait banyo mekanında pişmiş toprak malzemenin oluşan yüzeylerin, mermer ve granit malzemelerin yanıltıcı dokusal ifadelerini taşıdığı görülmektedir.⁵⁶

Şekil 3.40 –3.41'de ise pişmiş toprak malzeme olan seramiğe, doğal taş ve ahşap malzemelerin dokusal özellikleri yüklenmeye çalışılarak malzemenin doğal dokusal ifadesi yanıltıcı görünümler altında bastırılmıştır.

⁵⁶ Çanakkale Sermik Firma Katalogu

Şekil 3.40 –3.41 : Bir firma kataloguna ait mekan görünümünde yer alan pişmiş toprak malzemeden oluşan yüzeyler, doğal taş ve ahşap malzemelerin dokusal görünümünü yansıtmaktadır.⁵⁷

Pişmiş toprak malzemeler gibi, bünyesine renk verici maddeler katılarak veya çeşitli kimyasallarla boyanarak istenilen dokusal görünümü kolaylıkla kazanabilen **plastik esaslı malzemelerin** de özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzey elemanlarının oluşturulmasında yaygın olarak kullanıma rastlanmaktadır (şekil 3.42). Böylece daha önce *bukelemun malzeme* olarak tanımladığımız plastik esaslı malzemelerle pişmiş toprak, doğal taş, ahşap malzemelerin ve hatta çeşitli metal malzemelerin bile dokusal görünümüne sahip yüzey elemanlarının oluşturulması mümkün olmaktadır.

⁵⁷ Çanakkale Seramik Firma Katalogu, Deretaşı – Ahşap.

Şekil 3.42: Tasarımcıları Braun ve Breunese olan bir giyim mağazasında seramik görünümlü plastik esaslı yer döşeme malzemesi, özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzey elemanı oluşturmaktadır.⁵⁸

Pişmiş toprak ve plastik esaslı malzemelerde olduğu gibi üretim süreci içinde malzemenin dokusal yapısının biçimlendirildiği yöntemlerin yanı sıra, çeşitli kimyasallar, film, folyo veya tabakaların uygulanması gibi üretim sonrasında

⁵⁸ Marmellum, PVC Yer Döşeme Malzemesi, Firma Katalogu

gerçekleştirilen yöntemlerle de yüzeylere özünden farklı malzemelerin dokusal ifadelerinin kazandırılması mümkün olmaktadır.

3.3.1.1. MALZEMELERİN YÜZEYSEL ŞEKİLLENDİRİLMESİ

Yüzeysel biçimlendirme işlemleri ile malzemelere farklı malzemelerin yanıltıcı dokusal ifadelerinin kazandırılmasını sağlayan uygulamalar yüzeysel şekillendirme yöntemleri olarak tanımlanmaktadır.

Farklı malzemelerin yanıltıcı dokusal ifadelerini oluşturmak üzere malzemenin yüzeyine, *kapatıcı nitelikteki renklendirici kimyasalların püskürtme, sürme, emdirme* gibi yöntemlerle veya *tabaka, folyo, film halindeki plastik esaslı kaplamaların ısı ve baskı ile yapıştırılması* gibi yöntemlerle uygulanan işlemler yüzeysel şekillendirme işlemlerini oluşturan başlıca örneklerdir. Her türlü malzeme için uygulama örneklerinin rastlanması mümkün olan bu işlemlerde en yaygın kullanılanı, **ahşap** malzemelerin PVC tabakaları ile kaplandığı laminant malzeme uygulamalarıdır. Özellikle **ahşap** malzeme üzerinde bu tür yüzeysel şekillendirme işlemleri diğer malzemelere göre çok daha rahat uygulanabilmektedir.

Şekil 3.43: Tasarımcıları Şebnem Keçeli ve Soli Atriş olan heykel çalışmasında, seramik malzemenin yüzeysel işlemlerle biçimlendirilmesi sonucunda kazandığı ağaç dokusu görülmektedir.⁵⁹

⁵⁹ Şebnem Keçeli, Soli Atriş, "Eldi Şekillenen Sanat", *Home Art*, (Sayı: 17 Ocak)1 Numara Hearst Yayıncılık, İstanbul 1997, Sayı: 17 Ocak 199765

Pişmiş toprak malzeme olan seramiklerin; yüzeylerine sürülen çeşitli metal oksit veya film, folyo halindeki plastik esaslı kaplamalarla düşük ısı altında pişirilmeleri gibi yöntemler de oldukça sık rastlanan uygulama örneklerini oluşturmaktadır. Ayrıca bu malzemelerin elle de rahatlıkla şekillendirilebilmesi, farklı malzemelerin dokusal görünümüne sahip yüzey elemanlarının oluşturulmasına imkan vermektedir. Şekil 3.43'de pişmiş toprak malzemenin elle biçimlendirilmesi sonucunda ağaç kütüğü görünümü kazandırılmış bir heykel çalışması görülmektedir.

Şekil 3.44: Tasarımcıları Figen – Emre Öçgüder olan bir çocuk odasına ait mekan görünümünde, alçı malzemenin yüzeysel şekillendirme işlemler ile ağaç kabuğu biçimini oluşturduğu yüzey elemanı yer almaktadır.⁶⁰

⁶⁰ Figen ve Emre Öçgüder, “Çocuk Odası mı, Masal Dünyası mı?”, *Home Art*, (Sayı: 17 Ocak), 1 Numara Hearst Yayıncılık, İstanbul 1997, 64

Malzemelerin yüzey sertliklerine bağlı olarak *kazıma, yontma* gibi biçimlendirici işlemlerle birlikte renklendirici kimyasalların uygulanması sonucunda da tabaka veya blok halindeki **alçı, beton** gibi malzemelere yanıltıcı dokusal ifadelerin kazandırılması mümkün olmaktadır. **Şekil 3.44**'de alçı malzemenin elle biçimlendirme ve boyama işlemleri ile oluşturduğu, ağaç kabuğu görünümü yüzey elemanı yer almaktadır

Yapılarının yüksek ışık geçirgenlik ve/veya yansıtıcılık özelliklerini oluşturdukları yüzeylerin dokusal ifadelerine taşıyan **cam, metal** veya **metal alaşımları** gibi malzemelerin, bu özelliklerini kapatarak farklı malzemelerin yanıltıcı görünümünü oluşturan *kaplama, boyama, aşındırma* gibi uygulamaların da yüzeysel şekillendirme işlemleri olarak tanımlanması mümkündür.

3.3.1.2. MALZEMELERİN YAPISAL ŞEKİLLENDİRİLMESİ

Malzemenin üretim süreci içinde yapısal değişikliklere uğratılarak doğasında var olmayan yanıltıcı dokusal özelliklere sahip olmasını sağlayan işlemler; malzemenin özünden farklı malzemelerin dokusal ifadelerinin kazandırılması yöntemlerini oluşturan yapısal şekillendirme işlemleridir.

Üretim süreci içinde **pişmiş toprak malzemelerin** yapısal niteliklerini belirleyen, *karışımların nicelik ve niteliklerine göre ısısal işlemlerle farklı dokusal özellikler kazanmaları* gibi yöntemler oldukça sık rastlanan yapısal şekillendirme işlemleridir. Böylece yüksek ısı altında camsı özellik kazanan pişmiş toprak malzemelerin; hammaddelerini oluşturan karışımlarındaki değişikliklerle topraksı dokusal ifadelerini oluşturan gözenekli, mat ve granürlü yapılarını kaybederek **granit, mermer** gibi farklı malzemelerin dokusal özelliklerini kazanmaları mümkün olmaktadır. Ayrıca hamur kıvamındaki üretim aşamasında pişmiş toprak malzemelerin kolaylıkla biçimlendirilmesi; bu malzemelerin **ahşap, doğal taş** gibi malzemelerin yanıltıcı dokusal ifadelerini de taklit edecek şekilde üretilmelerine imkan vermektedir. Hamur kıvamında hazırlanarak soğuk olarak biçimlendirilebilen **alçı, beton** gibi malzemeler de; pişmiş toprak malzemeye uygulanan benzer biçimlendirme işlemleri ile **ahşap, doğal taş** gibi farklı malzemeleri taklit edecek şekilde dokusal olarak ifadelendirilebilmektedir. **Yapay taşlar** olarak nitelendirilen

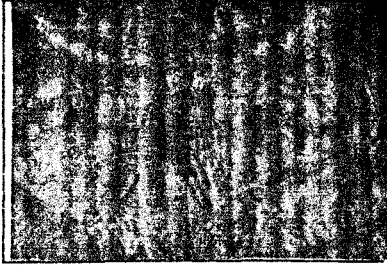
taş görünümü kazandırılmış beton malzemelerin biçimlendirilmesinde uygulanan işlemler; bu tür yanıltıcı dokusal ifadeleri oluşturan yapısal şekillendirme işlemlerine örnek olarak gösterilebilmektedir. Şekil 3.45’de görülen şömine elemanı, doğal taş görünümü kazandırılmaya çalışılmış beton yüzey elemanlarından oluşmaktadır.

Şekil 3.45: Bir tasarım dergisinde yer alan konut mekanına ait şömine elemanında, taş görünümü kazandırılmaya çalışılmış beton yüzey bileşenleri görülmektedir.⁶¹

Bünyelerini oluşturan kimyasal formüller üzerinde yapılan en küçük değişikliklerde farklı yapısal nitelikler kazanan **plastik esaslı malzemeler** de, yapısal şekillendirme işlemleri ile farklı malzemelerin dokusal ifadelerini yansıtan yüzey elemanları oluşturabilmektedir.

⁶¹ Hülya B.Ekşigil, “Bir Çiflik Evi”, *Vizyon Dekorasyon*, (Sayı: 19 Nisan), Sabah Yayıncılık İstanbul 1996, 125

Şekil 3.46: Ahşap dokusu kazandırılmış plastik esaslı malzemeden oluşan yüzey kaplama elemanı görülmektedir.

Farklı kimyasal bileşenler ve formüllerindeki ayarlamalarla bünyelerinin renklendirilmesi ve şekillendirilmesi mümkün olan plastik esaslı malzemeler; bu özellikleri ile özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeylerin oluşturulmasında oldukça sık kullanılmaktadır (şekil 3.46).

3.3.2. ÖZÜNDEN FARKLI MALZEMELERİN DOKUSAL İFADELERİ İLE TANIMLANAN YÜZEYLERİN MEKAN KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN ANLAM KARŞILIKLARININ YORUMLANMASI

Gelişen teknolojinin artan imkanları içinde mekanda kullanılan malzemelerin yapısal özellikleri yetersiz kaldıkça daha kusursuz olanı yaratma çabası malzemelerin evrimini hızlandırmıştır. Kusursuzluk adına en mükemmele ulaşmaya çalışan teknolojik evrim farklı doğalara sahip olan malzemeleri benzer yapısal özellikler ile donatarak belirlenen ortak bir doğada birleştirmiştir.

Malzemelerin doğalarının teknik açıdan mükemmel olarak tanımlanan bir yapı altında birleştirilmesi, malzemelerin dokusal görünümlerinin de benzer ifadeler taşımasını kaçınılmaz kılmıştır. Teknolojik gelişme adına malzemelerin doğal yapılarını kaybederek benzer kalıplar içinde biçimlendirilmesi; insan doğasını dışlayan yapay mekan kimliklerinin yaratılmasına sebep olmuştur. İnsan doğasının göz ardı edildiği tekdüze, yavan yüzeylerin kullanıcı üzerinde yarattığı yabancılik duygusunu; S.Erdo "Endüstri Ürünleri Tasarımında Belirleyici Faktörler" başlıklı çalışmasında *yoğun bir yanlık duygusu* olarak yorumlamaktadır. "...uygarlığın denetimi (tehdit)altındaki doğanın teknolojik gelişmelere göre biçimlendirilmesi, giderek her şeyin tekdüze olduğu bir dünyada sadece özel yaşam alanının daralmasına

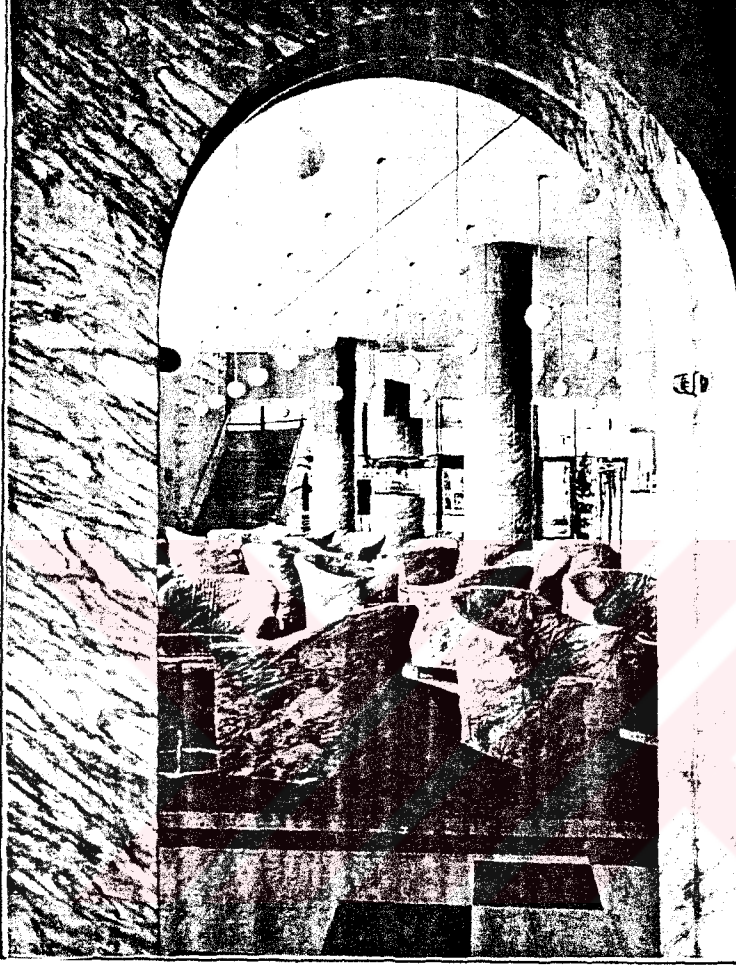
*değil, yoğun bir yalnızlık duygusuna da neden olmaktadır.*⁶² Böylece sadece teknik kaygılar içinde biçimlendirilen mekanlarda; kendi doğasına ait bireysel ifadelerin yansımaları görmek isteyen kullanıcı için teknik olarak kusursuz özelliklere sahip olan malzemelerin oluşturduğu yüzeyler, yeterli derecede algısal ifadeler taşımaktan uzak kalmaktadır. Mekanı oluşturan yüzeylerde teknolojiye uyum sağlama kaygısı ile kullanıcının bireysel olarak arayışını sürdürdüğü algısal ifadelerin göz ardı edilmesi sonucunda ortaya çıkan çelişki, mekanında tasarım olarak yetkinliğini tartışılır kılmaktadır. Bir mekanın tasarım olarak değer kazanabilmesi için; kullanıcı faktörünün belirlediği mekan kimliğini oluşturan algısal ifadeler ile teknik üstünlüğe dayanan yapısal işlev bir arada belirli bir denge içinde kurulması gerekmektedir. Kısaca **sanat ve teknik** tasarımda karşıladıkları işlevler açısından çelişkiye düşmeden belirli bir denge içinde kullanıldığı zaman yaratılanların yetkinliğinden söz edilebilmektedir. Böylece malzemelerin tekdüze dokusal ifadelerine yansıyan çelişkinin dengelenmesi ve oluşturulan mekan yüzeylerinde yeterli algısal ifadelerin yaratılması ihtiyacı; malzemeye doğasında var olmayan dokusal ifadeleri kazandırmak gibi yapay çözümlerini de beraberinde getirmektedir.

Aslında kendisine ait olamayan bir ifadeyi yüklenen malzemenin oluşturduğu yüzey, kullanıcı için malzemenin özünde var olan dokusal ifadenin bastırıldığı yanıltıcı algısal özellikler taşımaktadır. Bir malzemeye başka bir malzemenin, doku gibi malzemeyi tanımlamamızı sağlayan özelliklerinin yüklenmesi; oluşturulan yüzeyin özü (malzemesi) ile ifadesi arasında tutarsız algısal verilere dayanan bir çelişkiye sebep olmaktadır. Bu yüzeylerde dokusal olarak taklit edilen malzeme, kullanıcının görme algısına dayanan deneyimlerinde ne kadar iyi tanıınıyorsa ortaya çıkan çelişki de o derece güçlü olmaktadır. Bilinçli bir tavır içinde özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeylerin yarattığı çelişkiyi kullanan tasarımcı mekan kimliğinde kullanıcıya, teknolojik gelişme adına insan doğasının düştüğü yabancılaşmayı ya da daha yaygın terimi ile *yapaylığı* hissettirmektedir.

Şekil 3.47'de tasarımcının abartılı, yapay bir mermer görünümünü, alçı kaplı sütunların sadece yarıya yakın kısımlarında kullanması mekan kimliğinde özünden

⁶² Sedat Erdo, *Endüstri Ürünleri Tasarımında Belirleyici Faktörler*, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enst., MSÜ. İstanbul 1995, 47

farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan bu yüzeyleri vurgulayan bilinçli bir tavır oluşturmaktadır.

Şekil 3.47: Tasarımcıları Trix ve Robert Haussman olan (Hotel Le Plaza) “Otel Plaza”nın lobi salonuna ait mekanda alçı kaplam üzerine boyama işlemleri ile uygulanmış mermer görünümleri taşıyan yüzey elemanları görülmektedir.⁶³

Farklı malzemelerin dokusal ifadelerini taşıyan yüzeylerin tanımlanmasında hafızamız taklit edilen malzeme ile ilgili yaşamımız boyunca edindiğimiz algısal deneyimlerimize baş vurmaktadır. Bu tanımlama işlemi sırasında algısal deneyimlerimizin hafızamızda oluşturduğu yansıma ile yüzeyin taşıdığı ifade farklılıkları saptanmaktadır. Hafızamızın saptadığı farklılıklar, malzemenin gerçek doğasına ait ifadenin hatırlanması ile sürekli yenilenen bir algısal tanımlama süreci doğurmaktadır. Bu algısal döngü kişinin görme algısına dayanan dikkatinin, özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeyler üzerinde istem dışı

⁶³ Lance Knobel, *International Contract Design*, Abbeville Press, New York 1980, 79

olarak yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Şekil 3.48’de görülen ahşap malzemenin dokusal görünümü kazandırılmış seramik yüzey elemanları, mekanda bulunduğu süre içinde kullanıcının sürekli olarak iki farklı malzemenin dokusal özelliklerini karşılaştırmasını sağlayan istem dışı bir dikkat yoğunlaşması yaratmaktadır.

Şekil 3.48: Bir firma katalogunda yer alan ahşap görünümü kazandırılmış seramik malzemenin oluşturduğu yüzey örneği görülmektedir.⁶⁴

Kullanıcının görme algısına dayanan dikkatinin istem dışı olarak mekanın sadece belirli bir yüzey üzerinde yoğunlaşması algısal konforu etkileyen, rahatsız edici bir durum yaratabilmektedir. Bu durum, çizgisel bir hat boyunca düşey olarak asılmış resim çerçevelerinin oluşturduğu bir örnekleme ile de açıklanabilir. Buna göre; düşey yönde asılı çerçeveler içinde bir tanesi eğik konumda ise, yaşamımız boyunca edindiğimiz görme algısına dayanan deneyimlerimiz hafızamıza resim çerçevesinin

⁶⁴ Çanakkale Seramik Katalogu, Ahşap

asılış yönündeki yanlışlığı sürekli vurgulayan rahatsız edici bir algısal döngü başlatacak ve eğik duran resim çerçevesini düzeltme ihtiyacı doğuracaktır. Ancak eğer resimlerin hepsi aynı yönde eğik bir şekilde asılmışsa bunun bir yanlışlık değil alışılmadık bir durum olduğunu düşünülecek ve böylece çerçeveleri düzeltme ihtiyacı duyulmayacaktır.

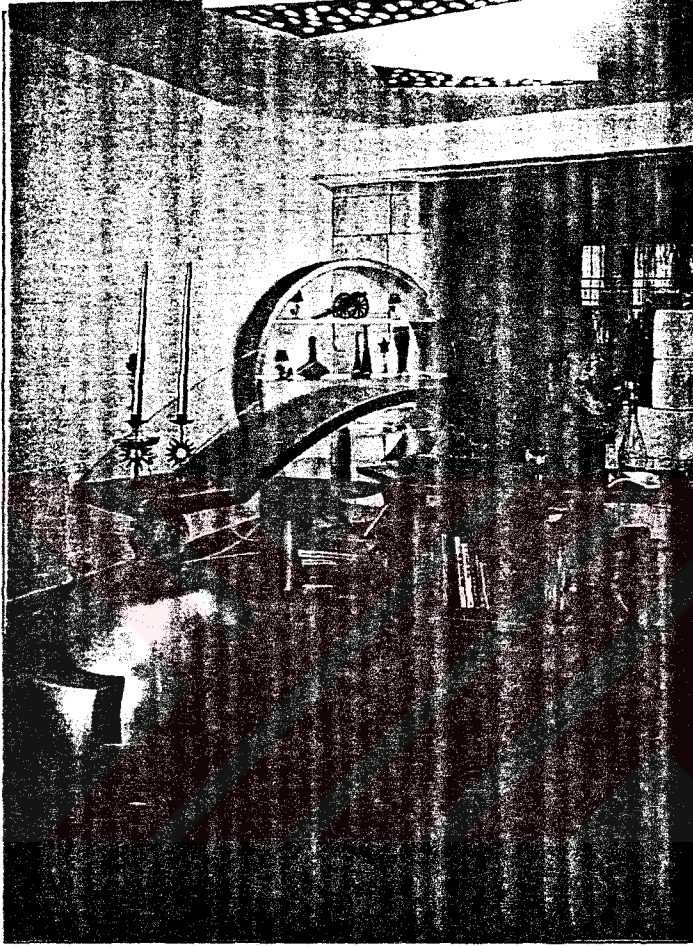
Mekanı oluşturan yüzeylerde dokusal olarak ifade edilen malzemelerin hafızamızda yer etmiş doğal görünülerinden farklı algılanması; bilinenin dışında alışılmadık bir durum ile karşılaşılmanın getirdiği yabancılaşma hissini uyandırabilmektedir. Böylece mekan kurgusunda yüzeysel şekillendirme işlemleri ile özünden farklı malzemelerin dokusal görünülerini ifade eden yüzeylerin sürekliliği; kullanıcıya alışılmadık bir ortamın yabancı yansımalarını hissettirebilmektedir.

Yapısal şekillendirme işlemleri ile kendi doğasının dışında farklı malzemelerin dokusal yapılarının kazandırıldığı malzemeler de dokusal görünüm inandırıcı kılınabilir; kendiliğinden oluşmuş olanın taşıdığı, doğasına özgü ifade farklılıkları hissedilebilmektedir. Bu farklılıklar, oluşum sırasında doğal sürecin malzemeye kazandırdığı izlerin ifadeleridir. Malzemeleri doğal oluşum süreci içinde kazandıkları izler ile tanımlayan kullanıcı mekanı oluşturan yüzeylerde de bu izlerin ifadelerini aramaktadır. Ancak kullanıcının hafızası sürekli olarak ona; yapısal şekillendirme işlemleri ile farklı malzemelerin doğal oluşum süreçlerinin taklidine yeltenildiği malzemelerin dokusal ifadelerinde algılayamadığı izlerin eksikliğini vurgulayacaktır.

Tasarımcı özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeylerde yarattığı doğal olanı taklit eden yanıltıcı izlenimleri; mekan kimliğinde olduğundan farklı algılananın sıra dışılığını vurgulamak için kullanabilmektedir. **Şekil 3.49-3.50**'de görülen bir mağazanın mekan tasarımında, sergilenen alışılmadık ürünlere birlikte özünden farklı malzemelerin dokusal ifadesi ile tanımlanan yüzeylerde kullanıcıya sıra dışı olmanın ayrıcalığı vurgulanmaya çalışılmaktadır. Mekanın yer döşemesini oluşturan yüzey, pürüzlü bırakılmış zemin üzerine kimi yerlerde üst sütte gelecek bir şekilde serilmiş; ahşap ve doğal taş malzemelerin dokusal görünülerini taşıyan plastik esaslı malzeme parçalarından oluşturulmuştur. Doğal olarak folyolar halinde üst üste serilen yüzeyler oluşturması mümkün olmayan ahşap ve doğal taş

malzemelerin yanıltıcı dokusal ifadeleri algılanan yüzey elemanlarının bu şekilde mekanın yer döşemesinde kullanılması; yanıltıcı olanın sıra dışı farklılıklarını mekan kimliğine yansıtmak amacı taşımaktadır.

Şekil 3.49: Tasarımcısı Çiğdem Albayrak olan “Lara” adlı mağaza mekanında ahşap görünümü kazandırılmış plastik esaslı yer döşeme malzemesinin oluşturduğu yüzey elemanı görülmektedir.⁶⁵

Belirli düzenlemeler sonucunda oluşturulan dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeylerde doğadan alınan malzemeleri kendi uygarlığının izlerini taşıyacak şekilde biçimlendiren insanoğlu *doğaya egemen olma* eğilimi gösterirken; özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeylerde ise doğal olanı yanıltıcı, sahte görünümler içinde yansıtarak *doğayı yadsıma* eğilimi de göstermektedir. Böylece oluşturduğu yüzeylerde doğanın yasaları ile kurduğu düzene *uyumlu* ifadeler yaratırken bir taraftan da doğal uyuma *karşıt* olan yanıltıcı ifadeler kullanmaya

⁶⁵ Begüm Yonsel, “İç Dünyalar”, *Arredamento Dekorasyon* (Sayı :25 Nisan1991/49 İstanbul 1991, 132

yönelmektedir. Ö.Aksoy aynı yorumları şu sözleri ile açıklamaktadır: "...doğaya egemen olmak, ve doğal olanın yadsınması isteği de hemen bu doğaya egemen olma aşamasını izlemiş, hatta çoğunlukla onunla birlikte var olmuştur. Böylece "uyum"un peşinden hemen "karşıtlık" gelmiştir. İnsanlar tümvarlıkların yaşamlarını sürdürme kuralı olarak gördükleri "uyum" özelliklerini kendi biçimlendirmelerinde de öncelikle gerçekleştirmeye çalışmışlardır. "Bir şeyin ancak karşıtlığı ile birlikte var olacağı ilkesi, en uyumlu biçimlerin özünde bile bir çelişki çekirdeği olarak yer almış ve genellikle biçimlerin gelişmesi, bu çelişkinin güçlenmesi ile süregelmiştir."⁶⁶

Şekil 3.50: Mağazaya ait mekanda, ahşap ve doğal taş malzemelerin dokusal görünümlerini taşıyan plastik esaslı yer döşeme malzemelerinin bazı kısımlarının üstte gelecek şekilde serildiği görülmektedir.⁶⁷

Şekil 3.51'de de yine plastik esaslı malzemelerden olan fiber glass ve polyester reçinelerinin tabaklar halinde uygulanmaları sonucunda metal görünümü kazandırılmış yüzey elemanı görülmektedir. Mekanda, metal konstrüksiyondan oluşan merdiven elemanının arka fon yüzeyini oluşturan bakır görünümlü plastik

⁶⁶ Özgönül Aksoy, *Biçimlendirme*, KTÜ Yayınları, Trabzon 1977, 82

⁶⁷ Begüm Yonsel, "İç Dünyalar", *Arredamento Dekorasyon*, (Sayı :25 Nisan1991/4) İstanbul , 133

malzeme uygulaması, kullanıcıya alışılmış olanın tekdüzeliğine karşı farklı olanın sıra dışı yansımalarını hissettirmektedir.

Şekil 3.51: Tasarımcısı De Martino olan “Chiat/Day Café” adlı mekanda plastik esaslı malzemelerin tabakalı uygulamaları ile oluşturulmuş, bakır görünümünü çağrıştıran dokusal ifadeler taşıyan yüzey elemanı görülmektedir.⁶⁸

Doğanın körü körüne taklidi, insanın tasarım etkinliği içinde kazandığı yaratıcılık payesinden vazgeçmesi anlamına gelmektedir. Böyle bir yaklaşım aynı zamanda, insanın yaratılışından ve buna bağlı olarak tüm uygarlığından vazgeçmesi anlamını da taşımaktadır. Bu inanç çerçevesinde, doğanın biçimlendirmedeği malzemelerin insan eli ile yaratılan teknolojik sürecin izlerini yansıtan özgün dokusal ifadelerle sahip olması beklenmelidir. Farklı malzemelerin dokusal görünümlerinin taklit edildiği yüzeylerin mekan kimliğine yansımaları da, kendi doğasına uygun

⁶⁸ Bangert Verlag, *International Interior Design Ausgabe 1993/94*, Abbeville Press, New York 1995, 43

etkileşimlerin arayışını süren kullanıcının beklentilerine ters düşen ifadeler ile yaşadığı düş kırıklığı olacaktır. Ancak yanıltıcı ifadeler taşıyan malzemenin mekan tasarımı içinde yarattığı çelişki; tasarımcının kendi yaratmalarında ifade özgünlüğü arayışını arttıracaktır. Tasarımın özünde var olan çelişki ne kadar güçlü hissedilirse, değişen toplumsal anlayışların belirlediği koşullara uyum sağlama çabası içinde gelişme o denli hızlı olacaktır.

3.4. OPTİK ÖZELLİKLERİN KULLANILMASI SONUCUNDA OLUŞTURULAN DOKUSAL İFADELERİ İLE TANIMLANAN YÜZEYLER

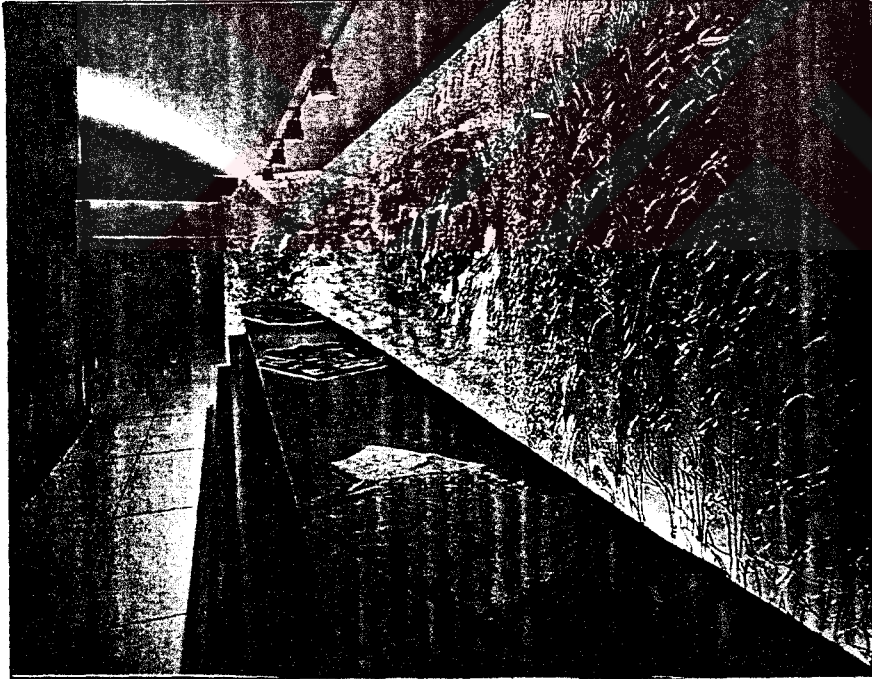
Yapılarında yüksek ışık geçirgenlik ve/veya ışık yansıtıcılık özellikleri olan malzemelerin sahip oldukları optik özelliklerin kullanılması ile ışığın belirlediği ifadeleri dokusal olarak yansıtan veya bilişim teknolojisinin verdiği imkanlarla sanal anlatımlardan oluşan yüzeyler “optik özelliklerin kullanılması sonucunda oluşturulan dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeyler” olarak tanımlanmaktadır.

3.4.1. YÜZEYLERDE MALZEMELERİN OPTİK ÖZELLİKLERİNİN KULLANILARAK DOKUSAL İFADELERİN OLUŞTURULMASINI SAĞLAYAN YÖNTEMLER

Bu yöntemler; malzemelerin üretim aşamasına veya doğal yapılarına bağlı olarak sahip oldukları yüksek ışık geçirgenlik, ışık yansıtıcılık gibi optik özelliklerin kullanılarak ışığın kozmik yapısının etkisi ile veya bilişim teknolojisinin imkanları ile yaratılan projeksiyon, hologram gibi yansımalarla oluşturulmuş dokusal ifadelerin yüzeylere kazandırılmasını sağlayan yöntemlerdir. Bu yöntemler malzemenin yapısal özelliklerinin; etkilenmeden biçimlendirilmesi ile yüzeysel ve yapısal organizasyonlar sonucunda etkilenecek biçimlendirilmesi ile yapısal olarak gerçekleştirilen şekillendirme işlemlerini kapsamaktadır.

Dokusal ifadesinin oluşturulmasında ışığın önemli bir etken olarak kullanıldığı cam malzemenin oluşturduğu yüzeylerde her türlü dokusal anlatım, malzemenin optik özellikleri üzerine kurulan yöntemleri kapsayan şekillendirme işlemleri aracılığı ile yaratılmaktadır. Işık yansıtıcılık özelliğinin yanı sıra yüksek ışık geçirgenlik özelliğinin de malzemenin yapısal organizasyonunda önemli yer tuttuğu cam yüzeylerde; yansıyan ışık kadar geçirilen ışığın oluşturduğu görüntülerin niteliğini de etkileyen şekillendirme işlemleri, oluşturulmak istenilen dokusal anlatımları belirleyen yöntemleri kapsamaktadır. Camın yüksek sıcaklıklar altında biçimlendirilen ve normal sıcaklıklar altında ise hızla katılaştıran bir malzeme oluşu, tasarımcının bu malzemenin tüm biçimlendirme aşamalarında doğrudan etkili

olmasını gerekli kılmaktadır. Pişmiş toprak malzemelerin aksine camın sıcakken biçimlendirilebilmesi, bu malzemenin kullanıldığı yüzey elemanlarının da çoğunlukla, camın doğasını tanıyan tasarımcı niteliği kazanmış kişiler tarafından oluşturulabilmesini sağlamaktadır. Malzemenin biçimlendirilmesinde karşılaşılan bu zorunluluk, optik özelliklerin kullanılması sonucunda oluşturulan dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeylerin oluşturulmasında yaygın olarak kullanılan cam malzemelerin, son derece etkili, çarpıcı anlatımlar içinde ifadelendirilmelerine imkan vermektedir. Şekil 3.52’de görülen muazzam büyüklükteki cam yüzeyde, tasarımcı üç farklı cam tabakası kullanmıştır. Ortada yer alan cam tabakası, ağaç dalları ve ırmaklardan oluşan bir anlatımı ifade eden çatlakları bünyesinin bütünlüğünü bozmadan dokusal olarak taşıyabilen, ön gerilmeli cam malzemedir. Arka tabakayı oluşturan buzlu cam malzeme, yarı saydam yapısı sonucunda yüzeye yansıttığı silüetler şeklindeki gölgelemeler ile oluşturulan dokusal ifadeye etkili bir anlatım özelliği kazandırmıştır.

Şekil 3.52: Tasarımcısı Shiro Kuramata olan “Issey Miyake” adlı mağaza mekanında; folt, ön gerilmeli ve buzlu cam tabakalarının oluşturduğu yüzey elemanı görülmektedir.⁶⁶

⁶⁶ Francisco A.Cerver, *Shops Malls and Boutiques, Commercial Spaces*, Axis Book Britain 1995,138

Şekil 3.53'de görülen merdiven mahallinde; iri başlı çivilerle dövülerek şekillendirilmiş çelik yüzeylerin ve benzer dokusal görünüm kazandırılmış düz cam yüzeylerin optik özellikleri kullanılarak yaratılan ışık efektleri ile etkileyici bir anlatım yaratılmıştır.

Şekil 3.53:
Tasarımcıları
Superpotato
Design Studio
olan "Set/off"
adlı bar
mekanına ait
merdiven
mahallini
oluşturan, cam
ve çelik yüzey
elemanlarının
optik
özelliklerinin
kullanılması
sonucunda
yaratılan ışık
efektleri
çarpıcı bir
anlatım
yaratmaktadır.

67

Mekan kimliğine yansıttıkları dokusal ifadelerde ışığın etkileyici anlatımlarının görülmesine imkan veren metal ve metal alaşımları, oluşturdukları yüzeylerde ışık yansıtıcılık oranının yüksek tutulabildiği malzemelerdendir. Eriyik halinde iken kalıplama ve baskı yöntemleri ile yüksek sıcaklıklar altında biçimlendirilmelerinin yanı sıra metal malzemeler, bükülüp, eğilebilen ince kesitteki (saç gibi) tabakalar halinde tamamen soğukken veya oluşturdukları yüzeylerin bölgesel olarak ısıtılması

⁶⁷ Lance Knobel, *International Contract Design*, Abbeville Press, New York 1980,138

ile de biçimlendirilebilmektedir. Belirli asit türleri gibi çeşitli kimyasallardan etkilenecek elektroliz yöntemi ile kaplanabilme ve farklı alaşımlar oluşturabilme özelliklerine sahip olan **metal malzemeler**, oluşturdukları yüzeylerde ışığın etkili bir anlatım kazandırdığı dokusal ifadelerin yaratılmasına imkan vermektedir.

Yüksek sıcaklıklarda yapısal olarak değiştirilmesi veya çeşitli metal oksitlerin çok daha düşük sıcaklıklarda yüzeysel olarak uygulanması yöntemleri ile yüksek ışık yansıtıcılık oranına sahip olabilen **pişmiş toprak malzemeler** de; oluşturdukları yüzeylerin dokusal ifadelerine ışık yansımalarının kullanıldığı, etkileyici anlatımlar kazandırabilmektedir.

3.4.1.1. MALZEMELERİN YÜZEYSEL ŞEKİLLENDİRİLMESİ

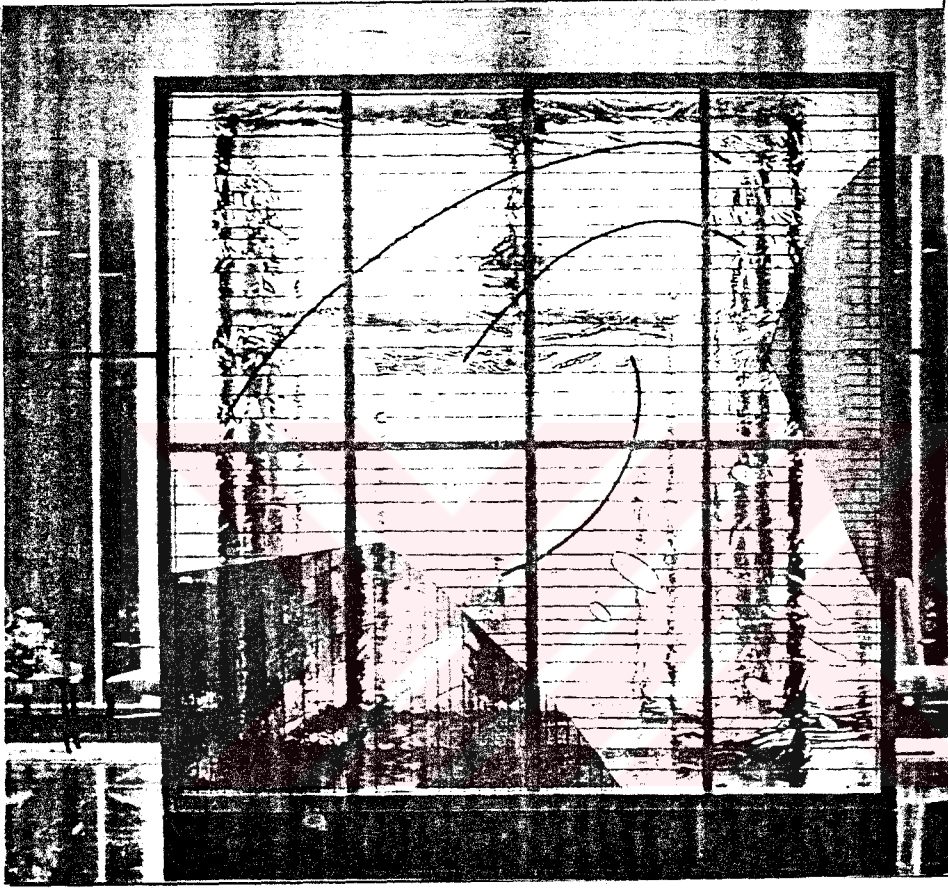
Malzemelerin oluşum süreçlerini tamamladıktan sonra, belirli bir anlatım oluşturmak üzere, ışık yansıtıcılık ve ışık geçirgenlik gibi optik özelliklerinin etkilenmesine yönelik biçimlendirmeler; ışığın etkileyici bir anlatım kazandırdığı dokusal ifadelerin yaratılmasını sağlayan yüzeysel şekillendirme işlemleridir.

Metal ve alaşımlarının aşındırma, presleme, dövme gibi yüzeysel işlemlerle kazandıkları dokusal anlatımlarla birlikte, bu malzemelerin ışık yansıtıcılık özelliklerinin kullanılması ile oluşturulan yüzeylerde vurgulu ifadeler yaratılabilmektedir. Böylece *aşındırıcılar, çeşitli kimyasallar ve mekanik şekillendirme işlemleri* ile metal malzemelerin oluşturduğu yüzeylerin belirlenen kısımlarında gölgelemeler yaratan matlaştırılmış alanlar elde edilebilirken; *parlatma, elektrolizle kaplama veya asitle yakma* gibi işlemlerle de yansıyan ışığın niteliklerinin etkilendiği, farklı renk ve kompozisyonlar oluşturan parlak yüzey alanları elde edilebilmektedir. Malzemenin yüzeyine gelen ışığın farklı nitelik ve nicelikler kazandırılarak yansımalarını sağlayan bu işlemlerle oluşturulan yüzeylerin dokusal ifadelerinde ışığın anlatım gücü kullanılmaktadır.

Yüzeylerde yansıtılan ışık kadar geçen ışığın da ifadelendirilmesine imkan veren **cam malzemelere** uygulanan *kum püskürtme, elmasla kesme* gibi mekanik veya *asit koparma* gibi kimyasal yöntemlerle gerçekleştirilen *aşındırma, kesme, boyama, kaplama* gibi işlemler, malzemenin üretim sonrasında soğuk olarak

şekillendirilmesini sağlayan yüzeysel işlemlerdir. Şekil 3.54'de görülen yüzey elemanı; asit koparma ve boyama işlemlerinin uygulanması sonucunda optik özellikleri etkilenen cam malzemenin belirli bir anlatım kazandırdığı dokusal ifadeler yansıtmaktadır.

Şekil 3.54: Dokusal ifadesinde gün ışığının etkileyici bir anlatım kazandırdığı cam malzemenin yüzey elemanı görülmektedir.⁶⁸

Flot veya düz cam tabakalarına uygulanan yüzeysel işlemlerle oluşturulan yarı saydam yüzey elemanlarına, mekanın istenilen kısımlarının silüetler şeklinde belirlenen görüntülerinin dokusal ifade olarak kazandırılması mümkün olmaktadır. Aynı yaklaşım içinde flot cam tabakalarının sırlanması ile elde edilen ışık yansıtıcılık oranı yüksek ayna yüzeylerinin dokusal ifadesine mekanın istenilen bir alanı görsel olarak yansıtılabilmektedir. Tüm bu uygulamalarda oluşturulan yüzeylerin dokusal ifadelerinde ışığın kullanılması vurgulu anlatımlar yaratmaktadır.

⁶⁸ Didem Yanarates(Baş), **Cam Malzemenin İç Mekanda Bölücü Elemen Olarak Kullanım Şekillerinin Araştırılması**, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enst. Ç.Ü, Adana 1998,75

3.4.1.2. MALZEMELERİN YAPISAL ŞEKİLLENDİRİLMESİ

Malzemelerin oluşun süreci içinde gerçekleştirilen yapısal organizasyonlar ile yüzeylerin ışık geçirgenlik ve yansıtıcılık özelliklerinin etkilenmesine yönelik işlemler; ışığın etkili bir anlatım kazandırdığı dokusal ifadelerle sahip yüzeylerin oluşturulmasını sağlayan yapısal şekillendirme işlemleridir.

Metal malzemelerin farklı alaşımlar oluşturmasını sağlayan yapısal organizasyonlar veya cam malzemelerin hammaddelerinde farklı kimyasal bileşenler kullanılarak yapısal özelliklerinin değiştirilmesini sağlayan işlemler, malzemelerin ışık geçirgenlik ve yansıtıcılık gibi fiziksel özelliklerinin etkilenmesine sebep olan yapısal şekillendirme işlemlerine örnek oluşturmaktadır. Bu işlemler, optik özelliklerin kullanılması sonucunda oluşturulan dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeylerde kullanılan metal ve cam malzemelere yaygın olarak uygulanan işlemlerdir.

Şekil 3.55: Bir firma katalogunda yer alan renkli kaynak camların oluşturduğu yüzey elemanı görülmektedir.⁶⁹

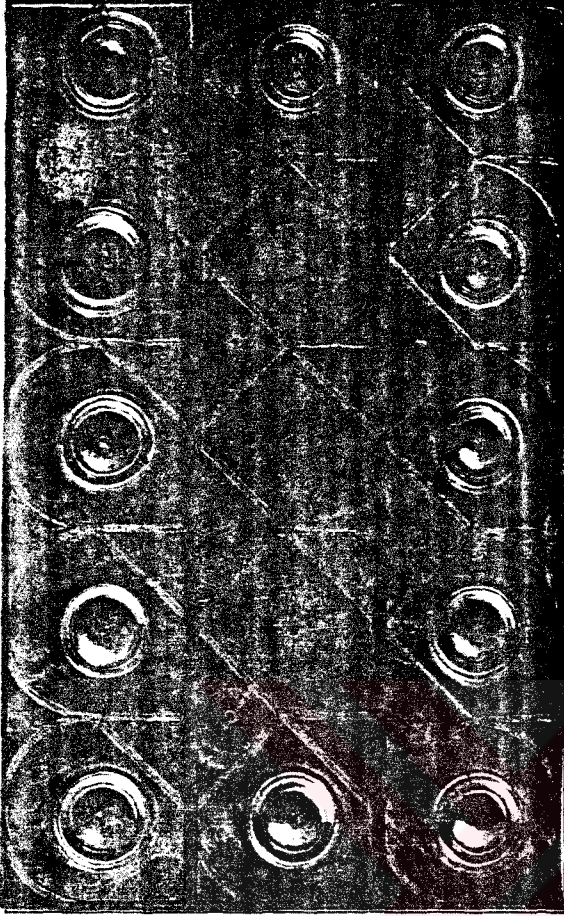
⁶⁹ DESAG Kaynak Camları, Arista

Cam malzemenin bileşenlerini oluşturan maddelerin hazırlanmasında, *renk verici çeşitli kimyasal maddelerin üretime katılması* camın yapısal niteliklerini etkileyerek oluşturulan yüzeylerin dokusal ifadelerini değiştiren yapısal işlemlerdir. **Şekil 3.55**'de *renklendirilmiş cam malzemelerinin yüksek sıcaklıklarda birleştirilmesi yöntemi* ile üretilen yüzey elemanı görülmektedir. Aynı yaklaşım içinde ışık geçirgenliği yüksek akrilik levhalar gibi **plastik esaslı malzemelerin de üretim aşamasında renklendirilmeleri**, yüzeyden geçen ışığın niteliğini değiştirerek oluşturulan yüzeylerin dokusal ifadelerini etkilemektedir.

Pişmiş toprak malzeme olan seramiklerin yüksek sıcaklıklar altında camsı özellikler göstermeleri; bu malzemelerin de, ışığın etkili bir anlatım kazandırdığı dokusal ifadelerle sahip yüzeylerin oluşturulmasında, üretim aşamalarını izleyen yapısal organizasyonlarla biçimlendirilmelerine imkan vermektedir.

3.4.2. OPTİK ÖZELLİKLERİN KULLANILMASI SONUCUNDA OLUŞTURULAN DOKUSAL İFADELERİ İLE TANIMLANAN YÜZEYLERİN MEKAN KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN ANLAM KARŞILIKLARININ YORUMLANMASI

Malzemelerinin doğası gereği yüksek ışık yansıtıcılık ve geçirgenlik sahip yüzeylerde tasarımcı tarafından gölge, ışık kombinasyonları ile yaratılan dokusal ifadeler mekana farklı düşsel yansımalar katabilmektedir. Işık yansımalarının ve gölge silüetlerinin yüzeylerde oluşturduğu ifadeler; kullanıcıya kendi hayal gücü ile biçimlendirebileceği anlatımlar sunmaktadır. Böylece tasarımcı, dokusal anlatımında ışığın etkisi ile kullanıcının bilincine yönelik ifadeler taşıyan yüzeyler yaratmış olmaktadır. **Şekil 3.56**'da cam malzemelerin kurşun malzeme ile bir arada tutulduğu bir vitray çalışmasının oluşturduğu yüzey üzerindeki dokusal anlatım, ışığın bakan kişiye geliş yönüne bağlı olarak değişken ifadeler kazanmaktadır.

Şekil 3.56: Tasarımcısı Dale Chihuly olan “The Corning Wall” adlı kurşun vitray çalışmasından oluşan duvar panosu görülmektedir.⁷⁰

Işık geçirgenlik oranları yüksek malzemeler, tasarımcının yüzeysel anlatımına üçüncü bir boyut kazandırarak buldukları mekana canlı ifadeler kazandırabilmektedir. Böylece tasarımcı dokusal anlatım taşıyan saydam yüzey elemanın mekan kurgusu içindeki konumunu belirlerken; arka fonda yüzeyden algılanabilen görüntülerin, mekanın hangi bölümlerine ait olması gerektiğine de karar vermelidir. Bu gereklilik, saydamlığın ifade kazandırdığı anlatımın artık yüzeysel değil, mekan içinde varlıksal bir boyut kazanmasının kaçınılmaz bir sonucudur. Özetle yüzeyde oluşturulan anlatımda, malzemenin dokusal görünümü kadar hatta bazen daha çok mekanın saydam yüzeyden algılanan görünümü de önem taşımaktadır. Aynı yaklaşım içinde ışık yansıtıcılık oranı yüksek olan yüzeylerin mekan içindeki konumları, yüzeylerin dokusal ifadelerini belirleyen bir etken olmaktadır. Özellikle ayna gibi yüksek yansıtıcılık oranına sahip yüzeylerin dokusal ifadelerinin büyük bir çoğunluğunu, bu yüzeylerin mekanda buldukları

⁷⁰ Susanne K. Franz, *Contemporary Glass*, Harry N. Abrams Inc. Publishers, New York 1986, 246

konuma göre yansıtılabildikleri kısmı mekan görünümüleri oluşturmaktadır. Böylece yüzeyde yansıyan görünümü ile mekanın belirli bir kısmı, mekan kurgusu içinde görsel olarak tekrar edilmek suretiyle vurgu kazanmış olmaktadır. Ayrıca mekan aydınlatmasına bağlı olarak belirlenen ışığın yönü ve niteliği gibi etkenler, mekanda malzemelerinin optik özelliklerinin kullanılması ile dokusal anlatımların oluşturulduğu yüzeylerin ifade kazanması için gerekli optik koşulları sağlamaktadır. Sonuç olarak diyebiliriz ki; optik özelliklerin kullanılması sonucunda oluşturulan dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeyler ancak ışığın varlığı ile mekan kimliği içinde anlam taşıyan etkili anlatımlar kazanabilmektedir.

Şekil 3.57: Yüzeysel aşındırma işlemleri (taşlama) ile şekillendirilmiş çelik malzemeden oluşan şömine elemanı görülmektedir.⁷¹

Işık yansıtıcılık oranı yüksek yüzeylerde tasarımcının şekillendirme işlemleri ile oluşturduğu dokusal anlatımlar, parlamalar ve gölgelemeler halindeki yansımalar aracılığı ile kullanıcının kendi bilincindeki ifadeleri açığa çıkaran hayaller sunmaktadır. Böylece tasarımcının yüzeye, sadece kendi anlatımını değil, mekandan yüzeye yansıyanlarla birlikte kullanıcının ifadelendirdiği anlatımları da dokusal olarak kazandırması mümkün olmaktadır. Şekil 3.57’de görülen şömine elemanın

⁷¹ Begüm Yonsel, “İç Dünyalar”, *Arredamento Dekorasyon* (Sayı:25 Nisan 1991/4), İstanbul 1991, 54

yanması ile alevlerden yayılan hareketli ışık etkisi, çelik malzemenin yüzeysel aşındırma işlemleri ile kazandığı dokusal ifadeye üçüncü bir boyut kazandırarak mekan kimliğinde baskın bir anlatım oluşturacaktır.

Benzer bir yaklaşım içinde şekil 3.58’de görülen dans salonunu oluşturan yüzeylerde tasarımcı, dövme yöntemi ile şekillendirilmiş çelik malzemenin dokusal ifadesini mekanda kullandığı özel ışık oyunları ile oluşturmuştur.

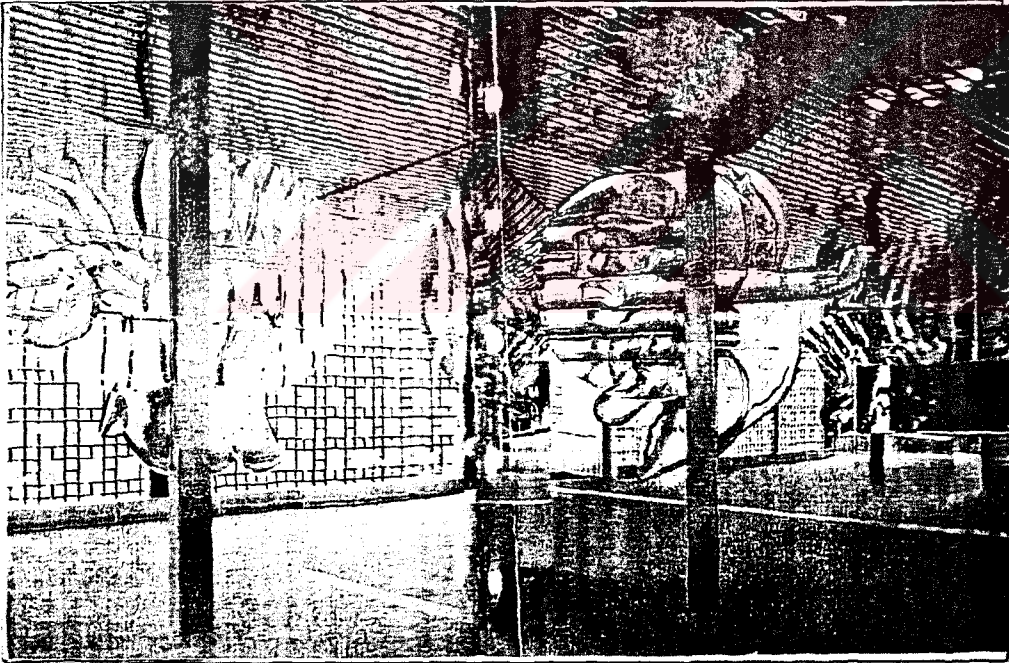
Şekil 3.58: Tasarımcısı Shin Takamatsu olan (Dance Hall) “Dans Salonu” adlı mekanda dövülmüş çelik malzemenin oluşturduğu yüzey elemanları, tasarımcının kullandığı ışık oyunları ile etkileyici bir anlatım kazanmaktadır.⁷²

Yüzeylerin ışık yansıtıcılık oranı arttıkça, yüzey üzerindeki yansıması ile daha net bir şekilde algılanan mekanın belirlenen kısmı görsel olarak daha baskın bir ifade kazanabilmektedir. Yüzey üzerindeki yansımalar silik silüetler olmakta çıkıp, netleşen görünümler kazandıkça, kullanıcının hayal gücü ile ifadelendirdiği anlatımlar yerini vurgulanmış görüntülere bırakacaktır. Böylece gelen ışığı tam olarak yansıtabilen bir yüzeyin dokusal ifadesi; yüzey üzerindeki yansıması net bir şekilde görünen mekan parçasına ait ifadenin vurgulanmış görsel tekrarı olmaktadır. Aynalar gibi gelen ışığı düzgün ve tam olarak yansıtabilen yüzeylerin gerçeği olduğu

⁷² Lance Knobel, *International Contract Design*, Abbeville Press, New York 1980, 125

gibi gösterdiğine karşı duyulan inanç; tasarımcıya bu yüzeyleri kullanarak mekanda farklı görsel efektler yaratabilme imkanı sağlamaktadır. Bu yüzeylerle inandırıcı kılınan göz yanılgıları, kullanıcıya gerçeği farklı bir şekilde görmenin şaşkınlığını, heyecanını yaşatabilmektedir.

Şekil 3.59'de görülen cam müzesine ait sergi mekanında aynalardan oluşan yüzeyler, mekânın boyutsal olarak algılanmasını oldukça güçleştirmekle birlikte, mekân kimliğinde kullanıcıyı şaşırtan vurgulu yansımalar oluşturmaktadır. Şekil 3.60'da da, Japon geleneklerinde özel bir yer tutan çay salonuna ait mekânın girişini perdeleyen matlaştırılmış ayna yüzey; mekânın bir bölümünü kullanıcıya yansıtarak, mekân kimliğine uygun şaşırtıcı perspektifler yaratmaktadır. Bu yanıltıcı mekân perspektifleri kullanıcıya; insanı büyüleyen, heyecan verici ortamların şaşkınlığını yaşatmaktadır.

Şekil 3.59: Pittsburgh Corning firmasına ait cam müzesinin giriş mekânı görülmektedir.⁷³

Saydam yüzeylerin ışık geçirgenliklerinin azaltılması ile oluşturulan dokusal anlatımlarda, arka kısımda yer alan nesnelerin gölgeler halinde algılanan silüetleri ışığa ve yüzeyin konumuna göre değişen farklı ifadeler yaratabilmektedir. Böylece

mekanın bir bölümünün kontrollü bir şekilde görünürlüğü sağlanırken; kullanıcıya yüzeyin gerisinde olanlar hakkında ancak hayal gücü ile tamamlayabileceği ip uçları sunulabilmektedir.

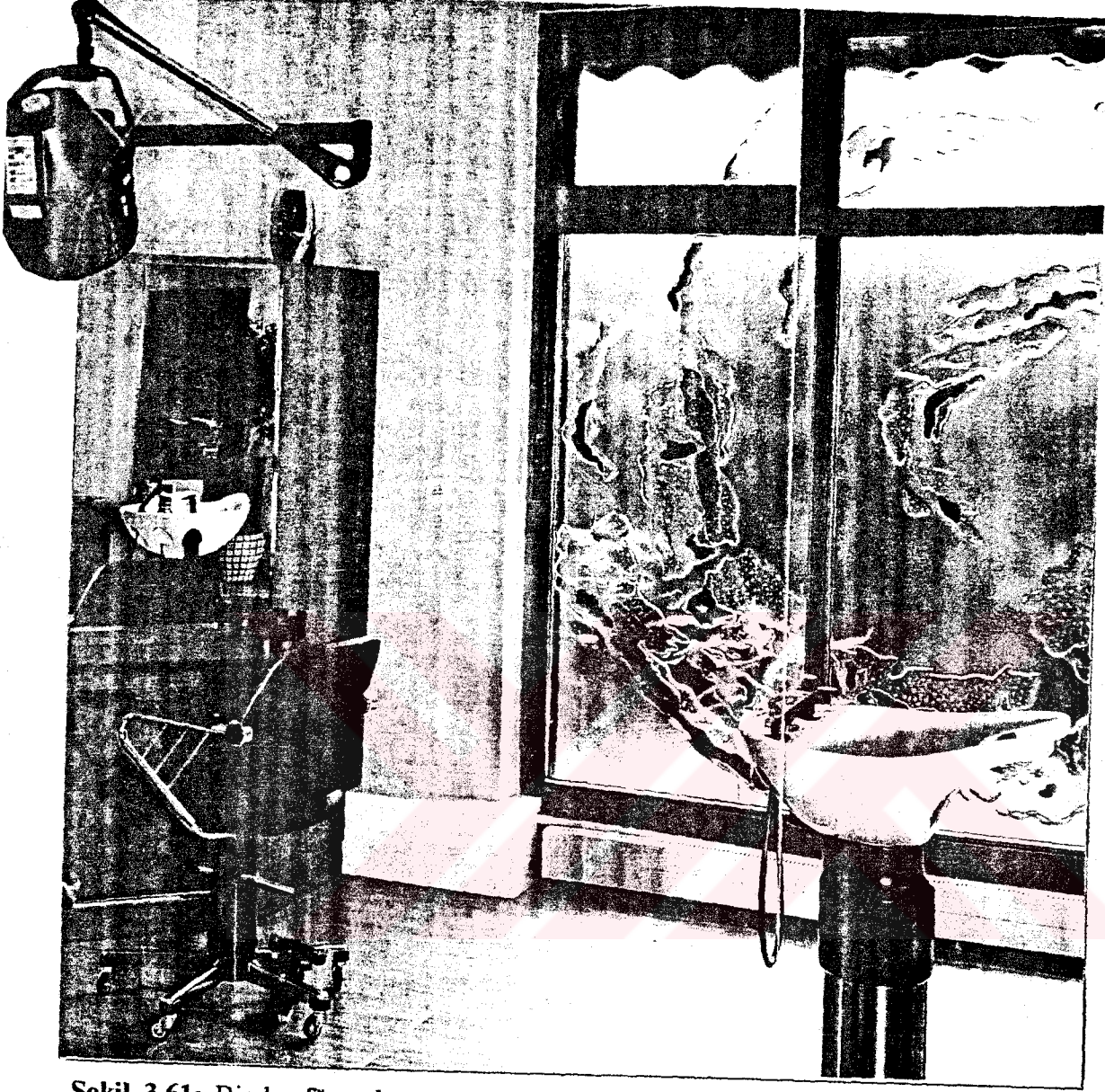

Şekil 3.60: Takenaka Corporation firmasına ait "Biwako Clup" adlı klüp binasında yer alan çay içme salonu görülmektedir.⁷⁴

⁷³ Didem Yanarates(Baş), **Cam Malzemenin İç Mekanda Bölücü Elemen Olarak Kullanım Şekillerinin Araştırılması**, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enst. Ç.Ü, Adana 1998, 40

⁷⁴ Tsutumu Terazawa, **Interior Best Selection**, Takushoku Universty 1992, 120

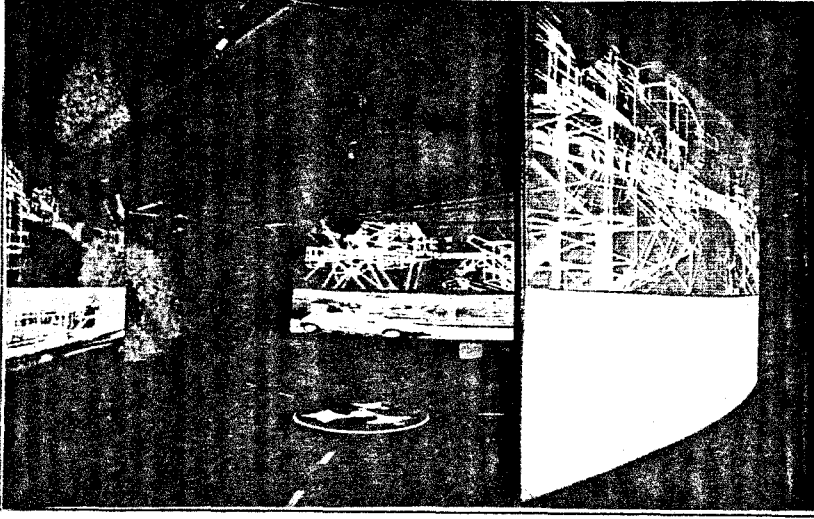
Şekil 3.61: Bir kuaför salonuna ait mekanda renkli kaynak camların oluşturduğu yüzey elemanı görülmektedir.⁷⁵

Malzemenin ışık geçirgenlik özelliğinin yapısal şekillendirme işlemleri ile kontrol edilebilmesi, oluşturulan yüzeylerin farklı boyutlar kazanmasını sağlamaktadır. Malzemenin bünyesinde yapılan değişiklikler ve katkıları ile belirli ışık boylarının yüzeylerde renk olarak yansıtılması, mekânın yüzeyin arkasında yer alan belirli bir kısmının tasarımcının renk olarak yansıttığı anlatımla birlikte algılanmasını

⁷⁵ DESAG Kaynak Camları, Arista

sağlayacaktır. Şekil 3.61’de bir kuaför salonunda yer alan yarı saydam yüzeyde; dış mekanın silik silüetler oluşturan yansımaları, tasarımcının renkli kaynak camlar ile yarattığı renk kompozisyonları içinde etkileyici bir dokusal ifade oluşturmaktadır. Mekanda yüzeylerin taşıdığı renklerin psikolojik bir unsur olarak mekan kimliğindeki yansımaları çalışmamızın kapsamı içinde değerlendirilmediğinden, saydam yüzeylerde yansıtılan renkler; yüzeyin dokusal ifadesine canlılık kazandıran farklı ışık boylarının oluşturduğu fiziksel bir unsur olarak ele alınmaktadır. Yapısal işlemlerle cam gibi saydam yüzey malzemelerine kazandırılabilen bu unsur, yüzeylerde görülen çevrenin dokusal anlatım içinde bulanıklaşan görüntüsü ile oluşturulan ifadelerin mekan kimliğinde algısal çekicilik kazanmasını sağlamaktadır. Böylece yapısal şekillendirme işlemleri ile malzemelere kazandırılan renk olgusu, saydam yüzeylerin yer aldığı mekanlarda kullanıcıya olağanüstü algısal deneyimler yaşatabilmektedir.

Dokusal anlatımları ışığın yüzeye kazandırdığı ifadelerle oluşturarak kullanıcıya mekanda düşsel yansımalar sunan tasarımcı, bilişim teknolojisinin imkanlarından yararlanarak sanal bir dünyanın görünümünü de yüzeylere yansıtılabilmektedir. Gelişen bilişim teknolojisi ile sonsuz bilgi kaynağına ulaşan çağımız insanın artan doyumsuz arayışları karşısında tasarımcı mekanda, panoramik görüntüler ve üç boyutlu hologramlarla oluşturduğu yüzeylerle kullanıcı için pek çok farklı anlamı aynı anda ifade edebilen sanal anlatımlar oluşturma yoluna gitmiştir. Böylece teknolojisi ile boyut kavramını aşan kullanıcının mekanda aradığı etkileşimleri tasarımcı; sanal alemin tükenmeyen anlatımlarının sayısız ifadelerini taşıyan yüzeylerle oluşturduğu mekan kimliklerinde yaratmaktadır.

Şekil 3.62 – 3.63: Tasarımcısı Miguel Chevallier olan “Escape Cardin” adlı mekanda Paris trafiğinin panoramik görüntülerini yansıtan yüzey elemanları görülmektedir.⁷⁶

Bilişim çağında sınırlarını aşan insanın bilgiye duyduğu açlık, tasarımcıyı mekanı oluşturan yüzeylerde bir çok ifadeyi aynı anda yansıtmaya eğilimine götürmektedir. Bu eğilimin sonucunda panoramik manzaraların ve hologramların yansıtıldığı yüzeyler, mekanda kullanıcıyı sanal bir dünyanın sayısız görsel ifadeleri ile malzemenin aracılığına ihtiyaç duymadan karşı karşıya getirmektedir. Şekil 3.62 –3.63’de panoramik görüntülerim oluşturduğu mekansal anlatımda, herhangi bir boyuttan söz etmek oldukça güçleşmiştir.

⁷⁶ Pierre Restany, “Şimdiki Sanat: İnternet Çağında Estetik, Endüstriyel Antropolojinin Önünü Açıyor”, *Domus m* (Sayı:4 Nisan – Mayıs), İstanbul 2000, 190

Sanal yansımaların oluşturduğu yüzeyler ile yaratılan mekanlarda, kullanıcının anlam vererek benimsemesi beklenmeksizin değişen ifadeler, mekan kimliğinde insanın doğal varlığı ile uyum sağlayamayacağı yapay bir çevrenin izlenimlerini yansıtabilmektedir. Böylece bireysel kimliğinin dışlandığı kullanıcının, hızla değişen sanal yansılardan oluşan mekan kimliğinde şimdiye kadar yaşamadığı boyutlarda büyük bir toplumsal yalnızlık duygusu ile karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz olmaktadır.

4. SONUÇ

Toplum yaşamı içinde her bir birey, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına uygun ifadeler taşıyan yaşama ortamlarının arayışı içinde bulunmaktadır. Böylece tasarım etkinliği içinde başlı başına bir disiplin olan **İç Mimari de Mekan Sanatı** sıfatı ile öncelikle, kullanıcının bireysel kimliğine uygun ifadeleri mekan olarak yaratabilme yetkinliğine dayanmaktadır. Bu yetkinliğe sahip olan tasarımcının yarattığı her mekan, kullanıcının beğenisine sunulmuş bir bildiri niteliği taşımaktadır. **Mekan kimliği** de bu bildirinin mekansal öğeler ile ifadelendirilmiş anlatımından oluşmaktadır. Çalışmamızda tasarımcıya; yüzeylerin dokusal ifadelerini, bir dil işlerliği ile kullanarak, mekan kimliğini sanatsal bir metin gibi oluşturma yetkinliği kazandırmaya yönelik yapısal bir çözümlmeye dayanan bir yöntem önerisi oluşturulmaktadır.

Mekan kimliğinin oluşturulmasında yapısal çözümlmeye dayanan yöntem önerisi çalışmamızda bölümler halinde üç aşama içinde gerçekleştirilmektedir. Buna göre;

1.Aşama: İnsanın; kendini ifade edebilmek amacı ile kurduğu ve **bildirişim aracı** olarak en yaygın kullanıma sahip olan **dil** ile; kullanıcının bireysel kimliğini tasarım olarak ifade edebilmek amacı ile kurduğu ve **bildirişim niteliği** kazandırdığı **mekan tasarımı** arasındaki **yapısal benzerlikler** ortaya konulmaktadır. Tespit edilen bu benzerlikler çerçevesinde **dil** ile karşılaştırılan **mekan tasarımının**, dilbilgisini örnek alan bir yapısal çözümlleme modelinin oluşturulması mümkün olmaktadır.

- Bir anlam dizgesi olan mekan tasarımının yapısal çözümlleme modeli, tablo halinde hazırlanan akış şeması içinde gösterilmektedir (**tablo 4.1**). Hazırlanan bu modelin verilen şema içinde izlenerek uygulanması, “yüzeylerin dokusal ifadeleri ile mekan kimliğinin oluşturulmasında yapısal çözümlmeye dayanan yöntem önerimizin” diğer aşamalarını oluşturmaktadır.

Toplumsal Kavram		DİL		MEKAN TASARIMI	
Bireysel Kavram		SÖZ		MEKAN	
GÖSTERGE		Sözcük		Yüzey	
GÖSTEREN		İşitsel İmge Kavram		Dokusal İfade	
Bildirişim Dizgesi	GÖSTERİLEN	Tümce İçindeki Anlatım Değeri		Kullanıcının Algıladığı Anlam	
		DÜZANLAM	YANANLAM	Mekan İçindeki Anlatım Değeri	YANANLAM
Türkçe Örneği	DİZİMSEL Sınıflandırma	Bildirdiği Anlam	Bildiren Kişinin Sosyal Ve Kültürel Yapısının Yorumlanması	Kullanıcının Algıladığı Etniklik Özelliklerinin Yorumlanması	Mekan Kurucusunun Tıncıdığı İşlev Özelliklerinin Bildirilmesi
		Özne	Tümleş	Yüklem	DİZİMSEL Sınıflandırma
Bu Sınıflandırma İçinde Sayısız Söz Örnekleri Tümceler Yapıları Halinde Çözümlemektedir.	DİZİMSEL Sınıflandırma	Ayşe	Okula	Gitti	Dokusal İfadeleri İle Kullanıcının Görsel Algılama Süreci İçinde Tanımlanan Yüzeylerin Mekan Kimliğini Oluşturan Öğeler Olarak Sınıflandırılması
		Kedi	Süti	İçti	
Bu Sınıflandırma İçinde Yer Alan Bazı Yüzey Örnekleri Tablo 4.2- 4.3- 4.4 Ve 4.5 de Verilmiştir.	DİZİMSEL Sınıflandırma	Ben	Seni	Ararım	Mekan Kimliklerini Oluşturan Öğelerin Çözümlemesi Sonucunda Yüzey Örneklerinin Sınıflandırılması
		Hava	Güzel	Olacak	

Tablo 4.1: Bildirişim dizgesi olan DİL, ve bir anlam dizgesi olan MEKAN TASARIMININ karşılaştırılması ile dilbilgisine benzer olarak gerçekleştirilen mekan kimliğinin yapısal çözümleme modeli şematik olarak gösterilmektedir.

2.Aşama: Tablo 4.1'de oluşturulan modelin belirlediği 2. Aşama; yüzeylerin dokusal olarak ifade ettikleri anlam karşılıklarının; kullanıcının algılama süreci içinde tanımlanma biçimlerinin ortaya konulmasını kapsamaktadır:

- Mekan; kullanıcının görsel algıya dayanan deneyim ve birikimlerini tasarımcının anlatmak istediği mekan kimliğine doğru yönlendiren, “anlatım değeri taşıyan yüzey öğeleri ile” oluşturulmaktadır. Anlatım değeri taşıyan yüzeylerin belirlenmesi;
  - 1.Mekan bütününde vurgulanan,
  2. Mekanın karşıladığı işleve göre kullanım alanına giren yüzeylerin tespiti ile gerçekleştirilmektedir. Buna göre;
- 1. Mekan bütününde vurgulanan yüzeylerin tespitini sağlayan etkenler; ışığın nicelik ve niteliğine bağlı olarak görme algısının fizyolojik sürecini yönlendiren aydınlatma tasarımı ve/veya tasarımcının anlatım tekniğine bağlı olarak algısal dikkati yönlendiren kurgu özellikleri ile oluşturulmaktadır. *Yüzeylerin dokusal ifadeleri ile mekan bütününde vurgulanmasını sağlayan etkenler Tablo2.1'de açıklanmaktadır.*⁷⁷

Tablo 2.1: Mekan tasarımında yüzeylerin dokusal ifadeleri ile vurgulanmasını sağlayan etkenlerin açıklanması.

Yüzeylerin Dokusal İfadeleri İle Mekan Bütününde Vurgulanarak Anlatım Değeri Kazanmaları	
Görme Algısının Fizyolojik Sürecinin Yönlendirilmesi	Görme Algısının Dikkate Bağlı Zihinsel Sürecinin Yönlendirilmesi
Mekandaki ışığın nicelik ve niteliğinin belirlediği etkenler	Mekansal anlatım içinde oluşturulan kurgu özellikleri
Aydınlatma Tasarım Özellikleri	1.Zıtlık
	2.Süreklilik
	3.Ritim

⁷⁷ 2.BÖLÜM, 2.TASARIM ETKİNLİĞİNDE ALGI, 2.3. BÖLÜMÜN DEĞERLENDİRİLMESİ, 40

- **2. Mekanın karşıladığı işleve göre kullanım alanına giren yüzeylerin tespiti, mekanın işlev bildiren kurgusu tanımlanması ile gerçekleştirilmektedir.**

Böylece çalışmamızda oluşturulan yöntem önerisi içinde, dokusal ifadeleri ile mekan kimliğini oluşturan yüzeylerin anlatım değerleri tanımlanmaktadır. Bu aşamadan sonra tüm mekan örnekleri, anlatım değeri taşıyan yüzey öğelerine göre ele alınmaktadır.

3. Aşama: Tablo 4.1'de oluşturulan modelin belirlediği 3. Aşamada, yüzeylerin dokusal ifadeleri ile; mekan kimliğinin anlam bildiren yapısını oluşturan dizimsel ve dizisel sınıflandırılmaları ve belirlenen mekan örnekleri içinde tanımlanan anlatım değerleri ile kullanıcının algıladığı anlam karşılıklarının yoruma dayanan analizleri gerçekleştirilmektedir.

- Mekan kimliğinin yapısal çözümlemesinde; dokusal ifadeleri ile kullanıcının görsel algılama süreci içinde tanımlanan yüzey öğeleri dört grup altında sınıflandırılmaktadır:

- 1. Doğal Dokusal İfadeler İle Tanımlanan Yüzeyler,**
- 2. Belirli Düzenlemeler Sonucunda Oluşturulan Dokusal İfadeler İle Tanımlanan Yüzeyler,**
- 3. Özünden Farklı Malzemelerin Dokusal İfadeleri İle Tanımlanan Yüzeyler,**
- 4. Optik Özelliklerin Kullanılması Sonucunda Oluşturulan Dokusal İfadeleri İle Tanımlanan Yüzeyler**

- Çalışmamızda ortaya konulan yöntem önerisi içinde; dokusal ifadeleri ile mekan kimliğini oluşturan yüzeylerin, dört grup halinde belirlenen dizimsel ve bu gruplar altında çeşitli malzeme örnekleri ile oluşturulan dizisel sınıflandırmaları tablolar halinde gerçekleştirilmektedir (**tablo 4.2- 4.3- 4.4- 4.5**).

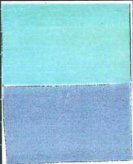

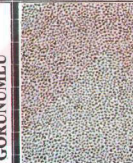

TABLO 4.2 DOĞAL DOKUSAL İFADELER İLE TANIMLANAN YÜZEY ÖRNEKLERİ	
AHŞAP	
DOĞAL TAŞ	
SERAMİK	

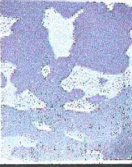
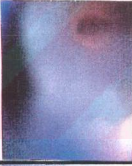

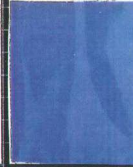

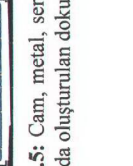
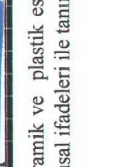
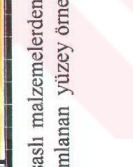
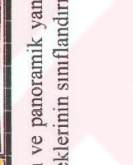
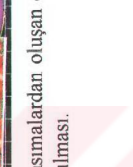

Tablo 4.2: Ahşap, doğal taş ve seramik malzemelerden oluşan doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzey örneklerinin sınıflandırılması.

BELİRLİ DÜZENLEMELER SONUCUNDA OLUŞTURULAN DOKUSAL İFADELER İLE TANIMLANAN YÜZEY ÖRNEKLERİ	
TABLO 4.3	
AHŞAP	
DOĞAL TAŞ	
METAL	
ALÇI	
PLASTİK ESASLI MALZEME	

TABLO 4.3: Ahşap, doğal taş, seramik, metal, alçı ve plastik esaslı malzemelerden oluşan belirli düzenlemeler sonucunda oluşturulan dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzey örneklerinin sınıflandırılması.

TABLO 4.4		ÖZÜNDEN FARKLI MALZEMELERİN DOKUSAL İFADELERİ İLE TANIMLANAN YÜZEY ÖRNEKLERİ													
AHŞAP		METAL GÖRÜNÜMLÜ		MERMER GÖRÜNÜMLÜ		MERMER GÖRÜNÜMLÜ		AHŞAP GÖRÜNÜMLÜ		DOĞAL TAŞ GÖRÜNÜMLÜ		MERMER GÖRÜNÜMLÜ			
	SERAMİK		AHŞAP GÖRÜNÜMLÜ		DOĞAL TAŞ GÖRÜNÜMLÜ		MERMER GÖRÜNÜMLÜ		AHŞAP GÖRÜNÜMLÜ	AHŞAP GÖRÜNÜMLÜ		METAL GÖRÜNÜMLÜ		GRANİT GÖRÜNÜMLÜ	
		METAL		AHŞAP GÖRÜNÜMLÜ		DOĞAL TAŞ GÖRÜNÜMLÜ		MERMER GÖRÜNÜMLÜ		AHŞAP GÖRÜNÜMLÜ	AHŞAP GÖRÜNÜMLÜ		METAL GÖRÜNÜMLÜ		SERAMİK GÖRÜNÜMLÜ

Tablo 4.4: Ahşap, seramik, metal, alçı, cam ve plastik esaslı malzemelerden oluşan özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzey örneklerinin sınıflandırılması.

TABLO 4.5		OPTİK ÖZELLİKLERİN KULLANILMASI SONUCUNDA OLUŞTURULAN DOKUSAL İFADELERİ İLE TANIMLANAN YÜZEY ÖRNEKLERİ										
CAM												
METAL												
SERAMİK												

Tablo 4.5: Cam, metal, seramik ve plastik esası malzemelerden ve panoramik yansımalarından oluşan optik özelliklerin kullanılmasında oluşturulan dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzey örneklerinin simflandırılması.

Tablo 4.2- 4.3- 4.4- 4.5'de mekan kimliğinin oluşturulmasında anlatım değeri taşıyan yüzeyler, görsel algılama süreci içinde tanımlanmalarını sağlayan dokusal ifadeleri ile (dizimsel olarak) sınıflandırılmaktadır. Buna göre;

- Doğal dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeyleri oluşturan malzemelerin; *doğanın görünen çevresi içinde algıladığımız ağaç, taş ve toprak öğelerini çağrıştıran* dokusal ifadeleri yansıttığı,
- Belirli düzenlemeler sonucunda oluşturulan dokusal ifadeler ile tanımlanan yüzeylerin malzemelerinin; *insan eli ile ve/veya malzeme teknolojisinin geliştirilmesi ile kazandırılan düzenlemeleri* dokusal olarak ifade ettiği,
- Özünden farklı malzemelerin dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeyleri oluşturan malzemelerin; *farklı malzemelerin görünümünü çağrıştıran* dokusal ifadeleri yansıttığı;
- Optik özelliklerin kullanılması sonucunda oluşturulan dokusal ifadeleri ile tanımlanan yüzeylerin malzemelerinin; üretim aşamasında kazandığı optik özelliklerin kullanılması ile ışığın biçimlendirdiği dokusal ifadeleri ve/veya bilişim teknolojisinin panoramik manzaralar, hologramlar şeklinde oluşturduğu sanal ifadeleri yansıttığı görülmektedir.

Belirlenen bu dizimsel sınıflandırma ve Tablo 4.2-4.3-4.4-4.5'de bazı malzeme örneklerinden oluşturulan dizisel sınıflandırma ile Tablo 4.1'de görülen yapısal çözümleme modelinin uygulanması gerçekleştirilmiş olmaktadır. Mekan kimliğinin yapısal çözümlenmesinde üç aşama halinde izlenen yöntem çalışmamız; mekan tasarımcısına, iç yapı malzemelerini yüzeylerde kullanıcının algılayacağı ifadeleri ile görebilme yetkinliği sağlayan bir analiz mantığı kazandırmaktadır.

Tasarımcı akademik - mesleki deneyim ve kültürel alt yapısı ile; kullanıcı olarak son derece farklı birikimlere sahip bireylere mekan kimliği içinde anlatılmak isteneni en doğru şekilde, tasarım olarak ifade edebilmelidir. Sosyal bir varlık olarak

bireylerin ihtiyaç duyduğu sanatsal etkileşimleri ifade edebilme yetkinliğine sahip olan tasarımcı; yarattığı mekanlar aracılığı ile toplumsal bilinci kültürel olarak yönlendirebilmelidir. Bu amaçla, yüzeylerin dokusal ifadeleri ile mekan kimliğinin oluşturulmasında yapısal çözümlenmeye dayanan çalışmamızın sonucunda belirlenen aşamalar; mekanda kullanıcının aradığı anlamların doğru olarak ifade edilebildiği mekansal bir anlatım dilini oluşturmak üzere tasarımcı tarafından izlenmeli ve uygulanmalıdır.

KAYNAKLAR

- AKSAN, DOĞAN (1977): Her Yönü İle Dil: Ana Çizgileri İle Dilbilim. II TDK.439. Ankara
- AKSAN, DOĞAN (1979): Her Yönü İle Dil: Ana Çizgileri İle Dilbilim. I TDK.439. Ankara
- AKSAN, DOĞAN (1982): Her Yönü İle Dil: Ana Çizgileri İle Dilbilim. III TDK.439 , Ankara
- AKSAN, DOĞAN (1982): Günümüz Dilbilimi İle İlgili Yazılardan Seçmeler. TDK, Ankara
- AKSOY, ERDEM (1975); Mimarlıkta Tasarım İletim ve Denetim, KTÜ Yayınları Trabzon
- AKSOY, ÖZGÖNÜL (1977); Biçimlendirme, KTÜ Yayınları Trabzon 1977
- ALBARN, K. & SMİTH, J.M.& STEELE S.& WALKER, D. (1974)
The Language of Pattern, Thames and Hudson.
London
- ALEXANDER, CHRISTOHER (1964); Notes On The Synthesis of Form. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- ALEXANDER, CHRISTOHER (1968); "Systems Generating Systems". *AD* (12), 45
- AUER, GERHARD (2000); "İnşaat Malzemesi Doğası Gereği Yapaydır", *Domus m*, Nisan-Mayıs (4), 68-72
- BALKIR, SEDAT (1995); Yanılsamaların Algıya ve Plastik Dile Etkisi, Sanatta Yeterlik Tezi, Fen Bilimleri Enst. MSÜ, İstanbul
- BARTHES, ROLAND (1986); Göstergebilim İlkeleri, Çev. M.Rifat ve S.Rifat, Sözce Yayın, İstanbul
- BARTHES, ROLAND (1988); Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş, Çev. M.Rifat ve S.Rifat, Gerçek Yayınları, İstanbul
- BARTHES, ROLAND (1989); Yazının Sıfır Derecesi, Çev.T.Yücel, Metis Yayınları, İstanbul
- BARTHES, ROLAND (1996); S/Z, Çev. S.Öztürk Kasar, YKY Yayınları, İstanbul
- BARTHES, ROLAND (1996); Göstergeler İmparatorluğu, Çev. Tahsin Yücel, YKY Yayınları, İstanbul

- BAŞKAN, ÖZCAN (1988); Bildirişim, İnsan Dili ve Ötesi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul
- BAYRAKÇI, OĞUZ (1995); Tasarımda Yapısal Örgütlenme "Tasarım Eylemi ve Nesnelere Yapısal İlişkilerin Betimlenmesine Göstergebilimsel Bir Yaklaşım ve Yöntem Araştırması". Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enst. MSÜ, İstanbul
- BİLGİN, NURİ (1986); Eşya Sistemleri ve İnsan Eşya İlişkileri, Kelebek Yayınları, İstanbul
- CALLENDER, JOHN HANCOCK (1991); Time Saver Standart Data For Architectures. 6.Edition, Abbeville Press, New York
- CERVER, A. FRANCİSCO (1995); Shops Malls and Boutiques, Commercial Spaces. Axis Book, Britain
- ECO, UMBERTO (1991); Alımlama Göstergebilimi, Çev. S.Rifat, Düzlem Yayınları, İstanbul
- ECO, UMBERTO (1995); Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti. Çev. K. Atakay, Can Yayınları, İstanbul
- ECO, UMBERTO (1996); Ortaçağı Düşlemek. Çev. Ş.Karadeniz, Can Yayınları, İstanbul
- ECO, UMBERTO (1997); Yorum ve Aşırı Yorum. Ortaçağı Düşlemek. Çev. K. Atakay, Can Yayınları, İstanbul
- ECO, UMBERTO (1999); Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik. Çev. K. Atakay, Can Yayınları, İstanbul
- EKŞİGİL, B. HÜLYA (1996); "Bir Çiftlik Evi". *Vizyon Dekorasyon*, Nisan (19). 122-131, İstanbul
- ERDO, SEDAT (1992); Endüstri Ürünleri Tasarımında Belirleyici Faktörler. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enst. MSÜ, İstanbul
- ERGÜVEN, MEHMET (1995); Sırdış Görüntüler. YKY Yayınları, İstanbul
- ERİÇ, MURAT (1994); Yapı Fiziği ve Malzemesi. Literatür Yayıncılık, İstanbul
- ERŞİN, RECAİ (1995); Mimarlık – İletişim Dil Bağlamında Mimarın İşine Bir Yaklaşım. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enst. MSÜ, İstanbul

- ERTÜRK, SEVİNÇ (1991); "Mimarlık Eğitiminde Algılama ve "Temel Tasar" İlişkileri". *Yapı* (116), 43-45, YEM Yayınları, İstanbul
- EYÜBOĞLU, RAHMİ BEDRİ (1987); Delifışek. Bilgi Yayınevi, Ankara
- FLYNN, E. JOHN & SEGİL, W. ARTHUR & GRAY R. STEFFY (1991)
Architectural Interior Systems. 2nd Edition, Axis Book, London
- FISHER, ERNEST (1995); Sanattın Gerekliliği. Çev. Cevat Çapan, Payel Yayınları, İstanbul
- FRANZ, K.SUSANNE (1986); Contemporary Glass. Harry N.Abrams Inc. Publishers, New York
- FRIEDMANN, ARNOLD (1982); Interior Design An Indroduction to Architectural Interiors. University of Massachusetts, PTR Prentice Hall, New Jersey
- HEINZ, THOMAS A. (1994); Frank Lloyd Wright Interiros & Furniture. Academy Edition, London
- HOPKINSON, R.G. (1969); Vision and Intelligence, Lighting and Seeing. Chpt.4., Environmental Design and Engineerins Uni. College, London
- İŞMANN, SARP ASLIHAN (1997); "Mimar Marck Mack". *Home Art, Mart* (19), 112-116, İstanbul
- JAKOBSON, ROMAN (1990); Sekiz Yazı. Çev. M.Rifat-S.Rifat, Düzlem Yayınları, İstanbul
- KAPUCU, BENAN (1999); Tasarım Kavram ve Tanımları Üzerine Düşünceler. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enst. MSÜ, İstanbul
- KNOBEL, LANCE (1980); International Contract Design. Abbeville Press, New York
- KURTULUŞ, HÜSEYİN (1999); Endüstri Tasarımında Kimlik Sorunu ve Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enst. MSÜ, İstanbul
- LEVİN, ELAİNE (1988); The History of American Ceramics. Harry N.Abrams Inc. Publishers, New York

- LOCKE, JOHN (1992): İnsan Anlağı Üzerine Bir Deneme. Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, Ara Yayıncılık. İstanbul
- LUCKIESH, M (1965): Visual Illusions. Dover Pub., New York
- MARTINET, ANDREA (1985): İşlevsel Genel Dilbilim. Çev. B. Vardar, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.
- MASSEY, ANNE (1994): Interior Design of The 20th Century. Thames & Hudson Ltd , London
- MURATOğLU, MELTEM (1992); Yapı Fiziki Açıısından Renk Olgusunun Konut İ ve Dış Mekanlarında Malzeme Seçimine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enst. MSÜ. İstanbul
- ORCHARD, D (1993); Techniques of Wood Sculpture. BT Batsford Ltd. London
- PEIRCE, S. CHARLES (1978); Écrit Sur Le Signe. Fransızca Çev. Paris
- RESTANY, PIERRE (2000); “Şimdiki Sanat: İnternet Çağında Estetik, Endüstriyel Antropolojinin Önünü Açıyor”. *Domus m*, Nisan-Mayıs (4). 190-194, İstanbul
- RİFAT, MEHMET (1990); Dilbilim ve Göstergebilimin Çağdaş Kuramları. Düzlem Yayınları. İstanbul
- RİFAT, MEHMET (1992); Göstergebilimin ABC’si. Simavi Yayınları, İstanbul
- RİFAT, MEHMET (1998); XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilimin Kuramları, 1.Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler. YKY Yayınları, İstanbul
- SAUSSURE de FERDİNAND (1985); Genel Dilbilim Dersleri. Çev. B. Vardar, Birey ve Toplum Yayınları, Paris
- SİMMELE, GEORG (1950); The Secret and The Secret of Society. The Sociology of Georg Simmel. Çev. Ed. Kurt & H.Wolf. Free Press, New York
- ŞATIR, SEÇİL (1997); Endüstri Ürünleri Tasarımında Özgünlük ve Bir Yöntem Önerisi. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enst. MSÜ, İstanbul
- TERAZAWA, TSUTUMU (1992); Interior Best Selection. Takushoku Universty
- TOYDEMİR, NİHAT (1976); Seramik Yapı Malzemeleri. İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul

- TURAN, NEYRAN FATMA (2000): "Materyal Atelyeleri". *Domus m* Nisan-Mayıs (4). 90-91, İstanbul
- UYGUR, MERMİ (1997): Dilin Gücü. YKY Yayınları, İstanbul
- VERLAG, BANGERT(1995): International Interior Design Ausgabe 1993.94. Abbeville Press, New York
- WOODHAM, M. JONATHAN(1997): Twentieth-Century Design. Oxford History of Art. Oxford University Press, New York
- YANARATEŞ (BAŞ), DİDEM (1998): Cam Malzemenin İç Mekanda Bölücü Eleman Olarak Kullanım Şekillerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enst. ÇÜ., Adana
- YONSEL, BEGÜM (1991): "İç Dünyalar" . *Arredamento Dekarasyon*, Nisan 1991.4 (25)
- YÜCEL, TAHSİN (1982): Yapısalcılık. Ada Yayınları, İstanbul
- YÜCEL, TAHSİN (1982): Yazının Sınırları. Adam Yayınları, İstanbul
- YÜCEL, TAHSİN (1991): Eleştirinin ABC'si. Simavi Yayınları, İstanbul

Yararlanılan Firma Katalogları

ARCHIDEA	(Marmoleum) Plastik Esaslı Döşeme Malzemeleri
ART PARKE	Ahşap Parke Yer Döşeme Malzemeleri
AYDINLAR	Ahşap Parke Yer Döşeme Malzemeleri
ÇANAKKALE SERAMİK	Seramik Kaplama Malzemeleri
DECOTEC	Doğal Taş Yer Döşeme Malzemeleri
DESAG	Kaynak Camlar
DOĞA MADENCİLİK	Granit Kaplama Malzemeleri
EGESERAMİK	Seramik Kaplama Malzemeleri
ELEMEK AHŞAP SANAYİ	Ahşap Doğramalar
FORBO-KROMMENIE	Plastik Esaslı Yer Döşeme Malzemeleri
GRANİT CENTER	Granit Kaplama Malzemeleri
HEMEL EMPRENYE SANAYİ	Ahşap Malzemenin Koruması

INDOOR YAPI	Alçı Uygulamalar
KALEBODUR	Seramik Kaplama Malzemeleri
KARGA ÇÖMLEK SERAMİK ATELYESİ	Seramik Kaplama Malzemeleri
LİBRA	Polikarbonat Çatı-Tavan Kaplamaları
LAMİTON	Laminant Uygulamalar
NET YAPI	Sıkıştırılmış Yonga Levhalar, OSB (Oriented strand Board)
ORMA	Yonga Levha ve Laminant Uygulamalar
SEM PARKE	Ahşap Parke Yer Döşeme Malzemeleri
SÖĞÜT SERAMİK	Seramik Kaplama Malzemeleri
TOPRAK SERAMİK	Seramik Kaplama Malzemeleri
TROY	Ahşap Lamine Ve Laminant Uygulamalar

ÖZGEÇMİŞ

1973 yılında Erzurum'da doğdu. İlk ve orta okulu Malatya'da Gazi İlkokulu ve Malatya Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 1991 yılında lise eğitimini Adana Koleji'nde tamamladıktan sonra lisans eğitimine başladığı Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden de 1996 yılında mezun oldu. Aynı sene Çukurova Üniversitesi İç Mimarlık Anasanat dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Yüksek lisans eğitiminin ders aşamasını Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anasanat Dalı'nda tamamladıktan sonra 1998 yılında Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu. Aynı sene Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anasanat Dalı'nda Sanatta Yeterlik Lisansüstü Eğitimine başladı.